

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu
www.lammasyhdistys.fi

4|2020

Lammas & vuohi

Lampurina suurpetoreviirillä
Punnituksella säästöä
Ilmastoystävällinen lammastalous

Villat meille – langat teille

Pirtin Kehräämö

Aidosti suomalaisesta villasta

Olemme jo 70 vuoden ajan ottaneet vastaan suomalaista villaa ja valmistaneet siitä laadukasta huovutusvillaa, hahtuvaa, hahtuvalankaa sekä karsta- ja kampalankaa. Tuo villat meille omaeräkehruuseen (väh.20kg), saat omat tuotteet meiltä sovitulla tavalla.

Ostamme laadukasta villaa!

Villan ostohinnan merkittävällä korotuksella turvaamme laadukkaan villan saannin, tuemme lampurien työtä ja lisäämme maaseudun elinvoimaa.

Suomenlammas valkea, musta ja ruskea sekä kainuunharmaa

1. laatu 4.00 eur / villakilo
2. laatu 2.50 eur / villakilo

Kotisivuiltamme saat ajankohtaista tietoa villan vastaanottotilanteestamme.

Olethan yhteydessä aina etukäteen villan vastaanottoon:

Päivi Häkkinen p. 050 543 6533

Tehtaanmyymälä avoinna arkisin ma-pe 8-16
Kehräämöntie 2, 51520 Hiirola (Mikkeli), p. 010 617 3030
Löydät meidät myös Facebookista ja Instagramista.

Tutustu tuotteisiin myös verkkokaupassamme! www.pirtinkehraamo.fi/verkkokauppa

Päätoimittajalta

Kuva: Eila Pennanen

RETKIHUUMAA

Lammasyhdistyksen maaliskuista kevätkokousta Turussa jouduttiin lykkäämään koronapandemian aiheuttamien rajoitusten takia. Yhdistyksille myönnettiin valtiovallan päätöksellä lupa pitää sääntömääräisiä kevätkokouksia normaalia myöhemmin, ja tähän mahdollisuuteen Lammasyhdistys päätti tarttua, kun tautitilanne Suomessa rauhoittui. Ajatus lampureiden kesäretkestä yhdistettynä kokoukseen alkoi muuttua todeksi, kun Keski-Pohjanmaan Lampurit tarttuivat innolla SLY:n hallituksen ideaan. Päivän teemaksi muotoutui perinnebiotooppien ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitäminen sekä yleisesti että erityisesti lammaslaidunnuksen avulla. Retki toteutui 28.7. ja suuntautui Tankarin majakkasaarelle sekä Harrbådan merenrantalaitumille, itse kevätkokous pidettiin laivalla paluumatkalla. Retkestä ja se teemasta voi lukea enemmän tämän lehden sivuilta 6-8. Päivä oli todella upeasti suunniteltu ja toteutettu, siitä sydämelliset kiitokset Keski-Pohjanmaan Lampureille! Tyytyväisten osallistujien ja vuolaiden keuhjen seurauksena tuli väistämättä tunne, että sama pitää tehdä uudelleen. Haluaako joku muu lammaskerho ottaa vuorostaan kopin ja alkaa suunnitella vastaavaa?

Turkuukaan ei ole unohdettu, vaan sinne yritetään päästä uudestaan Syksyn Lammaspäivien ja SLY:n syyskokouksen merkeissä 17.-19.11.2020. Tällä hetkellä koronatilanne näyttää kohutuullisen vakaalta, ja vaikka kesän jälkeen tautitapauksia onkin tullut lisää, ei tiukempia kokoontumisrajoituksia ole ilmeisesti tulossa. Näillä näkymin siis nähdään Turussa marraskuussa!

Syysterveisin
Marjo Simpanen

Tässä numerossa

- 4 Pääkirjoitus
- 5 Tuoretta satoa
- 6 SLY:n kevätkokous
- 7 Ilmastoviisas lammastalous
- 9 Laitumelta lautaselle: Helppo perusresepti
- 10 Aidan toiselta puolen

TEEMANA TALOUS

- 11 Lampurina suurpetoreviirillä
- 13 Petovahingon sattuessa
- 14 Petoaitoja saa nyt helpommin
- 15 Lammaskoiran hampaissa
- 16 Susivahingot tilastoissa
- 17 Poikkeuksen pakina
- 18 Hyvän strategian rakennuspalikat
- 19 Lampuri työnantajana
- 22 Rehun punnituksella säästöjä
- 24 Mitattua tietoa tuotannon tueksi
- 26 Laihat uuhet käyvät kalliiksi
- 28 EL-palsta: Tuotantovaiheen mukainen ruokinta kannattaa
- 30 Sairaudet syynissä: Orf – tarttuva suurupi
- 32 Pässistä johtuvat astutusongelmat
- 33 Juttusarja: Lampaiden ja vuohien kipu, osa 3/3

VUOHET

- 36 Rehujen osuus vuohenmaidon hinnasta
- 38 Vuohet eläinkuitujen tuottajina
- 40 Vuohitilastot

KANNESSA

Kivelän lammastilalla ei lannistuta petohyökkäyksistä huolimatta.

Kuva: Kivelän lammastila

Nro 5/2020 • ilmestyy 11.12.2020 • aineistopäivä 21.10.2020 • teema: villa

WWW.LAMMASYHDISTYS.FI

Lammas & vuohi

Kustantaja
Suomen Lammasyhdistys r.y.

Tilauhint
79 €/vuosikerta 2020 (5 numeroa), sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyyden 300 €/vuosi
Lehden tilaukset ja jäsenasiat
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi
Taitto Tipos Ab
Paino T-Print Painotalo Oy, Hyvinkää
ISSN 0785-7276

Päätoimittaja
Marjo Simpanen
puh. 044 973 7000
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi
Toimitussihteeri
Anna Kujala
Puh. 040 520 5436
lammastehti@gmail.com
Ilmoitusmyynti
Eila Pennanen
puh. 044 236 9902
ilmoitukset@lammasyhdistys.fi

Kirjoittajat ja kuvaajat 4/2020

Silja Alamikkotervo, Milla Alanco-Ollqvist, Jaakko Alalantela, Markku Hakkarainen, Sari Heltelä, Ann-Helena Hokkanen, Kaarin Knuuttila, Anniina Kontiokorpi, Miia Kontturi, Sirkka-Liisa Korpenfelt, Nora Kravis, Anna Kujala, Petri Leinonen, Anne-Mari Malvisto, Sanski Matikainen, Sanni Nikkola, Susanna Nuutinen, Kristel Nybondas, Mikko Poikkeus, Eeva Mustonen, Marianne Niinikoski, Eila Pennanen, Eero Rautiainen, Johanna Rautiainen, Minna Rikonen, Marjo Simpanen, Antti Sipponen, Mari Tikunen, Jonna Ukkola

KESKIKOKOISUUDEN ONGELMA

Kesällä uutisoitiin näkyvästi, kuinka 100–200 uuhien lammastilojen joukossa on vuosien 2025 ja 2027 välissä tulossa massiivinen lopetusaalto: vain joka neljäs jatkaisi vuonna 2027. Vähemmälle huomiolle jäi aineistossa oleva epäjohtonmukaisuus: yli 97% jatkaisi kuitenkin 2025. Lammastalouden jatkamisaikeissa ei yleisesti ollut muuten merkittävää eroa muiden kotieläintilojen jatkoaikeisiin.

Toimittaja oli löytänyt yhden huolestuttavan luvun ja siitä saatiin etusivun juttu. Tai: ehkä meidän olisi silti mietittävä, mitä huojuvien lukujen ja jatkamisaikeissaan horjuvien tuottajien takana on?

Pienten katraiden kasvattajille talous ei usein ole ensijainen syy harjoittaa lammastaloutta. Maatalouskulttuurin jatkaminen, lähimaisemanhoito tai lampaan yleinen sympaattisuus riittää, toimeentulo hankitaan muualta. Yli 200 uuhien katraat ovat jo selkeästi päätoimisia; velkaa on otettu, lampaista on saatavissa toimeentulo, jolla tulee toimeen. 100–200 uuhien katra ei enää hoidu pelkkänä sivutyönä. Vähintäänkin sen muun tulonlähteen on oltava lammastalouden ehdoilla joustava. Toisaalta pienellä peltoalalla, keskikokoisen katraan hoidolla ja teurasmyyntituloilla ei saa toimeentuloon riittävää liikevaihtoa.

Lammas on loistava moottori pyörittämään toimivaa luomuviljelykiertoa tai maisemanhoitoa. Suoramyyntiinkin voi tarjota lihan lisäksi villatuotteita ja taljoja. Metsähallituksen paimenlomat ovat supersuosittuja. Eli mahdollisuuksia on, vaan ei kaikille.

Nämä lampaan muut mahdollisuudet sisältävät aina merkittävän (maatalous)poliittisen ja markkinariskin. “Keskikokoisen katraan” hoitajalta vaaditaan kykyä “tavallisen” maanviljelyksen ohji ja yli. Siksi jatkamisaiekyselyn epävarmuus on vähintäänkin ymmärrettävä.

Huomasin itse kuuluvani juurikin tähän tutkimuksen määrittelemään riskiryhmään, niin tilakoon kuin ikäni puolesta. Tällä hetkellä niin tilalla kuin Lammasyhdistyksen puolella ovat käteni niin täynnä työtä ja lupaavia mahdollisuuksia, että uhat ovat jääneet huomaamatta.

Teurasmarkkinoille on viimeinkin saatu kaksi tuottajaorganisaatiota. Nyt meillä on lampureina ensimmäistä kertaa lupa tehdä yhteistyötä ja porukalla neuvotella markkinaketjun kanssa. Mahdollisuus kehittää tuotantoa sopimuksellisuuden ja markkinoiden suuntaan on ainoa keino saada teurashintoja ylöspäin. Suunnitelmallisuudesta ja ammattitaidosta on nyt mahdollisuus saada palkinto.

Lampureiden aiempi krooninen päänsärky eli villan huono arvostus tuntuu parin viime vuoden aikana kääntyneen jopa hy-

Ehkä meidän olisi silti mietittävä, mitä huojuvien lukujen ja jatkamisaikeissaan horjuvien tuottajien takana on?

petyksen puolelle. Tässäkin omia toimintatapojaan kehittämällä on mahdollisuus tehdä kuukauden palkkaa vastaava toimeentulo. Yksi pieni puro lisää.

Uhanalaisten laidunbiotooppien hoitoon on julkistettu kunnianhimoiset tavoitteet, pinta-alan pitäisi puolitoistakertaistua lähivuosina. Tämä ei ole mahdollisuus kaikille, mutta useille kuitenkin.

Käsillä on maatalouspolitiikan supersyys. Loppuvuodesta neuvotellaan tulevan EU-ohjelmakauden tuet ja korvaukset. Edunvalvontapuolella valmistaudutaan puolustamaan ja kehittämään lampureille asiallista korvausta tekemästämme työstä. Toivon, että onnistumme neuvottelemaan korvausten muodot ja tasot sel-laisiksi, että yhä useampi lampuri pystyy hyvillä mielin tekemään arvokasta työtään lampaiden kanssa!

Petri Leinonen
SLY:n puheenjohtaja

SLY:n hallituksen märepalat

Keski-Pohjanmaan lammaskerho järjesti kesäisen kokousretken juuri niin hyvin, kuin vain osasimme kuvitella. Siitä kiitos heille!

SLY on kirjelmöinyt tulevan ohjelmakauden tukiasioista MMM:n valmisteleville virkamiehille. Muutenkin eletään ratkaisevia hetkiä lähivuosien tukipolitiikan kanssa.

Olemme vastanneet MMM:n lausuntopyyntöihin ruokintahäkkien mitoituksesta sekä alkuperäislain geenivarasäilytyksestä

Villa-asiat ovat työllistäneet sekä Villaviikkojen että keräilyketjun tiimoilta

Koonnut **Petri Leinonen**

KANSALAISALOITE SUSISTA keräsi tarvittavan kannatuksen

TUOTTAJAJÄRJESTÖJEN JA METSÄSTÄJÄLIITON kansalaisaloite suden kannanhoidollisen metsästyksen aloittamisesta ja susivahinkojen estämisestä keräsi muutamassa päivässä eduskuntakäsittelyyn vaadittavat 50.000 kannatusta.

Kansalaisaloitteessa esitetään lakia, joka luo puitteet suden kannanhoidollisen metsästyksen aloittamiseksi. Lisäksi lain tulee mahdollistaa nykyistä luotettavampi suden kannanarviointi, suden lajipuhtaus ja määrittää valtakunnallisesti yhtenäiset toimintatavat uhkaa tai vaaraa aiheuttavien susien poistamiseen.

Valmisteltavaan lakiin esitetään sisällytettäväksi suden kannanhoidollisen metsästys ja istuvalle kannanhoidollisen metsästyksen työryhmälle toimintakyky ja riittävät resurssit määrittää perustelut metsästyksen aloittamiselle. Lisäksi uuden DNA-tunnistustekniikan (neljänteen suku-

polveen asti) on oltava käytössä jo vuoden sisällä, jotta suden lajipuhtaus voidaan varmistaa.

Luonnonvarakeskuksen tulee aloitteen mukaan aloittaa susien pannoitukset uudelleen jo keväällä 2021 sekä kehittää pantojen laitteistoa ja ohjelmistoa siten, että paikannustarkkuus ja paikkatiedon ajantasaisuus palvelee tutkimustarpeiden lisäksi mahdollisimman hyvin myös metsästyskoirien ja tuotantoeläinten suojaamista.

Aloitteessa myös vaaditaan, että uhkaa tai vaaraa aiheuttaviin susiin tulee voida puuttua nykyistä tehokkaammin. Päivite-tyssä suden kannanhoitosuunnitelmassa määritelty viranomaisen toimivastuu ja käytänteet eli kentälle annettava ohjeistus on jalkautettava mahdollisimman nopeasti yhtenäiseksi koko maassa.

KaRe-hankkeen rekisteriohjelmisto etenee

Lampaiden ja vuohien kantakirja ja jalostusrekisteri (KaRe2020) -hanke etenee. Hankintayksikkö on vertaillut ja pisteyttänyt määräaikaan saapuneet tarjoukset ja tehnyt valinnan ohjelmistotoimittajasta.

ProAgria Keskusten Liitto on päättänyt käynnistää Adalia Oy:n kanssa neuvottelut sopimuksen tekemiseksi Lampaiden ja vuohien kantakirja- ja jalostusrekisteriohjelmistosta. Adalia Oy:n tarjouksen valintaperuste on hinta-laatusuhde.

Ohjelmistoprojekti käynnistetään syyskuussa 2020. Toimintoja testataan yhteistyössä pilottitilojen kanssa vuoden 2021 alussa. Tavoitteena on edelleen ottaa uusi ohjelmisto käyttöön vuoden 2021 keväällä. Hankkeen edistymistä voi seurata:

<https://www.proagria.fi/hankkeet/lampaiden-ja-vuohien-kantakirja-ja-jalostusrekisteri-kare2020-13804>

Lammaspäivät Turussa
17.-19.11.2020
Färdagar i Åbo

HENRI VAINIO LEDER VAINION TEURASTAMO

HENRI VAINIO har köpt resten av de uteliggande aktierna i Vainion Teurastamo av **Miikka Depner**. Depner fortsätter i Vainion Teurastamos tjänst de kommande två åren, men överläter posten som verkställande direktör åt Henri Vainio.

Vainion Teurastamo är störst på fårslacht i Finland. Årligen slaktas cirka 16 000 får och 4 500 nöt. Genom investeringar i både faciliteterna och tjänsterna kan man med att även i framtiden kunna betjäna kunderna och hantera de ökande slaktmängderna.

Kuva: Vainion teurastamo

Vainion Teurastamolle uusi toimitusjohtaja ja omistaja

VUONNA 2015 sukupolvenvaihdon myötä pääosakkaaksi Vainion Teurastamoon tullut **Henri Vainio** osti yrityskauppojen myötä itselleen loput ulkona olevat osakkeet **Miikka Depneriltä**. Depner on ollut perustamassa yritystä **Hannu Vainion** kanssa vuonna 2010 ja toiminut alusta asti toimitusjohtajana sekä osakkaana 30 prosentin osuudella. Yrityskauppojen myötä Depner luopuu toimitusjohtajan roolista. Uutena toimitusjohtajana toimii Henri Vainio. Depner tulee jatkamaan yrityksen palveluksessa vielä seuraavat kaksi vuotta.

Vainion Teurastamo on suomen suurin lampaan teurastaja, teurastamossa teurastetaan myös nautaa.

Yritys on perinteikäs perheyhtiö, joka toimii jo neljännessä sukupolvenssa. Vuonna 2010 Orimattilaan rakennettu uusi teurastamokokonaisuus on mahdollistanut teurasmäärien ja liikevaihdon merkittävän kasvun. Päättäneellä tilikaudella liikevaihto oli jo yli 5 miljoonaa euroa ja työntekijöitä sesongin mukaan 6–10.

– Jo pikkupojasta lähtien, isäni Hannu Vainion jalanjälkiä seuraten olen teurastamolla pyörinyt, sillä teurastamo on aina ollut pihapiirissämme. Työmoraali ja mie-

lenkiinto alaa kohtaan on verissä, joten ottopäätös oli helppo tehdä. Kotitilalla toimineen pienteurastamon teurasmäärät olivat vielä maltillisia. Nyt täällä Orimattilassa oleva laitos luokitellaan jo isoksi teurastamoksi ja teurasmäärät ovat vuosi vuodelta kasvaneet suuremmaksi. Olemme silti pieni, joustava yritys ja pidämme tärkeänä että pystymme palvelemaan tuottajia yksilöllisesti ja nopeasti, toteaa Henri Vainio.

Vainion Teurastamo teurastaa vuosittain yli 16 000 lammasta ja noin 4 500 nautaa.

Teurastamo on tehnyt vuosittain investointeja ja laajennuksia. Suurin niistä on vuonna 2018 valmistunut laajennus. Lisäksi teurastamo on investoinut uusiin sähköisiin ilmoituskanaviin, jotka vähentävät työn ja paperin määrää niin teurastamolla kuin tuottajapäässäkin.

– Meillä on kova halu kehittää yritystä ja haluamme laittaa luun kurkkuun isoille lihataloille.

Miikka Depner, vasemmalla, on myynyt omistamansa Vainion Teurastamon osakkeet Henri Vainiolle.

SUOMEN LAMMASYHDISTYKSEN KEVÄTKOKOUS KOKKOLASSA

Lampureiden kesäretki

SLY:n kevätkokous järjestettiin Keski-Pohjanmaan Lammaskerhon organisoiman lampureiden kesäretken yhteydessä Kokkolassa 28.7.2020.

Kesäretkellä perehdyttiin maisemalaidunukseen vierailemalla Tankarin majakka-osaarella sekä Harrbådan rantalaitumilla, ja matkalla oli mukana kaikkiaan noin 80 aiheesta kiinnostunutta. Päivään oli mahdollista osallistua myös suoran videostriimauksen kautta. Laivamatka tehtiin M/S Jennyllä ja menomatalla kuultiin biologi **Hannu Tikkasen** erinomainen esitys Tankarin ja lähialueiden perinnebiotooppien hoidosta.

Tankarissa tutustuttuun paikan historiaan, majakkaan ja muihin rakennuksiin, nautittiin keittolounas, käytiin katsomassa

lampaista työssään sekä kuultiin paimen **Jarmo Latvasen** sana ja **Nina Fogelbergin** laulua saaren kirkossa.

Paluumatkalla pidettiin Lammasyhdistyksen kevätkokous, jonka puheenjohtajaksi valittiin **Taisto Jylhä**. Kokouksessa käytiin läpi vuoden 2019 toimintakertomus ja 529 euroa plussalle päätynyt tilinpäätös sekä kuultiin tilin- ja toiminnantarkastajien lausunnot. Kevätkokous vahvisti tilinpäätöksen sekä myönsi vastuuvapauden hallitukselle ja rahastonhoitajalle. Jäsenmaksut päätettiin pitää ennallaan myös vuonna 2021. Vuoden 2021 kokouspaikkakunniksi suunniteltiin alustavasti Kuopiota ja Seinäjokea.

Laivan palattua satamaan siirryttiin pikubusseilla tutustumaan Harrbådan rantalaitumiin, joilla **Leila** ja **Antti Niemelän** lampaat pitivät yllä alueen monimuotoisuutta. Päivä huipentui vielä illanviettoon herkullisine tarjoiluineen **Janne Jokelan** puutarhassa Neristanissa.

Valtavat kiitokset ikimuistoisesta päivästä ja upeista järjestelyistä Keski-Pohjanmaan Lammaskerholle sekä retken mahdollistaneille sponsoreille: Datapalvelu 64N, Hankkija, Isokummun kehräämö, Isokummun Lammastila, JMT Koskela, Kinnusen Mylly, Lammasmaailma, Minimani, MTK, Muhniemen Lahtivaja, Naturcom, Pirtin Kehräämö, Retronik, RStoimi, Tajma ja Turun Konekeskus!

Marjo Simpanen

Päivän antiin löytyvät
linkit SLY:n kotisivuilta:
[https://lammasyhdistys.fi/
kevatkokous-27-7-2020-
kokkolassa/](https://lammasyhdistys.fi/kevatkokous-27-7-2020-kokkolassa/)

Laadukkaita ja terveitä
Oxford Down -karitsoita
& jalostuspässejä
Oxford Down
-jalostuslampolasta.

www.woolenberg.com
info@woolenberg.com
+358 50 588 5399

Sheep farm Woolenberg Oxford Down
 #sheepfarmwoolenberg

Woolenberg
Lammastila Kouvolassa

Tuota laatukaritsaa!

Raamikas ja nopeakasvuinen lihalammasrotu, sopii myös risteytyskäyttöön. Huolellinen laiduntaja, erinomainen rehunkäyttäjä.

JALOSTUSLAMPOLA
RAJA-KARJALAN

OXFORD DOWN

Siitospässit
040 5664153, Tohmajärvi

www.siolantila.com

JALOSTUSLAMPOLASTA
RAKENNEARVOSTELTUJA JA ULTRATTUJA
SUFFOLK-PASSEJÄ SIITOKSEEN

ANTTILA SUFFOLK

Juha ja Hannele Moisander
040 846 0524

Syrjälän Lammastila
Jalostuslampola
texel ja bluetexel

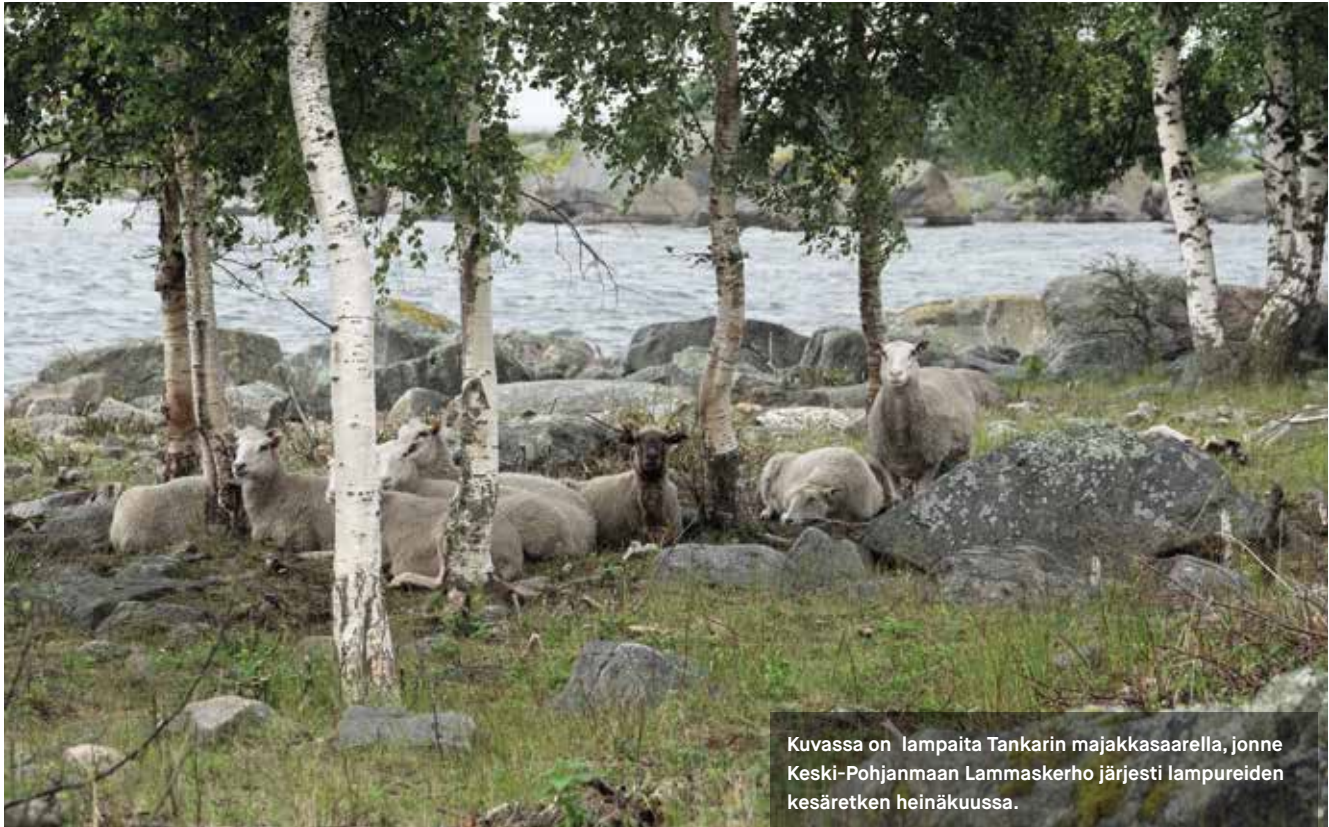
www.syrjalantila.fi
044 554 7993

SUOMENLAMPAAN ja
KAINUUNHARMAKSEN
jalostuslampola, Pelson vankila

MYNNISSÄ

3/20 syntyneitä EUROP-
arvosteltuja uuhi- ja pässi-
karitsoita. Orf-vapaa, MV1.
Puh. 050 576 7729

Kuvassa on lampaista Tankarin majakkasaarella, jonne Keski-Pohjanmaan Lammaskerho järjesti lampureiden kesäretken heinäkuussa.

LAMMASTALOUS SUOMESSA

– Ilmastoviisasta ja luonnon köyhtymistä hillitsevää

KIRJOITTAJA

Anniina Kontiokorpi

Lehtori, diplomi-insinööri

Karelia-ammattikorkeakoulu, energia- ja ympäristötekniikan koulutusohjelma

IHMISTOIMINNAN SEURAUKSENA kasvi- huonekaasupitoisuudet ilmakehässä ovat kasvaneet ja tämä on vahvistanut kasvi- huoneilmiötä, jonka seurauksena ilmasto muuttuu globaalisti. Ilmaston muuttuminen on jo havaittavissa, mutta lämpötilan yhä noustessa tulee ilmastonmuutoksen vaikutukset kasvamaan entisestään. Ennusteiden mukaan ilmastonmuutos voi myös parantaa suomalaisen maatalouden toimintaedellytyksiä muun muassa satokauden pidentyessä, mutta lisääntynyt sadanta asettaa varmasti haasteensa myös viljelylle.

Ilmastonmuutos on kuitenkin merkittävä uhka niin humanitaarisesti kuin biodiversiteetin näkökulmasta. EU:ssa, Suomessa ja laajemminkin maailmalla haetaan nyt rat-

kaisuja ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Tässä työssä paneudutaan eri sektoreiden tuottamien kasvihuonekaasupäästöjen leikkaamiseen. Leikkauspaineet kohdentuvat myös maataloussektorille. Suomen tavoitteena on olla hiilineutraali yhteiskunta vuoteen 2035 mennessä, mutta samaan aikaan olemme sitoutuneet pysäyttämään luonnon köyhtymisen jo vuoteen 2020 mennessä osana Euroopan Unionin biodiversiteettistrategiaa. Tässä kirjoituksessa käyn läpi lammastalouden merkitystä edellä mainittujen tavoitteiden näkökulmasta.

Uhanalaiset perinnebiotoopit ovat riippuvaisia lammastaloudesta

Perinnebiotoopit ovat karjatalouden eli niiton ja laidunnuksen muovaamia ympäristöjä, jonka vaikutuksesta alueille on kehittynyt niille ominainen ja monimuotoinen lajisto. Perinnebiotooppien määrä on vähentynyt voimakkaasti ja niiden laatu on heikentynyt jo 1800-luvun lopulta alkaen

ja erityisesti 1950-luvun jälkeen. Syitä tähän on monia, kuten maatalouden tehostuminen, niittyjen raivaaminen pelloiksi, karjatilojen väheneminen, tilakokojen kasvaminen ja tuotannon yksipuolistuminen, perinteisten metsälaidunten siirtyminen tehometsätalouteen, peltojen ja niittyjen metsittäminen tai niiden umpeenkasvaminen sekä rakentaminen ja muut maankäytön muutokset.

Vuonna 2018 julkaistussa Suomen luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa todettiin, että kaikki perinnebiotoopit ovat uhanalaisia luontotyyppiryhmiä eikä laadullisesti hyviä kohteita juuri ole. Arvioinnin mukaan maatalouspolitiikan yleiset muutokset heikentävät perinnebiotooppien säilyttämiseen tähtäävien toimenpiteiden vaikuttavuutta. Perinnebiotoopit vaativat jatkuvaa hoitoa ja ne ovat riippuvaisia etenkin karja- ja lammastalouden kannattavuudesta. Laadun heikkeneminen todennäköisesti jatkuu useimmilla perinnebiotooppien

luontotyypeillä erityisesti umpeenkasvun seurauksena. Vesistöjen rehevöityminen ja siitä aiheutuva ruovikoituminen sekä ilmastomuutos tuovat omat haasteensa perinnebiotooppien hoitoon. Lämpötilojen muuttuessa ja kasvukauden pidentyessä perinnebiotooppien laiduntaminen tulee yhä tärkeämmäksi.

Ilmastomuutos uhkaa myös perinnebiotooppeja

Ilmastomuutoksen vaikutukset perinnebiotoopeilla korostuvat rannikolla, jossa vaikutuksia voi olla niin meriveden suolapitoisuuteen, merenpinnan tasoon sekä jääpeitteisyyteen ja jäiden aiheuttamaan kulutusvaikutukseen. Ilmaston lämpeneminen ja hiilidioksidin määrän lisääntyminen kiihdyttävät kasvien kasvua ja ravinteiden vapautumista, jolla on erityisesti merkitystä hoitamattomien kohteiden umpeenkasvun kannalta. Hoidettujen perinnebiotooppien pinta-alaa pitäisi pystyä kasvattamaan pikaisesti ja nykyisten hoidossa olevien alueiden jatkuva hoito tulisi turvata.

Muutokset lämpö- ja kosteusolosuhteissa voivat vaikuttaa merkittävästi perinnebiotooppien kasvi- ja eläinlajistoon. Kokonaisia paikallispopulaatioita voi tuhoutua ja toisaalta uusia lajeja levitä etelästä kohti pohjoista. Rankkasateet ja kuivuusjaksot aiheuttavat tilapäisiä ääriolosuhteita. Ilmastomuutos vaikuttaa myös toteutettavaan ennallistamis- ja luonnonhoitotoimintaan. Samalla, kun arvioimme nykyisten hoito- toimenpiteiden ja käytössä olevien menetelmien riittävyyttä muuttuvassa ilmastossa sekä niiden ilmastovaikutuksia, tulisi pystyä myös ennakoimaan uusia potentiaalisia elinympäristöjä hoitokohteiksi. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että perinnebiotooppien hoidon tarve lisääntyy ja se tulisi yhä vahvemmin yhdistää vesiensuojelukeinoksi,

koska lisääntynyt sadanta uhkaa myös vesistöjä kasvavien ravinnepäästöjen kautta. Toisaalta voidaan todeta, että perinnebiotooppien hyvä hoito lisää hiilensidontaa erityisesti kasvipeitteisillä perinnebiotoopeilla. Perinnebiotooppien laidunnuksella on myös energiataloudellista merkittävyyttä, jos verrataan toimintaa tehomaa- talouden viljelykeinoihin.

Helmi-ohjelma tukemassa perinnebiotooppien kunnostamista

Ympäristöministeriö on perustanut uuden Helmi-ohjelman, jolla tähdätään Suomen luonnon köyhtymisen pysäyttämiseen. Yhtenä teemana ohjelmassa ovat perinnebiotoopit, koska ne ovat osa uhanalaistunutta luontoa ja niiden hoito auttaa lukuisia uhanalaisia lajeja. Suomessa on nykyisin laidunnuksen ja muun hoidon piirissä noin 30 000 hehtaaria perinnebiotooppeja.

Helmi-ohjelman tavoitteena on kunnostaa vuoden 2023 loppuun mennessä 15 000 hehtaaria perinnebiotooppeja. Hoito- ja kunnostustyöt aloitetaan Natura 2000 -verkostoon kuuluvilla alueilla ja ELY-keskukset toteuttavat alueillansa kartoituksia arvokkaimmista perinnebiotoopeista vuosina 2019–2021. Hoito- ja kunnostuskohteet valitaan kartoitusten perusteella.

Lammastalous on jo ilmastoviisasta

Eläinten kokemaa lämpöstressiä voi tehdä monista alueista lammastalouden harjoittamiselle mahdollottoman ilmastomuutoksen nostaessa keskilämpötiloja. Suomessa lämpötilan nousu rajoittuu kuitenkin sellaiselle tasolle, että yksittäisiä hellejaksoja lukuun ottamatta olosuhteet pysyvät lammastalouden näkökulmasta otollisina. Globaali väestönkasvu ja kehittyvien maiden tähtäminen talouskasvuun kasvattavat myös jat-

Perinnebiotoopit vaativat jatkuvaa hoitoa ja ne ovat riippuvaisia etenkin karja- ja lammastalouden kannattavuudesta.

kuvasti ravinnon ja energian tarvetta.

Länsimaissa suunnitellaan keinoja ilmastomuutoksen hillitsemiseksi, jonka keinovalikoimassa esiin nousee myös maatalouden päästöjen leikkaaminen. Maatalouden päästöistä 75 prosenttia on peräisin maaperästä. MTK:n laatiman ilmastotiekartan perusteella toimia kohdennetaan erityisesti turveperäisten maiden viljelystä poistoon sekä peltomaiden hiilensidonnin kehittämiseen. Lammastalouden eduksi voidaan laskea jo se, että perinnebiotooppien hoito parantaa alueiden hiilensidonnin kykyä, laitumet sijaitsevat usein viljelykäyttöön huonosti soveltuvilla alueilla ja rakennusten lämmittämiseen tarvittava energiamäärä on vähäinen.

Vaikka lammas märehitjänä tuottaa me- taania, joka on noin 25 kertaa voimakkaampi kasvihuonekaasu kuin hiilidioksidi, niin lampaan muita ympäristöhyötyjä ei tule väheksyä. Lampaanlihan tuotantoa Suomessa voidaan pitää ilmastoviisaana maataloutena, jossa tuotetaan kotimaan markkinoille lihaa ja villaa samalla turvaten uhanalaisten luontotyyppien ja lajien elämysmahdollisuuksia ilmastomuutoksen kourissa. On hyvin todennäköistä, että lammastalouden painopiste siirtyy tulevaisuudessa yhä vahvemmin kohti Suomea ja pohjoista, jolloin tämän alan merkitys ruokaturvan ja omavaraisuuden osalta tulee myös kasvamaan.

Jos kasvihuonekaasupäästöjen vähentä- mistä halutaan toteuttaa korvaamalla lihaa kasvisperäisellä ravinnoilla, niin aloitetaan tuontilihasta ja panostetaan samalla kotimaisen niittylampaanlihan markkinointiin ja sertifiointiin. Kotimaisen lammastalouden kannattavuudella on suorat vaikutukset perinnebiotooppien säilymiseen ja sitä kautta Suomen luonnon köyhtymisen pysäyttämiseen.

Lähteet:

Ilmasto-opas – Kulttuuriympäristöt

MTK – Maatalouden ilmastotiekartta (2020)

Suomen luontotyyppien uhanalaisuus (2018)

SYKE – Ennallistaminen ja luonnonhoito muuttuvassa ilmas-
tossa – työpapajumistio

SYKE – Lajit ja luontotyyppit muuttuvassa ilmastossa (2020)

Ympäristöministeriö,

HELMi – Perinnebiotooppien hoito (2019)

Suomalainen lammastalous ja kasvihuonepäästöt

Suomessa tuotetaan vuosittain noin 1,4 miljoonaa kilogrammaa lampaanlihaa. Ruotsalaistutkimusten mukaan lam-
paanlihakilon tuottamisesta aiheutuu kasvihuonekaasupäästöjä keskimäärin noin 15 kgCO₂-e. Laidunnus voi vähen-
tää kasvihuonekaasupäästöjen määrää 25–40 prosenttia. Edellä mainittujen luku-
jen perusteella voidaan karkeasti laskea, että suomalaisen lampaanlihan vuotuisen
tuotannon aiheuttamat kasvihuonekaasu-
päästöt (21 000 tkgCO₂-e) vastaavat
150 rekka-auton aiheuttamia päästöjä,
kun niistä jokaisella ajetaan vuodessa
200 000 kilometriä. Tämä laskelma huo-
mioi vain lihantuotannon aiheuttamat
kasvihuonekaasupäästöt.

Lammastalouden aiheuttamista kasvi-

huonekaasupäästöistä noin 50 prosenttia
on peräisin lampaiden ruuansulatuksesta
ja loput 50 prosenttia jakautuvat rehun
tuotannon ja oston, lannan käsittelyn ja
varastoinnin, energian tuotannon ja oston,
teurastuksen ja kuljetuksen sekä myynnin
aiheuttamiin kasvihuonekaasupäästöihin.

Suomessa maatalouden aiheuttamien
kasvihuonekaasupäästöjen kokonais-
määrä oli vuonna 2017 15,4 MtCO₂-e,
joka vastaa noin 28 prosenttia Suomen
kokonaispäästöistä. Märehitijöiden ruu-
ansulatuksesta on peräisin noin 10 pro-
senttia maatalouden kokonaispäästöistä.
Edellä toteutetun laskennan perusteella
voidaan todeta, että lampaanlihan tuo-
tannon osuus maatalouden kokonais-
päästöistä on noin 1,4 promillea.

Kuva: Tisamäen laimastila

PERUSRESEPTI LAMPAALLE

ja maukas savulammasteikko

KIRJOITTAJA

Kaarin Knuuttila

Muutama vuosi taaksepäin kun tytäreni oli vielä yläkouluikäinen, kouluun tuli oppilaita vierailulle Saksasta. Oli lokakuun ensimmäinen maanantai, pimeää kello 17 aikoihin kun saksalaisnuorten bussi saapui Inkerisiin. Eräs nuorista majoittui meille. Lokakuun ensimmäiseen maanantaihin kuuluu perinteisesti köyri ja serkkuni **Jouko** oli kutsunut meidät köyritulille. Hän oli valmistanut rosvopaistia maakuopassa. Siinäpä saksalaisnuorella riitti ihmettelemistä kun illan pimeydessä, köyritulen loimutessa, lihaa paistettiin maassa, mutta hän kehui, että se oli hyvää. Aina ei ole mahdollisuutta tehdä rosvopaistia perinteisesti maakuopassa, niin täytyy ottaa käyttöön modernimmat tavat.

Olen tottunut laittamaan ruokaa sillä periaatteella, että ruokailla voi milloin vain ja kuinka monta henkilöä tahansa. Otetaan lihapala ja loihditaan ateria.

Usein ihmetellään miten lampaanlihaa voi valmistaa ruuaksi. Tv:ssä ammatillaiset valmistaa karettia ja ulkoilettua hienosti palsternakkapyreen kanssa ja marinadi pitää tehdä mitä ihmeellisemmistä ainesosista. Ruoka on hyvää ja maistuvaa, mutta ei lampaanlihan valmistukseen ihmeosaamista tarvita. Työntekijäni, miespuolinen henkilö, katseli eräänä aamuna kun laitoin lampaan niskapalan uuniin. ”Olen pitänyt

lampaanlihan valmistusta monimutkaiseksi”, hän totesi minulle. ”Eihän se mitään ihmetiedettä olekaan”, hän jatkoi. Ei todellakaan.

Minun perusreseptini vasta-alkajalle tai epävarmalle kokkaajalle on:

Jättikinkkupussi

Lampaanlihaa; määrä noin 150 grammaa per ruokailija, luullisena tai luuttomana tai esimerkiksi paisti tai lapa

Perunoita, 1–2 per ruokailija, kuorittuna

Porkkanaa, kuorittuna ja paloitetuna

Lanttua, kuorittuna ja paloitetuna

Sipulia, kuorittuna

Pippuriouhetta

Merisuolaa

Hiero suola ja pippuri lihan pintaan. Laita jättikinkkupussi reunalliselle uunipellille. Laita liha jättikinkkupussiin ja lisää pussiin perunat, juurekset ja sipuli. Voit lisätä pussiin 2–3 desilitraa nestettä, jos haluat. Sulje pussi ja laita lihapussi uunipellillä uuniin noin 150 asteeseen Celsiusta ja paista 3–4 tuntia.

Tee tuoresalaatti. Tomaattia, kurkkua, jäävuorisalaattia, paprikaa. Salaattijuustoa voit käyttää maustamaan salaattinnoksen.

Liha paistuu uunissa sillä aikaa kun haravit pihan tai käyt sienestämässä tai lenkillä. Ota kypsä liha pois uunista ja nauti. Lanttu maistuu todella maukkaalle kun se on muhnut kypsäksi lihan kanssa – tämä on meidän naapurin rouvan kommentti,

kun hän sai ensimmäisen kerran köyritulilla lampaanpaistia.

Jos sinulla on savustettua lampaanlihaa, niin saat siitä maukkaan savulammasteikon.

25 g voita

1 dl vehnäjauhoa

0,5 l maitoa

0,5 l vettä

1 sipuli

150 g savulammasta

suolaa

pippurisekoitusta

1 prk Valion Ruokakoskenlaskijaa

persiljaa

Sulata voi pinnoitetussa kattilassa, lisää vehnäjauhot, älä ruskista. Lisää vesi voimakkaasti sekoittaen. Lisää maito. Lisää hienonnettu sipuli ja anna saostua ja samalla sipulin kypsyä 15 minuuttia. Lisää suikaloitu savulammasta ja mausta Ruokakoskenlaskijalla, suolalla ja pippurilla. Riipaus persiljaa keiton pinnalle juuri ennen tarjoilua.

Kevennetyn version voit tehdä vesi-jauho suurusteella ilman voita tai suurustaa vaa-lealla Maizenalla, niin saadaan gluteeniton versio.

Huomaatko, en käytä ohjeissa sanaa karitsa vaan hyödynnän eläimen ikään katsomatta, kunhan liha on laadukasta. Nautinnollista syksyä!

AIDAN TOISELTA PUOLEN

Lammasaiheisia kuulumisia maailmalta

Koonnut **Silja Alamikkotervo**

MAAILMAN VANHIN PAKASTETTU SIEMEN EDELLEEN KÄYTTÖKELPOISTA

Australiassa Sydneyn laboratoriossa vuonna 1968 pakastettujen pässin siemenannoksien uskotaan olevan maailman vanhimpia minkään eläinlajin käyttökelpoisia siemenannoksia ja ehdottomasti vanhimpia siemenannoksia, joilla on onnistettu tuottamaan jälkeläisiä.

Siemenannoksia sulatettiin ja niillä siemennettiin 56 merinouhua, joista 34 tuli tiineeksi. Kokeilu todisti, että pitkästä pakastusajasta huolimatta siemenen käyttökelpoisuus ja uuhien tiinehtymisprosentti säilyy yhtä hyvänä kuin vuoden ajan pakastettua siementä käytettäessäkin.

Pakastetut siemenannokset olivat peräisin neljästä päsistä, jotka olivat syntyneet vuosina 1959, 1963 ja 1965. Siemennyksestä syntyneiden karitsoiden ulkonäkö vastasi 1950-luvulle tyypillistä merinotyyppiä, jolla oli hyvin suuret ihopoimut etenkin kaulassa. Ihopoimujen avulla lampaiden ihon pinta-alaa saatiin lisättyä ja tällä tavoin myös tuotetun villan määrä lisääntyi. Tämän päivän merino on kuitenkin jalostettu selkeästi vähänpoimuisemmaksi, jotta kerintä on helpompaa ja karpästen toukkien aiheuttamat ongelmat vähenevät. Vanhoista siemenistä syntyneistä karitsat antavat mielenkiintoisen vertailukohdan merinolampaiden jalostuksen edistymiseen viidenkymmenen vuoden aikana.

The Sheep Site 08/2020

LAMPAANVILLA JA SANIAISET TURPEEN KORVAAJANA ENGLANNISSA

Cumbrialainen lammastilallinen Simon Bland on tehnyt lampaanvillasta ja saniaisista kompostiturpeen korvaajaa jo 22 vuotta. Materiaalina käytettäviä saniaisia hän kerää oman tilansa lisäksi myös yhteistyötilallisilta.

Saniaisten aktiivinen niitto ja paalaus hilleiltä parantaa nurmen kasvua ja helpottaa lampaiden keräämistä laitumelta, kun näkyvyys on parempi. Villa tulee lampaista, joille ei ole tehty ulkoloiskäsittelyä dippaamalla, sillä Blandin tuottama kompostimateriaali on luomusertifioitua.

Kompostimateriaalia myydään puutarhamyymälöiden kautta sekä postitse. Koronapandemia on saanut kompostimateriaalin postimyynnin räjähtämään; tilaukset ovat lisääntyneet 15 000 %. Tällä hetkellä kaikki valmistettu kompostimateriaali tulee myydyksi.

Farmers Weekly 07/2020

TEXEL-PÄSSIKARITSA MYITIIN SKOTLANNISSA ENNÄTYSHINNALLA

Brittiläisen texelpässikaritsan myyntihinta kohosi Skotlannissa elokuussa pidetyssä huutokaupassa maailman korkeimmaksi. Sportsmans Double Diamond -niminen pässikaritsa myytiin 376 000 punnalla eli noin 422 000 eurolla yhteisömistukseen kolmelle kasvattajalle. Ikää pässikaritsalla oli 6,5 kuukautta.

Double Diamondin isä on vuoden 2019 Lanark Champion, jonka myyntihinta on ollut 76 000 euroa. Pässikaritsa on saanut alkunsa alkioista, ja se on huuhdeltu uuhesta, jonka isä Plasucha Big Gun on myyty 38 000 eurolla. British Texel Societyn mukaan Double Diamondin indeksi on rodun parhaan yhden prosentin joukossa. Sitä on tarkoitus käyttää tulevaisuudessa siitospässinä.

Aikaisempi Iso-Britannian korkein lampaan myyntihinta on ollut myös texelrotuisella pässillä, kun Deveronvale Perfection-niminen päsä myytiin 258 000 eurolla vuonna 2009. Korkeita hintoja löytyy myös Australiasta, jossa vuonna 1989 maksettiin 278 000 euroa, jotta saatiin oikeus puoleen erittäin halutun pässin tuottamista siemenannoksista.

Sheep Central 08/2020

AUSTRALIASSA KÄRSITÄÄN KORONAN TAKIA PAHASTA KERITSIJÄPULASTA

Australian rajojen sulkeminen on aiheuttanut maan lampureille pahoja ongelmia. Rajoitusten vuoksi lähes 500 uusiseelantilaista keritsijää ei pääse tulemaan lainkaan maahan. Tämä aiheuttaa huolta eläinten hyvinvoinnista, kun kerintää ei saada tehtyä ajallaan, sekä lisäksi villantuottajille ennustetaan olevan tiedossa pahoja talousvaikeuksia.

Kerintä on Australiassa lisätty kriittisten alojen listalle, jotta työviisumien saanti keritsijöille olisi mahdollista ja maahantulo helpottuisi. Odotettavissa on, että jopa kahdeksalla prosentilla Australian 68 miljoonasta uuhesta kerintä tulee myöhästymään merkittävästi.

Keritsijäpulan lisäksi villan hinta on tipahtanut maassa alimmalle tasolle kahdeksaan vuoteen. Villantuottajien tulojen arvioidaan tippuvan tänä vuonna 50 prosenttia aikaisempaan vuoteen verrattuna, sillä koronan takia villan kysyntä on laskenut 60 prosenttia.

Tilastojen mukaan Australiassa tuotettiin tämän vuoden huhti-kesäkuussa 63 000 tonnia villaa, mikä on alhaisin määrä, mitä ikinä on tilastoitu. Kolmekymmentä vuotta sitten samalla aikavälillä tuotettiin 280 000 tonnia villaa.

WAtoday 08/2020

Isäntäväen apuna työskentelee kaksi bordercollieta.

Lammastilallisena suurpetoreviirillä

Kivelän tilalla ei lannistuta eikä toivoa tulevaisuuteen ole menetetty toistuneesta susien aiheuttamasta lammasvahingosta huolimatta. Lammastaloutta jatketaan panostamalla ennaltaehkäisevään suojaukseen.

KIRJOITTAJA

Eila Pennanen

KUVAT

Kivelän lammastila

MARKKU HAKKARAINEN JA MINNA RIKKONEN viljelevät 90 uuhien luomulammastilaansa pohjoiskarjalaisessa vaaramaisemassa Kiihtelysvaaran Raatevaarassa. Vuodesta 2006 isäntäparin omistuksessa olleen Kivelän lammastilan tulovirta koostuu lihan tuotannon ja maisemanhoitoalueiden hoidon lisäksi mehiläistarhauksesta sekä kuntouttavasta hevostoiminnasta. Päävastuu tilanhoidosta on Hakkaraisella, Rikkonen käy päivätöissä toimintaterapeuttina psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa ja osallistuu tarvittaessa tilan töihin.

Rinnakkaiselo ja ongelmia suurpetoalueella

Tila ja maisemanhoitokohteet sijaitsevat kahden susilauman reviereiden risteyskohdassa ja luontaisen kannanlisäyksen ohella susikanta saa vahvistusta Venäjän Karjalasta. Kaikki uuhet siirtyvät maisemanhoitoalueille vierotuksen jälkeen ja karitsat jäävät

laiduntamaan peltolohkoja tilakeskuksen läheisyyteen. Petoaitatavikkeitä saatiin Riistakeskukselta riskin perusteella vuonna 2016 ja sillä aidattiin tilakeskuksen ympärillä oleva 20 hehtaarin viljelty laidunala.

Ensimmäinen susien aiheuttama lammasvahinko tapahtui petoaidattomalla maisemanhoitoalueella vuonna 2017. Susien jäljiltä löytyi kaksi kuollutta ja seitsemän haavakkoa, joista viisi tarvitsi antibioottihoitoa. Toinen vahinko on kuluvan vuoden elokuulta, jolloin petoaidan sisältä pihan läheisyydessä olevalta laitumelta löytyi 5 kuoliaaksi raadeltua karitsaa. Valitettavaan loppusaldoon on lisättävä yksi kateisiin jäänyt ja 12 todennäköisesti stressiperäiseen hypokalsemiaan menehtynyttä eläintä, kertoo Hakkarainen susien vierailun jälkiseuramuksista.

– Osa saatiin nähtävästi pelastettua kaliumhoidolla, osalle hoitoa ei ikävä kyllä hoksattu antaa heti susien hyökkäyksen jälkeen ennalta ehkäisevänä varotoimenä.

Itärajan ja myös Kiihtelysvaaran karhukanta on vahva, mutta Kivelän tilan lampaat karhut ovat toistaiseksi jättäneet rauhaan. Kokonaan mesikämmenten aiheuttamilta tuhoilta ei ole kuitenkaan säästytt;

kesällä 2020 karhu tuhosi suurimman osan tilan mehiläispesistä. Eloon jäi vain kolme pesää, joista saatavilla jaokkeilla hunajan tuotanto jatkuu tulevina kesinä.

Suojaustason nostolle tarvetta

Petoaitojen sisällä tapahtuneen hyökkäyksen takana oli petoasiantuntijan mukaan aikuinen susi pentuineen metsästyksen opeustilanteessa. Aidassa ei ole aukkoja, joten sisälle on menty todennäköisesti pienen ojan kohdalta. Tällä hetkellä pihalaidun on aidattu viidellä langalla, Hakkarainen aikoo lisätä ainakin yhden langan aidan alareunaan.

– SusiLIFE-hankkeesta otettiin yhteyttä ja sieltä saatiin tarvikkeet myös maisema-alueiden aitaamiseen ensi vuonna. Maisemalaistumemme ovat maastoltaan haastavia aidattavia, joten satsaamme aidan pystytyksessä huolelliseen etukäteissuunnitteluun ja erityishuomioimalla ongelmakohtat.

Kauimmaisella maisemaloikolla on hankkeelta saatu kameravalvonta. Reaaliajassa kuvan lähettävä riistakamera ei estä hyökkäystä, mutta on apuna suurpetojen liikkeiden kartoittamisessa ja karkoitukseen järjestämisessä. Vaikka kameroita olisi

Kivelän tilan lammastalous perustuu laiduntamiseen ja sisäruokintakauden työmäärän järkeistämiseen.

käytössä useita, osa alueista jää kameroiden ulottumattomiin.

Pääosa suojauskuluista lisääntyneistä työtunneista

Vaikka petoaitaustarvikkeet saadaan vuokrasopimuksella ilman korvausta, lampurin työmäärä ja kulut kasvavat eittämättä. Petoaitojen pystytyskuluista ei luotettavia kustannuslaskelmia ole saatavilla. Riistasuunnittelija **Teemu Lamberg** Suomen riistakeskuksesta arvioi pystytyskulujen olevan noin 50 prosenttia tarvikkeiden arvosta. Kilometrin aitaamisen pystytyskulut olisivat näin 1 250 euroa. Haastavien maastojen kohdalla työ kustannus voi kuitenkin nousta huomattavasti korkeammaksi. Hakkaraisella on kokemusta viljellyn laitumen petoaidan pystytykseen käytetystä työmäärästä.

– 20 hehtaarin aitaamiseen petoaitaa tarvittiin parisen kilometriä. Työaikaa meni karkeasti arvioiden 130 tuntia, joka 17,9 euron tavoitetuntipalkkavaatimuksella ja oman traktorin työhinnalla 21,3 euroa per tunti antaisi kustannuksiksi 1 400 euroa kilometrille.

Petoaitojen alustojen pitäminen riittävän matalana on työlästä. Hakkarainen laskeskelee rehevimmän kasvun aikana 30 hehtaarin hoitoon menevän tulevana kesänä yhden työpäivän viikossa. Mahdolliset eläinten ylimääräiset siirrot ja lisääntyneet tarkastuskäynnit lisäävät myös työtunteja.

Toiveikkaasti kohti tulevaa

Ensimmäisen petovahingon satuttua, Hakkarainen ja Rikkinen kaipailevat kaaosmaisessa tilanteessa selkeitä ja helposti löytyviä toimintaohjeita.

– Vaikka tilalla ei olisi sattunut petovahinkoa, toimintaohjeet ja yhteyshenkilöi-

Tilan uuhet ovat eriasteisia texelristeytyksiä ja tänä vuonna syntyivät ensimmäiset puhdasrotuiset texelkaritsat.

den tiedot kannattaa selvittää etukäteen. Jälkiseuraamuksiin menetettyjen lampaiden osalta olimme korvausten hakemisessa uuden edessä.

Yksi lammas lähetettiin avtavaksi eläinlääkärin lausuntoa varten; lausunnossa todettiin kuolemien todennäköisesti johduneen hypokalsemiasta. Tutkimuksissa pystytään ainoastaan poissulkemaan muut syyt, hypokalsemiasta sinällään ei jää merkkejä. Päätöstä korvauksesta ei ole vielä lehdien painoon mennessä saatu.

Epäusko ja epäonnistumisen tunne nousivat päällimmäisiksi heti tapausten jälkeen. Varsinkin petoaidan sisällä tapahtunut vahinko nosti pintaan monta kysymystä, kertoo Rikkinen elokuun alun tunnelmia.

– Mielessä pyöri, emmekö pysty suojelemaan eläimiämme tarpeeksi ja eikö petoaitakaan tarjota riittävää suojaa. Turvattomuuden tunne ei katoa hetkessä.

Tilan toiminta perustuu laiduntamiseen, eikä jatkuva sisäruokinta petouhasta huolimatta ole vaihtoehto. Laiduntaminen siis jatkuu ensi vuonna ja syksyyn mennessä myös kaikki maisemanhoitolohkot on suojattu petoaidoilla.

– Maaseutuyrittäjinä koemme, että olemme osa luonnon ja ihmisen muodostamaa kokonaisuutta. Petovahinkojen uhkasta huolimatta viihdymme itärajan maisemassa ja jatkamme toimintaa tilallamme, summaa Kivelän tilänväki yritystoimintansa kulmakiviä.

– Suurpetojen aiheuttama uhka ja pahimmillaan niiden aiheuttamat vahingot tai toisaalta petoeläinten suojeleminen ovat syvästi tunteita koskettava asia. Yritystä ongelman ratkaisun löytymiseen rakentavassa ilmapiirissä on havaittavissa ja tähän tarvitaan eri tahojen yhteistyötä ilman kärjistävää vastakkainasettelua.

Petovahingon sattuesssa...

Oman eläimen löytäminen kuoliaaksi tai henkiihieveriin raadeltuna on asia, jota kukaan ei haluaisi kokea, olipa kyse sitten lemmikistä tai tuotantoeläimestä. Suurpetojen, viimeisimmäksi suisien levittäytyminen yhä suurempaan osaan maata on lisännyt petovahinkojen riskiä ja ollaan tullut tilanteeseen, jossa vahinko voi sattua missä päin maata tahansa ja myös asutuksen välittömässä läheisyydessä.

Miten toimia, jos vahinko sattuu?

Kun havaitaan kotieläimeen kohdistunut petovahinko tai epäily petovahingosta, on eläimen omistajan **ilmoitettava siitä viipymättä ja mahdollisimman pikaisesti vahinkopaikkakunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle** eli maataloustoimistoon maataloushallinnon edustajalle. Ilmoituksen voi tehdä myös sähköisesti, esimerkiksi sähköpostin kautta.

Vahinkoilmoitusta ei ole pakko tehdä tietyllä lomakkeella, mutta Ruokaviraston nettisivuilta löytyy lomake 131, jonka täyttämällä kaikki ilmoituksessa tarvittavat tiedot tulee annettua ja lomake toimii samalla myös petovahinkokorvaushakemuksena, jos korvaushakemus tulee tehtäväksi.

Maaseutuelinkeinoviranomainen tekee vahingon toteamiseksi ja arvioimiseksi maastotarkastuksen. Maastotarkastuksen ajankohdasta ilmoitetaan vahingon kärsijälle sekä riistanhoitoyhdistyksen edustajalle

ja heillä on oikeus olla läsnä maastotarkastuksessa sekä liittää laadittavaan arviokirjaan oma näkemyksensä vahingosta.

Miten haetaan petovahinkokorvausta?

Jos maastotarkastuksessa todetaan, että vahinko on suurpedon aiheuttama, voi siitä jättää korvaushakemuksen. Suomessa on voimassa riistavahinkolaki (27.2.2009/105), jonka mukaisesti vahingon kärsijälle korvataan suurpetojen (karhun, suden, ahman, ilveksen) aiheuttamat henkilö-, eläin-, viljelys- ja irtaimistovahingot.

Korvaushakemus tulee jättää oman kotikunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle (huom. vahinkoilmoitus piti tehdä vahinkopaikkakunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle) ja se on jätettävä kuukauden kuluessa vahingon arvioinnin valmistumisesta. Jos vahinkoilmoituksen on tehnyt lomakkeella 131, on korvaushakemus tullut jo tehdyksi, mutta jos ilmoituksen on tehnyt muulla tavalla, voi korvaushakemuksen nyt tehdä lomakkeella 131.

Petovahinkokorvushakemuksen käsittely ja korvauksen maksaminen

Maaseutuelinkeinoviranomainen käsittelee petovahinkokorvaushakemuksen arviokirjan tietojen perusteella. Vahinko korvataan, jos vahingon/vahinkojen yhteenlaskettu määrä kalenterivuotta kohden on enemmän kuin 170 euroa.

Kotieläimille ja koirille on maa- ja metsätalousministeriön asetuksella määrätty käyvät arvot, joiden mukaisesti korvaus maksetaan, jos eläin on menehtynyt tai se joudutaan vahingon seurauksena lopettamaan. Vahingoittuneen eläimen osalta voidaan korvata myös eläinlääkintäkustannuksia ja menetetyt tuoton arvoa vastaava määrä enintään eläimen käypään arvoon saakka. Asetuksen mukaan esimerkiksi alle vuoden ikäisen teuraskaritsan käypä arvo on 153 euroa, alle vuoden ikäisen siitoskaritsan 363 euroa ja yli vuoden ikäisen siitosuuhun 431 euroa.

Vuoden 2020 alusta alkaen suurpetojen aiheuttamat koira-, kotieläin- ja irtaimistovahingot on voitu maksaa täysimääräisesti ja heti korvauspäätöksen valmistumisen jälkeen. Tämä on selkeä parannus verrattuna aikaisempaan käytäntöön, jossa korvaukset maksettiin kerran vuodessa, vahinkovuotta seuraavan vuoden keväällä.

Petovahinkokorvaus on laih lohtu verrattuna vahingon aiheuttamaan järkytykseen, suruun eläimen kohtalosta, huoleen siitä, millainen tilanne tulee olemaan jatkossa sekä siihen, että eläinten pidon toimintamalleja joudutaan kenties pysyvästi muuttamaan. Osaltaan ne kuitenkin auttavat selviämään yli vahingon akuuteista taloudellisista seurauksista ja jollain tapaa myös osoittavat, että valtio kantaa vastuuta suurpetokantojen ylläpidon seuraamuksista.

Niina Lohva

Maaseutusihiteeri, lampuri

När rovdjuret är framme...

De stora rovdjurens spridning till en allt större del av landet har ökat risken för rovdjursskador. Rovdjursskador kan ske var som helst, även nära bebyggelse.

Hur göra om olyckan är framme?

När man upptäcker eller misstänker ett rovdjusangrepp ska husdjurets ägare **anmäla detta utan dröjsmål till landsbygdsnäringsmyndigheten på orten där skadan inträffat**. Anmälan kan göras även elektroniskt, till exempel per e-post. Skadeanmälan behöver inte göras på en särskild blankett, men på Livsmedelsverkets webbsida finns blankett 131, som även fungerar som ansökan om skadeersättning om det blir aktuellt.

Landsbygdsnäringsmyndigheten gör en terrängundersökning för att konstatera och utvärdera skadan. Tidpunkten meddelas till den som lidit skadan och till jaktvårdsföreningens företrädare, som båda har rätt att närvara vid undersökningen och i utvärderingen ge sitt utlåtande om skadan.

Hur ansöker man om ersättning?

Om det i terrängundersökningen konstateras att skadan förorsakats av ett stort rovdjur kan ansökan om ersättning lämnas in. I Finland gäller viltskadelagen (27.2.2009/105), enligt vilken den som på grund av ett stort rovdjur (björn, varg, järv, lodjur) lidit skada ersätts för skador på person, djur, odling och lösöre.

Ersättningsansökan lämnas in till den egna hemkommunens landsbygdsnäringsmyndighet inom en månad efter att skadan utvärderats. Ersättningsansökan görs med blankett 131.

Ersättningens behandling

Landsbygdsnäringsmyndigheten behandlar ersättningsansökan på basen av uppgifterna i utvärderingsprotokollet. Skadan ersätts, om skadan/skadornas sammanlagda summa per kalenderår överskrider 170 euro. För husdjur och hundar finns fastställda ersättningssummor, enligt vilka ersättningen betalas om

djuret avlidit eller måste avlivas till följd av skadan. För ett skadat djurs del kan även veterinärkostnader och förlorade intäkter ersättas upp till djurets värde. Enligt förordningen är ersättningen till exempel för under ett år gammalt slaktlamm 153 euro, för under ett år gammalt avelslamm 363 euro och för över ett år gammal avelstacka 431 euro.

Från och med början av år 2020 har av stora rovdjur förorsakade skador på hundar, husdjur och lösöre kunnat betalas till fullo och genast efter att ersättningsbeslutet gjorts. Det här är en märkbar förbättring jämfört med tidigare praxis, då ersättningsarna betalades en gång per år, på våren året efter att skadan inträffat.

Skadeersättningen är kanske en klen tröst, men visar att staten på något sätt bär sitt ansvar för följden av att upprätthålla rovdjursstammarna.

Niina Lohva

Landsbygdssekreterare, fårfarmare

PETOAITA on varmin keino suojata la

Sähköistetty petoaita on tehokas tapa suojata laiduntavia eläimiä petoalueilla. Suomen riistakeskukselta voi hakea ilmaista petoaitaa kotieläinten suojaamiseen.

KIRJOITTAJA

Mari Tikkunen

Suomen riistakeskus

KUVAAJA

Jaakko Alalantela

Suomen riistakeskus

SUOMESSA on kotieläimiä suojattu suurpe-
tovahingoilta tehokkailla sähköaidoilla jo yli
kaksi vuosikymmentä. Suomen riistakeskus
myöntää aitatarvikkeet tilallisille ilmaiseksi,
jos perustelut ovat riittävät. Aitatarvikkeiden
arvo on 2000–2 500 euroa/km. Aidan pys-
tytys ja huolto ovat tilallisen vastuulla.

Oikea asennus ja huolto tärkeää

Petoaidan ensisijainen tarkoitus on pitää
petoeläimet aidan ulkopuolella. Siksi aita
on tavanomaista laidunaitaa korkeampi, ja
sen oikeaoppinen rakentaminen ja huolta-
minen on tärkeää.

Petoaita on 1,4 metriä korkea kolmesta
langasta ja kahdesta nauhasta muodostuva
sähköinen aita. Aidan alimmainen lanka
laitetaan 20 senttimetrin korkeudelle, estä-
mään esimerkiksi suden tai karhun kaivau-
tuminen aidan ali. Aidan alus onkin pidet-
tävä huolellisesti puhtaana kasvillisuudesta,
ettei kasvillisuus maadoita aittaa. Aita on
mahdollista rakentaa myös kallioiseen maa-
han. Aitatolppia on 1,8 metrisiä, 2 metrisiä
ja 2,5 metrisiä.

Aidan toiminta perustuu sähköiskuun,
joka toimii pelotteena laitumelle pyrkiväl-
le pedolle. Sähköisku ei vahingoita eläintä,
mutta saa sen välttämään aidan kosketus-
ta. Pelotevaikutusta voi lisätä hajusteilla tai

Petoaidan lisäksi laitumen reunalle
voi asentaa riistakameran, joka
ottaessaan kuvan hälyttää kännyk-
kään tekstiviestillä.

tuulussa heiluvilla lipuilla ja folioliuskoilla.
Koska aidan tulee säikäyttää sisään pyrkivä
suurikokoinen eläin kuten karhu, tulee siinä
olla riittävästi iskutehoa. Pitkä aita vaatii
tehokkaan paimenen. Aitoihin on saatavilla
myös tehokkaita akkupaimenia.

Aidan pystytyksessä täytyy ottaa hu-
mioon myös ojanylitkukset ja notkopaikat.
Niissäkin alimman langan tulee olla 20 cm
korkeudella maasta.

Hakemuksen tekoon saa apua

Petoaitaa voi hakea petoaitahakemuksella,
joka toimitetaan Suomen riistakeskuksen

aluetoimistolle. Petoaita vuokrataan haki-
jalle viideksi vuodeksi korvauksetta. Tämän
jälkeen aita siirtyy tuottajan omistukseen.

Tärkein kriteeri aidan myöntämiselle on,
että suojattavan edun kuten lammaskatran
arvo ylittää suojauskustannukset.

Aitahakemuksessa tilallinen esittää peruste-
lut aidalle ja peltolohkokartan, johon aidatta-
vat alueet on merkitty. Jos alueella on peto-
painetta ja varsinkin, jos peto on jo vieraillut
laitumella, aita suurella todennäköisyydellä
myönnetään. Hakemukseen voi pyytää myös
alueen maaseutuelinkeinoviranomaisen lau-
sunnan aidan tarpeellisuudesta.

SusiLIFE-hankkeen suunnittelijat autta-
vat tarvittaessa petoaitahakemuksen teossa.
Lisäksi he tekevät yhdessä tilallisen kanssa
suojaussuunnitelman, jossa kartoitetaan
myös muita mahdollisia suojauskeinoja ti-
lan eläinten turvaamiseksi. Näitä voivat olla
muun muassa riistakamerat ja valokarkot-
teet, joiden avulla susia hädätetään laitumen
läheisyydestä.

Muutaman kerran on peto, yleensä susi,
onnistunut pääsemään petoaidatulle laitumelle.
Syyksi on yleisemmin osoittautunut aidan huono kunto. Aitaa ei ole huollettu
annettujen ohjeiden mukaan, tai sen alus-
tan raivaus on laiminlyöty.

SusiLIFE-hanke

SUSILIFE-HANKE välittää tietoa su-
desta ja sen käyttäytymisestä, edistää
paikallistason vuorovaikutusta ja tuo
työkaluja susien aiheuttamien haittojen
ja vahinkojen ennaltaehkäisyyn. Hanke
kestää vuoteen 2025 asti.

Hanketta toteuttavat Luonnonvarakes-
kus, Suomen riistakeskus, Metsähallitus,
Itä-Suomen poliisilaitos ja Suomen
luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri.

Hanke on saanut rahoitusta Euroopan
unionin LIFE-ohjelmasta. Hanketta ra-
hoittavat lisäksi maa- ja metsätalousmi-
nisteriö, ympäristöministeriö ja toteutta-
vat organisaatiot. Maa- ja metsätalous-
tuottajain Keskusliitto MTK ry rahoittaa
kotieläinten suojaamista ja vahinkojen
ennaltaehkäisyä koskevia toimenpiteitä.

**Kiinnostuitko? Tutustu hankkeeseen
osoitteessa www.susilife.fi.**

Tällä laitumella tilallinen on lisännyt petoaitaan nauhan. Näin aita antaa entistä paremman suojan petoja vastaan.

Jos petovahinko sattuu, on ensimmäiseksi otettava yhteyttä paikkakunnan maaseutuelinkeinoviranomaiseen ja paikallisen riistanhoitoyhdistyksen edustajaan riistavahinkojen maastokatselmuksissa. Maastokatselmuksen järjestäminen on maaseutuelinkeinoviranomaisen vastuulla, eikä korvausta myönnetä ilman sitä. Maaseutuelinkeinoviranomainen voi evätä vahingonkorvauksen maksamisen, jos aitaa ei ole rakennettu tai huollettu oikein.

SusiLIFE-hanke toi lisää resursseja

Vuodesta 2013 lähtien petoaitaa on myönnetty yhteensä yli 600 kilometriä. Viime vuonna petoaitaa meni noin 130 kilometriä. Myönnettyjen aitojen määrä vaihtelee sekä petopaineen että maa- ja metsätalousministeriön myöntämän erityisavustuksen suuruuden mukaan. Vuonna 2020 petoaitoihin on varattu runsaasti määrärahoja, sillä SusiLIFE-hanke hankki petoaitoja 160 000 eurolla ja Suomen riistakeskus 500 000 eurolla.

SusiLIFE-hankkeella on käytössään myös vesistöaitaa niitä laitumia varten, jotka päättyvät järven tai meren rantaan. Vesistöaita pohjautuu ruotsalaisten ideoimaan aitaan, jossa poijuketjussa heiluvat liput pelottavat pedon pois kuten lippusiima tekee maalla.

Lammas- ja vuohitilat etusijalla

Petoaitaa myönnetään ensisijaisesti lammas- ja vuohitiloille. Myös muita pienikokoisia sorkkaeläimiä, kuten alpakoita, on mahdollista suojata petoaidalla.

Keskimääräinen aidan pituus eläintilaa kohti on ollut viime vuosien aikana puolentoista kilometrin luokkaa. Mitä pienemmät vaatimukset aitamäärän suhteen ovat, sitä suuremmat ovat mahdollisuudet saada aitaustarvikkeita.

LAMMAS KOIRAN HAMPAISSA

KOIRAVAHINGON KORVAAMISVELVOLISUUS kuuluu koiran omistajalle, mikäli vahingontekijä saadaan selville. Mikäli vahinkoa tehnyt koira on tuhotöissä ensimmäistä kertaa (eli vahinkoa ei voida pitää tuottamuksellisena), laki vaatii korvaamaan vain puolet vahingosta.

Näin vuodelta 1734 peräisin olevan, yhä voimassaolevan rakennuskaaren säännösten mukaan. Mikäli koira on aiemminkin osoittanut arvaamatonta käytöstä, korvaus tulee täysimääräisenä.

Itsellämme on ollut muutamia koiravahinkoja; ensimmäisen sattuessa koiran omistaja maksoi omistaan vakuutusyhtiön korvaamatta jääneen puolikkaan, toisen kerran koiranomistaja kieltäytyi lisämaksuista.

Mikäli koirasta ja sen omistajasta ei ole tietoa, on katsottava tilalla mahdollisesti olevia vakuutuksia. Oma vakuutusyhtiöni tarjoaa kolmentasoista vakuutusturvaa; suppea, perustaso ja laaja turva. Maatilavakuutusta ottaessa onkin syytä lukea tarkasti vakuutusehtojen tekstit. Suppea vakuutus

ei korvaa koiravahinkoja. Perustaso ja laaja turva voivat poiketa toisistaan siinä, korvataanko vain lopetettavan eläimen arvo vai ko myös muita mahdollisia vahinkoja (esimerkiksi luominen) tai eläinlääkärikulut.

Edelleen vakuutusmaksuun vaikuttaa myös omavastuu ja korvauskynnys. Tyypillinen korvauskynnys on 3 prosenttia, eli satapäisestä katraasta kolme kuollutta menee vielä lampurin omaan piikkiin. Korvauskynnykseen ja omavastuuseen voi vaikuttaa maksamalla; pienemmät kynnykset ja omavastuut näkyvät luonnollisesti vakuutuksen hinnassa.

Yhteenvetona on todettava, että yleisimmien koiravahingoista ei saa täyttä korvausta. Rakennuskaaren mukaisen ”yllättävän” koiravahingon osakorvaukseen pitäisi puuttua lainsäädäntöä muuttamalla. Maatilavakuutuksen kautta täysi vakuutusturva tulee helposti liian kalliiksi.

Petri Leinonen

SUSI VAI KOIRA?

AINA EI VOI (purema) jäljistä päätellä, onko kyseessä susi vai koira. Ruotsissa jo käytössä oleva DNA-tunnistukseen perustuva menetelmä pystyy jo parin päivän analyysiajalla antamaan luotettavan vastauksen, mikäli vahinkokohteesta saadaan edustava näyte. Meillä Suomessa Luonnovarakeskus on saanut määrärahan laitteeseen, jolla tulevaisuudessa – arviolta noin vuonna 2022 – pystytään nopeasti analysoimaan vahingon aiheuttajan DNA.

DNA:ta saadaan esimerkiksi tuoreesta purema- tai syöntijäljen syljestä sekä pedon karvasta, ulosteesta tai virtsasta. Tupellista

karvaa tai pedon ulostetta löytyy vahinkopaikoilta sattumanvaraisesti ja sitä voi ottaa näytteeksi kumihanskoin tiiviisti suljettavaan muovipussiin. Syljen ja lumesta löytyvän virtsan kerääminen edellyttää sopivaa välineistöä ja huolellista menettelyä, kerrotaan Lukesta. Sylki- ja virtsanäytteiden kerääjällä tulee joko ammattinsa tai harrastuksensa puolesta olla tällaisten näytteiden keräämiseen tarvittava osaaminen. Ideaalista olisikin, jos saadaan koottua nimetty ja koulutettu, alueellisesti kattava verkosto näytteenottajia.

**HANKI
HELPPOKÄYTTÖINEN
SÄHKÖINEN
LÄÄKEKIRJANPITO**

PALVELUT

- Sisäloistorjunta, papananäytteet
- TH-käynnit NEUVO-2020 tuella
- Tiineysneuvonta ja uuhineuvolat
- Ongelmatilanteiden selvitykset
- Webinaarit maanantaisin ja lauantaan

TILAUKSET: lammasmaailma.fi

Lammasmaailma Oy

Metsälammentie 20, 34130 Ylinen, info@lammasmaailma.fi

LAMMASLÄÄKÄRI: puh. 0600 306 627 (maksullinen)

Susivahingot tilastoissa

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN Riistavahinkorekisteristä ilmenee, että vuosina 2015–2019 tapahtui yhteensä 139 lampaisiin kohdistunutta rekisteröityä susivahinkoa. Yhteenlaskettuna petovahinkokorvaukset olivat 229 921 euroa ja kuolleita lampaita yhteensä 656 kappaletta.

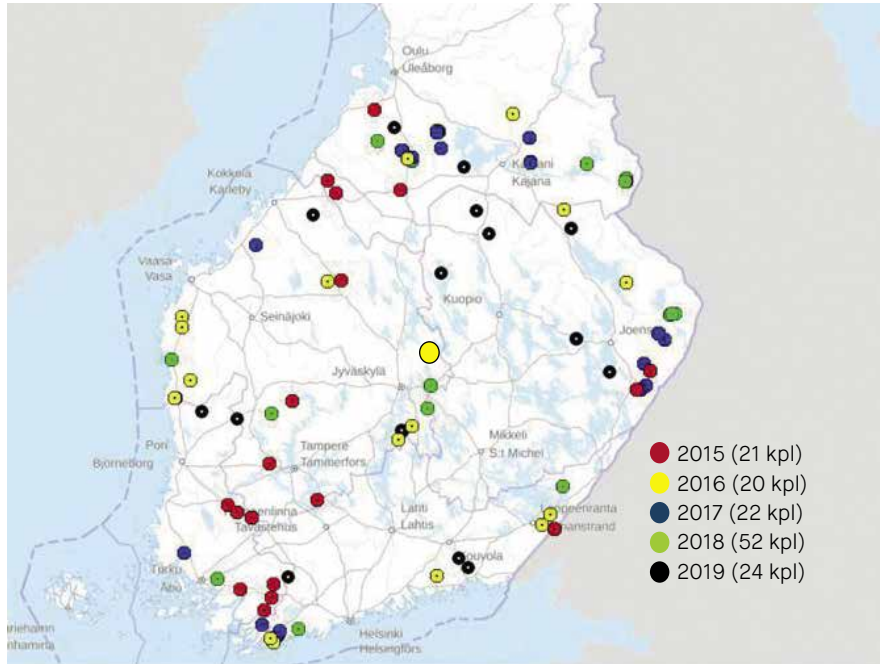
Keskimäärin susi tappoi 4,7 lammasta tapausta kohden, vaihteluväli oli 1–27 lammasta ja mediaani 3 lammasta. Kolmasosassa tapauksista rekisteröitiin kuolleeksi vain yksi lammas. Korvaussumma oli keskimäärin 1 654 euroa, vaihdellen 105 eurosta 9 482 euroon. Kahdessa tapauksessa korvausta ei maksettu.

Tilastojen mukaan susien lampaille aiheuttamat vahingot tapahtuvat Oulun eteläpuolella. Joissakin kunnissa, kuten Espoo, Hamina, Iisalmi ja Loviisa, on rekisteröity vain yksi tapaus kyseisinä vuosina. Kertakäynnin vahinko on silti voinut olla mittava, esimerkiksi Isojoella kuoli kerralla 21 ja Jämijärvellä 25 lammasta.

Toisilla paikkakunnilla on useampia tapauksia lyhyellä aikavälillä. Esimerkiksi Kuhmossa oli vuonna 2018 yhteensä 14 lampaisiin kohdistunutta susivahinkoa, jotka jakaantuivat koko laidunkaudelle, eli 5.6.–16.10.2018, jolloin susi tappoi yhteensä 31 lammasta. Sitä edeltävänä kolmena vuotena Kuhmossa ei ollut yhtään suden lampaalle aiheuttamaa rekisteröityä vahinkoa, vuonna 2019 rekisteröitiin yksi tapaus.

Vaala, Tohmajärvi ja Siikalatva ovat kuntia, joilla susi on aiheuttanut toistuvasti vahinkoa lampaille useana vuonna. Vaalassa susi on tappanut tarkasteltuna ajanjaksona 44 lammasta, Tohmajärvellä 39 ja Siikalatvalla 45. Korvaussummien perusteella mitavimmat taloudelliset vahingot on kärsittä Sievissä, Vaalassa ja Kuhmossa.

Anna Kujala

Kuva: MMM / Riistavahinkorekisteri

Kartalle on merkitty susien lampaille aiheuttamat Riistavahinkorekisterissä olevat vahingot vuosina 2015–2019.

OSTETAAN

karitsaa / lammasta ympäri Suomen

Hyvään hintaan!

Luomuhyväksyntä

puh.010 229 1021, Orimattila

www.vainionteurastamo.fi

**Lammasta lautaselle,
karitsaa kaikkiin
keittiöihin**

Ostamme sekä
teemme rahtityötä.

Tilateurastamo Kouvolassa
www.muhniemenlahtivaja.fi
puh.040 578 6317

Ostamme kaikenikäisiä lampaita ja vuohia teuraaksi ympäri vuoden.

Teurastus, lihanleikkuu
ja tyhjiöpakkaus
myös rahtityönä

**Lallin
Lammas**

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUIKULA
Puh. 0400 884 335
lallin.lammas@lallinlammas.inet.fi

MITÄ SE KÖYHILLE KUULUU, mitä lampurit tekee

JOKAINEN LAMPURI on varmasti kuullut lauseen ”joka lampailla rikastuu ei koskaan köyhyä”. No sehän on justiinsa näin. Rik- kautta on tietysti moneen lähtöön; saa muun muassa tehdä töitä kotonaan, näkee paljon maail... näkee paljon lampolaa, joo näkee paljon lampolaa. Tutustuu kollegoihin, joiden kanssa voi yhdessä kirot... voi yhdessä ylistää jaloa eläintä, jota lampaaksi kutsutaan.

Ei tarvitse tehdä kovia kesälomasuunnitelmia – meiltä on vai- mon kanssa meidän 15-vuotisella taipaleella jäänyt väliin viimei- set 15 jokakesäistä Teneriffan reissua.

Kyllä kesällä silti ehtii nähdä montakin asiaa, kuten 700–900 uutta pyöröpaalia, erikoisuutena kuivaheinä, ja myöhemmin syk- sällä pahnapaalit, jotka eroaa muovitetuista paaleista ulkonäöl- lisesti merkittävästi. Jännää. Paalit ovat melkein verrattavissa lumi- hiutaleisiin, jotka ovat kaikki erilaisia, paitsi että paalit näyttävät kaikki samalta.

Lammastaloudesta tuotantosuuntana puhuttaessa kuulee mo- nesti vähättelevän lauseen ”matikka nelonen ja uskonto kymppi”. No, mulla taisi matikka sentään olla vitonen, eikä uskonto(kaan) ollut lähelläkään kymppiä. Ja sitä paitsi, mitä se köyhille kuuluu mitä lampurit tekee?

Eloon myytävillä eläimillä ja lammastarvikkeilla pystyy muuten tekemään aivan hillitöntä tiliä. Markkinointislogan jota olen Face- bookissa viljellyt, ”Satakunnan kalleimmat uuhikaritsat ja ylihin- taisimmat aitaverkot”, alkaa viimein kantaa tulosta. Tänä vuonna muutaman vuoden hiljaiselon jälkeen sain muutaman uuhikaritsan kaupaksi ja toinenkin kauppa oli hilkulla. Toisesta melkein kau- pasta sain sentään kirjekaverin ja roppakaupalla kysymyksiä vas- tattavaksi. Rikkautta sekin.

Aitaverkkopuolella on myös kovaa kuhinaa. Lupaava lampuri- nalku on luvannut ostaa ison erän, nyt ei vaan ole muutamaan kuukauteen kuulunut mitään. Ehkä heillä aloitellaan laidunkautta vähän myöhemmin. Mutta yv-, av-, jono-, kysyn puolisolta-pos- teista voin päätellä, että aitaverkkokaupat on juuri kulman takana odottamassa.

Hyvää puintikautta lampureille, pari pikku hommaa ja voi lähteä taas talveksi Tenskulle, eiku...

Mikko Poikkeus

Oma seos
Tilan yksilöllisiin
tarpeisiin

Lammasnurmi
Mehevä ja
maittäva

Aina jyvällä!

NATURCOM OY

92400 Ruukki, Puh. (08) 270 7200, (02) 762 6200

www.naturcom.fi

Johtamisen monet kasvot

Mistä on hyvä strategia tehty? Soke-rista, kanelista, inkivääristä ja kukkasista. Ai niin, niistähän on tehty pienet tytöt. Entäpä strategia? Tämä on jo mutkikkaampi kysymys. Analyyseistä, laskelmista, Roadmapeista ja kehitysohjelmista? Kyllä, ne kaikki kuuluvat strategia-työhön mutta kuva jää vielä puutteelliseksi. Edellä mainittujen komponenttien lisäksi tarvitsemme soppaan muutakin. Lisätään seokseen siis ideoita, ajatuksia, rakkautta, intohimoa, toiveita ja haaveita, yllätyksiä ja vallankumouksia. Niistä on pienet strategiat tehty ja myös suuret.

Lukijani. Sinulla on ehkä lammastila tai maatila ylipäättään. Pyöriikö ajatuksissasi joskus kysymykset siitä, millainen tilasi on tulevaisuudessa? Mitä se tuottaa? Kuinka laajassa mittakaavassa? Kenelle? Miten saan varmistettua elantoni? Mihin koko toimiala on matkalla ja minkälaiset edellytykset elinkeinoni harjoittamiselle on tulevaisuudessa? Ilmassa on muutoksen merkkejä. Se tuo pohdintoihin lisää vaikeuskerrointa. Näihin kysymyksiin pyritään löytämään vastaukset strategiaprosessin aikana.

Mikäpä sitten on tuo strategiaprosessi. Kuulostaa epäilyttävästi konsulttijargonilta. Turhaa kokea rimakamoa tai tuntea ulkopuolisuutta. Strategiaprosessi on se matka, jonka aikana syntyy yrityksen suuri suunnitelma siitä, mihin olemme menossa ja millä keinoin. Kyse on tiivistetystä kahdesta asiasta. Ensiksikin siitä, miltä yrityksesi näyttää tulevaisuudessa – tätä me kutsumme visioksi. Toiseksi suunnitelmasta, jolla visioitu tulevaisuus saadaan toteutumaan eli yrityksen strategiasta.

Visio

Tarkastellaan vision rakentamista himpun verran syvällisemmin. Kaiken lähtökohtana ovat sinun arvosi. Et voi suunnitella jotain sellaista tulevaisuuden olotilaa yrityksellesi, työillesi ja itsellesi, joka sotii syvimpiä arvojasi vastaan. Kerron esimerkin. Eräs nuori pohjalainen yrittäjä kokee suurta rakkautta koti-seutuaan ja siellä elävää yhteisöä kohtaan. Tämän yhteisön huomioiminen, auttaminen ja tukeminen ovat hänelle arvo, josta hän ei ole valmis neuvottelemaan. Niinpä hän ei halua kilpailuttaa äärimmilleen esimerkiksi paikallisia panostoihimittajia, naapurillekin pitää jäädä elanto omasta työstään. Töihin hän haluaa ottaa ihmisiä lähialueeltaan, vaikka voisikin saada halvemmalla muun muassa ulkomaista työvoimaa. Edellinen esimerkki kertoo hyvin, että arvoja ei voi määrittää, ne voi vain tunnistaa. Niiden tunnistaminen on siksi tärkeää, että ne ohjaavat toimintaamme vähintään alitajunnan tasolla.

Toinen vision keskeinen elementti on tahtotila. Jotta olet valmis ponnistelemaan visiosi saavuttamisen eteen, sen tulee olla sinulle aidosti haluttava. Tahtominen on enemmän kuin pelkkää haluamista. Tahtominen on sitä, että haluat jotain niin paljon, että olet valmis tinkimään muista haluamistasi asioista. Olet varmasti kuullut sanonnan rakkaudesta lajiin. Kun teet jotain, mitä todella rakastat, mahdollisuutesi kasvaa mestariksi moninkertaistuvat verrattuna toimimiseen alueella, joka ei kosketa sielusi intohimon herättäjiä.

Nykytilan analysointi

Elämä ei kuitenkaan ole pelkkää intohimoa ja rakkautta. Tarvitaan myös realismia, tosiasioiden tunnistamista ja tunnustamista. Olennainen osa strategiatyötä on yrityksesi nykytilan, resurssien ja toimintaympäristön analysointi sekä nähtävissä olevien mahdollisten tulevaisuuden kehityskulkujen ennakointi.

Nykytila pitää analysoida, koska voit jatkaa matkaa vain siitä, missä olet nyt. Mikä on taloudellinen tilanteesi? Esim. onko sinulla mahdollisuuksia ottaa vaikkapa velkaa lisää? Missä kunnossa on yrityksesi tuotantoprosessit? Mitä osaat? Mitä tuotannontekijöitä sinulla jo on, ja vielä kiintoisampaa on miettiä, mitä tuotannontekijöitä realistisesti ottaen voimme hankkia tai rakentaa itse.

Edelliseen liittyen kerron lyhyen tarinan. Vierailin nyt loppukesästä lammastilalla, jonka emäntä oli rakentanut itselleen hyödyllisen osaamisen, jota ilman hän ei enää tulisi toimeen. Hän oli paimenkoirakoulutaja ja hyödynsi koirien paimennustaitoa päivittäisessä työssään. Mitä tämä osaaminen mahdollisti hänelle? Hän kykeni ohjaamaan koiriensä avulla lammaskatrasta istuen traktorissaan vihellellin pilliin erilaisia ohjeita karvaisille työtovereilleen. Strategina tunnistin heti – tämä on strateginen kilpailuetu. Se rakentuu, kun intohimo, rakkaus lajiin ja keskittyneisyys tekeminen kytkeytyneenä yrityksen ydinprosesseihin yhdistyvät. Tämä on se alue, jossa taiait tapahtuvat.

Yrityksesi on jatkuvassa vuoropuhelussa ympäröivän maailman kanssa. Keskustelukumppaneita ovat maailmanmarkkinat, poliitikot, kehittyvä teknologia, ympäristö, ekologia, naapurusto, asiakkaat, kulttuuri, lainsäädäntö ja niin edellen. Jotta yrityksesi visio olisi mahdollinen ja strategia veisi oikeasti sitä kohden, pitää vision ja strategian olla sopusoinnussa sen maailman kanssa, jossa yritys tulee toimimaan tulevaisuudessa. Tämän takia toimintaympäristöä tulee analysoida tarkasti ja luoda skenaarioita mahdollisista kehityskuluista. Näin toimien voimme varautua strategiassa erilaisten tulevaisuuksien toteutumiseen.

Strategia ohjaa toimintaa

Strategian pitää ohjata tulevaa toimintaa. Yksi toimintaa viitoittava elementti on tiekartta, joka sisältyy strategiaan. Mitä tapahtuu tänä vuonna, ensi vuonna, sitten, sitten ja sitten... Tämä tiekartta kertoo, missä järjestyksessä asiat on suunniteltu tapahtuviksi, koska eri virstanpylväiden toteutukset tapahtuvat ja minkälaisen välivaiheiden kautta visioon päästään. Kun pidät tämän tiekartan näkyvillä voit yllätyä. Asiat alkavat tapahtumaan tiekartassa kuvatus polun mukaisesti. Se toimii siis kuten itseään toteuttava ennustus.

Itseäni kiehtoo ehkä eniten strategisten teemojen suunnittelu. Minkä asioiden keskittyneeseen tekemiseen keskityn yli ajan. Kuvittele seuraavia asioita toteutuviksi ja mieti, vaikuttaisivatko ne tulevaisuuteesi. Herään joka aamu tuntia aikaisemmin ja käytän sen ajan ammattikirjallisuuden lukemiseen, postaan someen joka päivä yritykseni arkisia tapahtumia, soitan joka viikko jollekin kiintoisalle potentiaaliselle yhteistyökumppanille, käyn joka päivän pääteeksi kertomassa työntekijälleni, mikä kaikki tänään meni hyvin ja kiitän häntä. Lista on loputtoman pitkä. Vain mielikuvitus on rajana. Kun muutamme pysyvästi säännönmukaisesti käyttäytymistämme, se alkaa väkisininkin vaikuttamaan arkeemme, nykyisyyteemme ja tulevaisuuteemme.

Kun strategia on laadittu, on toiminnan aika. Strategia puretaan kehitysohjelmiksi, toimenpiteiksi, projekteiksi ja päivittäisiksi tekemisiksi. Tätä kutsutaan strategian jalkauttamiseksi. Sana sinänsä on kulunut ja vähän ärsyttävä, mutta jos emme jalkauta strategiaa, taidamme kädettää sen.

Summa summarum, strategian laatiminen on syvälle tunteisiin menevä itsetutkiskelun hetki. Se on analyttistä maailman ja oman todellisuuden tutkimista. Se on laskentaa ja ongelmanratkaisua, mutta samalla myös hyvin luova tapahtuma. Ennen kaikkea strategian laatiminen ja todeksi eläminen on suuri seikkailu. Niin minä ainakin sen koen. Olen onnekas, kun saan strategiatiihimme kanssa yhdessä johdella asiakkaitamme näihin seikkailuihin. Parempaa oppikoulua maataloudesta ja sen lainalaisuuksista, liiketoiminnasta, elämästä ja ihmisenä olemisesta en osaa kuvitella. Strategiajumalille kiitos, että saan tehdä tätä työtä. Lukijani, astu sinäkin tälle vaikealle mutta niin palkitsevalle polulle. Siirry osaksi strategien heimoa.

KIRJOITTAJA

Antti Sipponen

Johtava asiantuntija, ProAgria Keskusten Liitto

LAMPURI työnantajan roolissa

Työntekijän palkkaaminen vaatii lampurilta paneutumista. Työntantajana lampurin tulee tuntea työehdot sekä soveltaa niitä oikein.

KIRJOITTAJA

Kristel Nybondas

toimitusjohtaja

Maaseudun Työntantajaliitto

TYÖNTEKIJÄN VALINTA kannattaa suorittaa huolellisesti. Työhönottohaastatteluun on syytä varata riittävästi aikaa ja todeta esimerkiksi aikaisempi työkokemus työtodistuksista. Löydettyäsi sopivan henkilön tee aina kirjallinen työ sopimus!

Työnantaja vastaa työehtojen tuntemisesta ja niiden oikeasta soveltamisesta. Käytännössä esiin tulevia asioita ovat työaikajärjestelyt, palkanmaksu ja vuosilomajärjestelyt. Työehdot perustuvat alakohtaisiin työehtosopimuksiin. Maaseutuyrittäjän toiminta liittyy useimmiten Maaseutuelinkeinojen työehtosopimukseen.

Työnantajalle on asetettu myös lakisääteisiä palkanmaksuun liittyviä velvollisuuksia. Työnantaja toimii verottajan apulaisena suorittaen kuukausittain ennakonpidätyksen ja sairausvakuutusmaksun. Myös työeläkemarksut tilitetään määrääjoin.

MAASEUTUELINKEINOJEN

TYÖEHTOSOPIMUS

Sopimuskausi

1.2.2020 – 31.1.2022

Soveltamisala

Työehtosopimus on koko maata käsittävä ja sen määräyksiä noudatetaan kaikkien Maaseudun Työntantajaliittoon kuuluvien, mutta myös kaikkien muiden maaseutuelinkeinoja harjoittavien jäsenyritysten ja näiden palveluksessa olevien työntekijöiden työsuhteisiin. Sopimuksen piiriin kuuluvat yrityksen kaikki työntekijät, paitsi johtavassa asemassa olevat henkilöt, jotka voivat päättää työntekijöitä koskevista työsuhteen ehdoista.

Maaseutuelinkeinojen työehtosopimus on yleissitova työehtosopimus, jonka mukaiset työsuhteen vähimmäisehdot tulevat sovellettaviksi kaikissa työehtosopimuksen soveltamisalan piiriin kuuluvissa työsuhteissa.

TYÖSOPIMUS

Työsopimuksen kesto

Työsopimus tehdään työehtosopimuksen mukaan aina kirjallisesti. Työsopimus voidaan tehdä joko toistaiseksi voimassa olevaksi tai määräaikaiseksi. Toistaiseksi voimassa oleva työ sopimus tarkoittaa niin sanottua jatkuvaa työsuhdetta, jonka päättäminen edellyttää irtisanomisperustetta.

Määräaikainen työ sopimus edellyttää aina perustetta. Määräaikaisessa työ sopimuksessa tulee olla näkyvissä sen voimassaolo joko siten, että sopimuksen kesto aika on sidottu täsmällisesti kalenteriaikaan tai määräaikaisuus muuten käy ilmi sopimuksen tarkoituksesta esimerkiksi siten, että sopimus koskee määrätyn työn suorittamista. Jos sopimuksen päättymisajankohtaa ei sopimusta tehtäessä tiedetä, tulee työ sopimuksessa kuitenkin olla mainittuna sen arvioitu kesto.

Kirjallisessa työ sopimuksessa voidaan sopia myös koeajasta, joka voi olla enintään kuusi kuukautta. Vuotta lyhyemmässä määräaikaisessa työsuhteessa koe aika voi olla enintään puolet työ sopimuksen kestosta.

Työehdot

Työajasta tulee sopia työ sopimuksessa. Työ suhde voi olla kokoaikainen tai osa-aikainen. Työntekijän säännöllinen työ aika on enintään 8 tuntia vuorokaudessa ja 40 tuntia viikossa.

Työsopimuksessa tulee sopia työn suoritusta paikasta, pääasiallisista työtehtävistä sekä palkasta työsuhteen alussa. Jos työntekijä saa palkan lisäksi luontoisetuja, on niiden arvo mainittava työ sopimuksessa. Työsopimuksessa voidaan sopia myös muista ehdoista ja ne on syytä selvyyden vuoksi kirjata työ sopimukseen. Työsopimuksessa tulee olla myös maininta työsuhteesta noudatettavasta työehtosopimuksesta.

PALKKAUS

Työntekijän palkkaus perustuu työn vaativuuteen sekä työntekijän pätevyyyteen. Työn vaativuutta arvioitaessa otetaan huomioon työn vaatima osaaminen, vastuu ja kuormitus. Työn vaativuus arvioidaan työpaikalla. Työntekijän vaativuus-/palkkaryhmä määräytyy hänen pääasiallisen työtehtävänsä vaativuuden perusteella.

Työehtosopimuksessa työn vaativuuteen perustuvat vaativuusryhmien tuntipalkat ilmenevät viereisestä taulukosta.

Ammattitaitolisä perustuu työntekijän työssään osoittamaan ammattitaitoon ja sen työnantaja määrittelee viimeistään 10 kuukauden kuluttua työsuhteen alkamisesta. Ammattitaitolisä on 4–30 prosenttia Vaativuusryhmän palkasta. Ammattitaitolisän arviointia varten työnantaja voi laatia yritys kohtaisen järjestelmän, joka sisältää kyseiselle yritykselle tärkeitä muun muassa työn määrään, työn laatuun ja eri-

koisosaaamiseen liittyviä tekijöitä. Aiemmat työsuhteet samalla työnantajalla otetaan huomioon edellä mainitun 10 kuukauden määräaikaa laskettaessa.

Mikäli työnantaja ei ole työpaikalla lainkaan määritellyt ammattitaitolisän perusteita, määrää ja porrastusta työehtosopimuksen mukaisesti, maksetaan työntekijälle ammattitaitolisä vähintään 5 prosentin suuruisena.

Harjoittelijat,

oppisopimusoppilaat, koululaiset

Opiskeluunsa sisältävää harjoittelua työsuhteessa suorittavan harjoittelijan palkka on vähintään 85 prosenttia alimmasta taulukkopalkasta.

Oppisopimusoppilaalle, jolla ei ole alan aiempaa kokemusta, maksetaan ensimmäisenä oppisopimusvuotena vähintään 85 prosenttia, toisena vuonna vähintään 95 prosenttia ja kolmantena vuonna vähintään Vaativuusryhmä 1. palkka.

Peruskoulussa, lukiossa tai muussa oppilaitoksessa opiskelevan sekä kyseisenä vuonna peruskoulun tai lukion päättäneen koululaisen, joka on työssä oppilaitoksen loma- tai muina vapaa-aikoina, palkka on vähintään 70 prosenttia alimmasta taulukkopalkasta.

TYÖAIKAJÄRJESTELYT

Työntekijän säännöllinen työ aika on enintään 8 tuntia vuorokaudessa ja 40 tuntia viikossa.

Keskimääräinen säännöllinen työ aika

Yrityksen tuotannollisten tarpeiden niin vaatiessa säännöllinen viikoittainen työ aika voidaan järjestää keskimääräisenä. Vuorokautinen säännöllinen työ aika voi tällöin olla neljästä kymmeneen tuntiin ja säännöllinen viikoittainen työ aika enintään 50

Taulukkopalkat ja ammattitaitolisät 1.2.2020 alkaen			
Vaativuusryhmä (ilman lisää)	Ammattitaitolisän vähimmäistaso (4 %)	Taulukko-palkka + ammattitaitolisä 4 %	
euroa/tunti	senttiä	euroa/tunti	
1	8,71	35	9,06
2	9,13	37	9,50
3	9,61	37	9,99
4	10,11	40	10,51
5	10,62	42	11,04

tuntia. Säännöllisen viikkotyöajan tulee tasoittua keskimäärin 40 tuntiin enintään 52 viikon ajanjaksona. Säännöllisen työajan tasoittuminen tapahtuu tunti tunnista -periaatteella ilman ylityökorvauksia.

Käytettäessä edellä mainitun keskimääräiseen työaikaan perustuvaa työaikajärjestelyä työnantaja laatii 40 tuntiseen työviikkoon perustuvan työaika-suunnitelman, jossa todetaan yrityksessä sovellettavan työaikajärjestelyn alkamis- ja päättymisajankohta. Suunnitelmas- ta täytyy mikäli mahdollista ilmetä viikkotyö- ajan pituus eri jaksoina. Työaika-suunnitelma laaditaan työajan tasoittumisjaksolle.

Työpaikalla on lisäksi aina oltava työaika- lain mukainen työvuoroluettelo, josta käy- vät ilmi kunkin työntekijän säännöllisen työvuoron pituus ja sen alkamisajankohta. Työvuoroluettelo laaditaan niin pitkä- si ajaksi etukäteen kuin se työn luonteen vuoksi on mahdollista.

Lisätyö

Työpaikalla voidaan paikallisesti sopia 172 tunnin lisätyömahdollisuudesta ilman yli- työn korotusosia. Sopimisen edellytyksenä on, että työpaikalle on valittu luottamus-

mies ja sopimus lisätyöstä tehdään hänen ja työnantajan välillä kirjallisena. Jos luot- tamusmiestä ei ole, paikallisen sopimuksen käyttöön ottaminen edellyttää, että Teolli- suusliitto ja Maaseudun Työnantajaliitto (MTA) ovat hyväksyneet paikallisen so- pimuksen sisällön ja käyttöön ottamisen. Osa-aikaisten osalta tunneista voidaan sopia suhteessa työaikaan. Lisätyön käyt- töön otto työpaikoilla vaatii työnantajan jäsenyyttä MTA:ssa, koska paikallinen so- pimus edellyttää aina liittoon järjestäyty- misen. Muutoin työehtosopimus velvoittaa yleissitovuuden takia kaikkia työnantajia vähimmäisehtojen suhteen.

Ylityö ja enimmäistyöaika

Työntekijän työaika ylityö mukaan lukien ei saa ylittää keskimäärin 48 tuntia viikos- sa kuuden kuukauden ajanjakson aikana. Enimmäistyöaika sisältää kaikki mahdolli- set työtunnit yhteenlaskettuna. Ylityö säi- lyy käsitteenä palkanmaksussa ja lasketaan kuten ennenkin. Keskimääräistä työaika- soveltamalla voidaan kuitenkin yksittäis- inä viikkoina suunnitella huomattavasti enemmän työtunteja kuin 48 tuntia viikos-

sa, tämä ei ole ylityötä vaan tunti tunnista maksettavaa säännöllistä työaika- a, mutta kaikki tehty työ tunti lasketaan kuiten- kin yhteen puolivuositaitin edellä mainitun säännön mukaisesti.

TYÖAIKAKIRJANPITO

Työaikalain mukaisesti työnantajalla on oltava kirjanpito tehdystä työajasta. Työ- aikakirjanpidon muoto on vapaa, mutta siitä on käytävä työntekijäkohtaisesti ilmi tehty säännölliset työtunnit ja mahdolliset yli- ja sunnuntaityöt. Käytännössä työn- antaja voi velvoittaa työntekijän merkitse- mään päivittäiset tunnit työajan seuranta- lomakkeelle ("tuntilapulle"), jonka työn- antaja tai työnjohto tarkistaa, hyväksyy ja säilyttää. Työsuojelutarkastajalla on oikeus saada työaikakirjanpito nähtäväkseen.

TYÖNANTAJAN PALKANMAKSUUN LIITTYVÄT VELVOLLISUUDET VUONNA 2020

Ennakkonpidätykset

- työntekijän esittämän verokortin mukai- sesti, uudet verokortit 1.2.2020

Sairausvakuutusmaksu (sosiaaliturvamaksu)

- 1,34 % ennakkonpidätyksen alaisesta pal- kasta
- Lakisääteiset sosiaalivakuutusmaksut mak- setaan myös ulkomaalaisen työntekijän pal- kasta. Työnantajan sairausvakuutusmaksu ja vakuutetun palkasta perittävä sairaus- vakuutusmaksu määräytyvät työskentelyn kestosta riippumatta, jos hänelle maksetta- va palkka on vähintään 723,69 euroa kuu- kaudessa. Viikkotuntimääriä (vähintään 18 tuntia/viikko) ja työsuhteen pituutta (vä- hintään 4 kuukautta) ei enää seurata.
- Vakuutetulta perittävä sairausvakuutusmaksu**
- 1,18 %, jos tulot vähintään 14.574 eu- roa/vuosi, muutoin 0 prosenttia, maksu sisältää päivärahamaksun

**Pohjoismainen ympäristö-
sertifiointi**

Pestävät taljat.

Noudatamme ruotsalaisia ympäris- tövaatimuksia, jotka ovat maailman tiukimpia. Niinpä myös pestävät taljamme valmistetaan ympäristö mahdollisimman hyvin huomioon ottaen.

Puh:
+46 (0)140 100 50
www.tranasskinn.se

**TRANÅS
SKINN
BEREDNING**

**Sarvjoen
Kehraamo**

**Karstaamme ja kehräämme
villanne rahtityönä**

050 541 2350
sarvjoen.kehraamo@gmail.com

**Muokkaamme lampaanvuotanne
KORISTETALJOIKSI**

Myymme myös erilaisia lammasturkistuotteita

**NAHKA
JALOSTAMO Oy**

02-
5571065

38600 LAVIA

www.nahkajalostamo.fi
puh. 02 557 1065

**SKINEKS OÜ
tarjoaa
lampaantaljojen
muokkausta Virossa.**

Hinta 22-24 euroa/kpl
(sis. alv.).

Myytävänä myös
kasviparkittuja naudan-
nahkoja käsityöläisille.

www.skineks.ee
skineks@skineks.ee

Lisätietoa työntekijän
palkkaamisesta

www.tyonantajat.fi

Kimpparenki-hanke

[https://www.proagria.fi/hankkeet/
kimpparenki-mautilojen-yhteinen-
tyontekija-hanke-6540](https://www.proagria.fi/hankkeet/kimpparenki-mautilojen-yhteinen-tyontekija-hanke-6540)

Kuva: Puksalon kartano

Tapaturmavakuutusmaksu

- työnantajalla vakuuttamisvelvollisuus, jos työntekijöille maksetut palkat yhteensä yli 1.300 euroa kalenterivuoden aikana
- tapaturmavakuutustariffi vaihtelee työn tapaturmariskin mukaan
- ennalta ehkäisevä työturvallisuustyö vaikuttaa tapaturmavakuutuksen suuruuteen
- maksun suuruus vaihtelee vakuutusyhtiöittäin

Työeläkevakuutusmaksu TyEL

- Vakuuttamisvelvollisuus koskee 17 vuotta täyttäneitä työntekijöitä
- TyEL:n piiriin kuuluvan ansion alaraja 60,57 €/kk
- Sovittava vakuutusyhtiön kanssa laskutusmenettely
- Sopimustyönantajien TyEL-maksu 25,30 %
 - Asiakashyvitys ja hoitokustannus-alennus alentavat maksua
- Tilapäinen työnantaja: palkkasumma alle 8.676 euroa / 6 kk tai ei vakinaisia työntekijöitä
 - TyEL-maksu **25,30 %**
 - ei asiakashyvitystä
- työntekijän osuus työeläkemaksusta, minkä työnantaja pidättää palkanmaksun yhteydessä
 - 17–52 vuotiaat: **7,15** prosenttia
 - 53–62 vuotiaat: **8,65** prosenttia
 - 63 vuotta täyttäneet: **7,15** prosenttia

Työttömyysvakuutusmaksu

- Työllisyysrahasto laskuttaa
- Ei alle 17 –vuotiaiden eikä 65 vuotta täytäneiden palkoista
- **Työnantajan maksu on 0,45 prosenttia** palkasta
- Työntekijän työttömyysvakuutusmaksu 1,25 prosenttia, minkä työnantaja pidättää palkasta jokaisen palkanmaksun yhteydessä
- Työttömyysvakuutusmaksua ei makseta kausityöntekijöistä, jotka tulevat Suomen kolmansista maista kausityölain perusteella.

Ryhmähenkivakuutus

- Vakuutusyhtiö laskuttaa
- 0,06 prosenttia keskimäärin ennakonpidätyksen alaisesta palkasta

TULOREKISTERI

Vuoden 2019 alusta otettiin käyttöön **kansallinen tulorekisteri**, johon työnantaja ilmoittaa kaikki maksamansa palkat viiden kalenteripäivän kuluessa palkkojen maksupäivästä (laskettuna päivästä, jolloin palkat ovat työntekijän tilillä). Ilmoitus tulorekisteriin tehdään jokaisesta palkanmaksutapahetkistä, joten esimerkiksi palkkaennakkoa ei voida maksaa ilman, että siitä tehdään ilmoitus tulorekisteriin. Lisätietojia: www.tulorekisteri.fi.

Tulorekisteristä verohallinto, työeläkeva-

kuutusyhtiöt, työtapaturmavakuutusyhtiöt, Työllisyysrahasto ja Kela saavat reaaliaikaiset tiedot työntekijälle maksetuista palkoista.

Työnantajan on lisäksi annettava tulorekisteriin erillisilmoitus koko kuukauden aikana maksettavien palkkojen sairausvakuutusmaksun yhteismäärästä palkanmaksua seuraavan kuukauden viidenteen päivään mennessä.

Tulorekisteri ei tuo muutoksia työnantajasuorituksen maksamisen määräaikoihin ja menettelyyn. Työnantajasuoritukset (ennakonpidätykset, lähdeverot ja erillisilmoituksella ilmoitettu sairausvakuutusmaksu) on maksettava verohallinnolle entiseen tapaan viimeistään palkanmaksukauden 12. päivänä. Lisätietoa työnantajille www.vero.fi > OmaVero-palveluun.

Palkanmaksaja antaa palkansaajalle tositteen (palkkalaskelman) suoritetusta ennakonpidätyksestä ja perityistä työntekijämaksuista

Työsuhdeasioiden neuvontaa MTA:n jäsenille

Kaikissa työsuhdekysymyksissä sinua palvelee MTA:n asiantunteva neuvontapalvelu. Liittyminen tapahtuu helpoiten jäsen sivuilta <https://tyonantajat.fi/fi/> tai soittamalla toimistoon kello 8.30–16.00 välillä, puhelin: (09) 725 04 500.

SÄILÖREHUN PUNNITUS LAMMASTILALLA

– arvion sijaan tarkkaa tietoa

Miksi rehua kannattaa punnita?
Millaisia hyötyjä siitä on tilalle?
Miksi säilörehun yksikkökustannusten pitäisi kiinnostaa? Säilörehun tuotannon tehokkuus ja kehittäminen ovat olleet viimeisinä vuosina paljon esillä.

KIRJOITTAJAT

Anne-Mari Malvisto

Marianne Niinikoski

JAMK

KUVAAJA

Marianne Niinikoski

JAMK

LaTu-hankkeen puitessa on tänä kesänä punnittu pyöröpaaleja ja rehuksärrypainoja kahdella lammastilalla siirrettävillä ajoneuvovaaioilla ensimmäisen rehusadon aikana.

Punnituksella arvion sijaan täsmätietoa rehumäärästä

Kotieläintilalla ruokinnan perusta on tilalla tehty säilörehu. Useimmiten tiloilla arvioidaan korjatun sadon määrä silmämääräisesti, myös rehuuormien painot ja rehuvarastot ovat arvioita. Olemassa olevilla mittausteknologioilla, kuten vaaioilla, saadaan tarkkaa ja reaaliaikaista tietoa sadon määrästä. Esimerkiksi ajoneuvovaaioilla ja etukuormaimiin saatavilla vaaioilla punnitus onnistuu paali- ja kuormakohtaisesti.

Punnitsimme kahdella lammastilalla pyöröpaaleja ja rehuksärrypainoja siirrettävillä ajoneuvovaaioilla ensimmäisen rehusadon aikana. Pyöröpaalien keskipaino oli noin 500 kg (läpimitta 130 cm ja kuiva-aine noin 65 %). Ajosilppuriketjussa rehukuorman keskipainot olivat peräkärryn koon mukaan 11400 kg ja 9600 kg (kuiva-aine noin 40 %). Helteinen sää kuivasi karholla olevaa säilörehua nopeasti.

Vaaioilla punnittiin akselikohtaiset painot rehuuormien kanssa sekä ilman rehua niin sanottu tyhjäpaino. Akselipainoista saatiin kokonaispainot. Myös traktorin etu- ja takakselit punnittiin, koska varsinkin täydellä rehuksärryllä painosta osa siirtyy aisalle ja siitä traktorin taka-akselille. Tuorerehun paino saadaan vähentämällä kokonaistyhjäpaino rehuuormien kokonaispainosta.

Punnituspaikan tulee olla joka suuntaan tasainen ja tiivispohjainen. Punnittavan yhdistelmän pitäisi pysyä paikoillaan vaakojen päällä ilman jarrun painamista. Kevyemmän kaluston ja kuorman punnitus on onnistunut myös pellolla kuivana aikana.

Tarkemmat paali- ja rehuuormien painot auttavat laskemaan pellon satomäärän. Lisäksi pellolta korjattava rehumäärä kertoo kasvukunnon ja satotason nostamisen toimenpiteiden vaikutuksista.

Pellon reunassa oleva paalien varastoalue tai liittymäkohta tielle ovat usein sen verran tiivistyneitä, että kantavuus riittää. Isoilla ja raskailla koneilla punnitus tulee tehdä aina kovapintaistella tiellä tai piha-alueella.

Millaisia hyötyjä punnituksesta on?

Merkittävin hyöty on tarkempi tieto omasta rehun määrästä ja eri rehulaatujen osuus kokonaisrehumäärästä. Kustannustehokkaalla toiminnalla voidaan varmistaa tilalla riittävä rehumäärä ja tilakohtainen puskurivarasto. Näiden yli tehty rehu on hukkaa ja lisää turhia kustannuksia. Jos rehua tuleekin yli oman tarpeen, voidaan korjuun yhteydessä ennakoida, mitä tehdä ylimääräi-

selle rehulle. Voiko sen esimerkiksi myydä tai tehdä vaihtokauppaa?

Säilöntäaineen määrän tarkempi annostelu säästää kustannuksia. Tästä on esimerkki emolehmätilalta kesältä 2018: noukinvaunun punnituksessa rehuuormien tuorepainot olivat 1 000 kg vähemmän kuin mitä tila oli arvioinut. Säilöntäaineen tarvittava määrä oli 10 litraa pienempi/kuorma. Kesällä tila säästi säilöntäainetta 65 kuormassa 650 litraa ja kustannuksia lähes 1 000 €. Hyvä säästö pienellä teolla, joka kertautuu tulevien vuosien aikana isommaksi summaksi!

Punnituksen aikana havaitaan muutoksia rehupainoissa. Painoon vaikuttavat peltoloh-

kojen kasvuolosuhteet, erilaiset kasvustot ja miten rehu kuivuu päivän aikana karholla. Ajantasaisella tiedolla voidaan optimoida säilöntäaineen määrä koko rehunteon ajan.

Tarkemmat paali- ja rehukuormien painot auttavat laskemaan pellon satomäärän. Lisäksi pellolta korjattava rehুমäärä kertoo kasvukunnon ja satotason nostamisen toimenpiteiden vaikutuksista, eli kuinka paljon ja mihin suuntaan kehitystä on tapahtunut. Muutos nähdään konkreettisesti kiloina ja tonneina.

Punnituksen hyötyjä ovat myös tieto kuorman painon vaikutuksesta polttoaineen kulutukseen ja paljonko on yhdistelmän kokonaispaino. Rehun siirtoajassa tieto kokonaispainosta on tärkeä, jos matkan varrella on painorajoitteisia siltoja tai tieosuuksia.

Täsmätietoja voidaan hyödyntää erilaisen laskelmien tekemiseen tuotannon kehittämiseksi ja vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin: kuiva-aineen mittausta kuorma- ja paalikohtaisesti, peltojen hyväntuottoisten kohtien hyödyntäminen entistä tehokkaampaan ja intensiivisempään viljelyyn ja rehuyksikkökustannus- ja pellon hiilensidontalaskelmat, missä hyödynnetään tilan ominaispiirteitä.

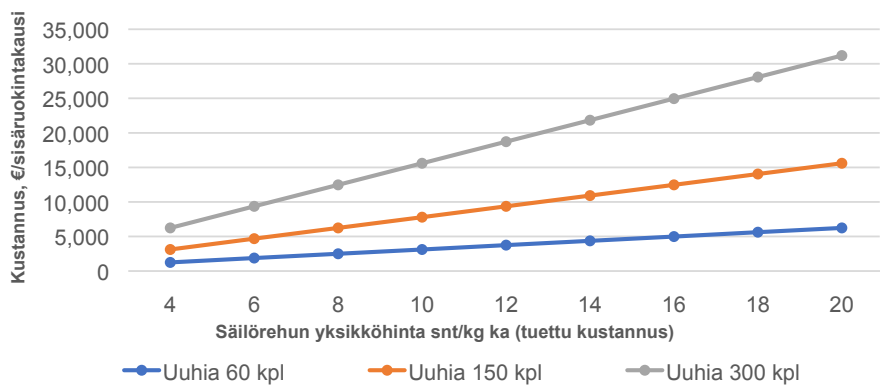
Talous kaiken takana

Suuria kustannussäästöjä on mahdollista saada vain suurista kustannuseristä, joista rehukustannus on lammastiloilla yksi suurimmista. Yrittäjä ei voi juurikaan valinnoillaan vaikuttaa ostopanoksien ja ostorehujen yksikköhintaan, mutta tilalla tuotetun rehun yksikkökustannuksiin voi. Säilörehun yksikkökustannuksen pienentämisellä voi vähentää kustannuksia ja siten parantaa taloudellista tilannetta.

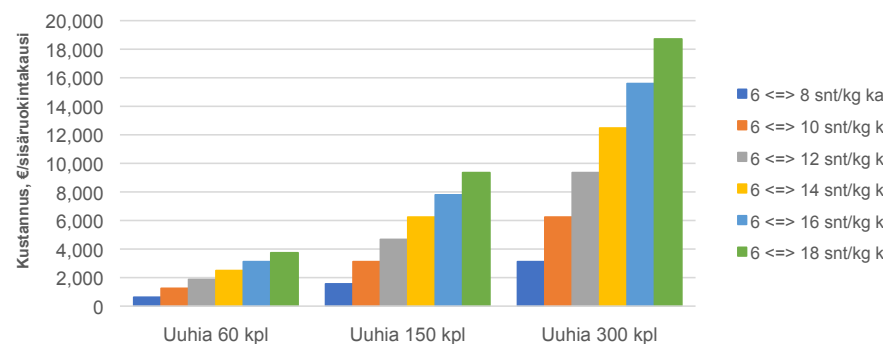
ProAgrian Tuottopuntarissa esimerkiksi C2-tukialueella lammastilojen ruokintakustannukset ovat keskimäärin 43 % kaikista tuotantokustannuksista ja esikuiva- tui säilörehun kustannukset puolestaan keskimäärin 18 % ruokintaan liittyvistä muuttuvista kustannuksista. (Tuottopuntari 2020.) Ruokinnan perusta tulisi siis olla mahdollisimman edullinen säilörehu, jolla varmistetaan riittävä energian- ja valkuaisen saanti eri tuotantoskailla sekä eläinten hyvinvointi, terveys ja hedelmällisyys.

Joutilaskaudella uuhien kuiva-aineen syönti on 2,0 % elopainosta ja neljä viimeistä tiineysviikkoa 2,8 %. Imetyskaudella ensimmäiset 8 viikkoa kuiva-aineen syönti on 4 % elopainosta. Eli 70 kg uuhi tarvitsee kuiva-ainetta päivässä joutilasaikana 1,4 kg, tiineyden loppuvaikeilla noin 2 kg ja imetyskauden alussa 2,8 kg. (Sormunen-Cristian 2007, 48.)

200 päivän sisäruokintakaudella karkeasti laskettuna 60 uuhien kuiva-aineen tarve on yhteensä n. 31 000 kg, 150 uuhella n. 78 000

Säilörehun yksikkökustannuksen vaikutus sisäruokintakauden ruokintakustannukseen eri uuhimäärillä.

Ruokintakustannuksen muutos eri yksikkökustannuksilla.

kg ja 300 uuhella n. 156 000 kg. Kuviossa 1 on esitetty näiden kuiva-ainemäärien mukaisesti säilörehun ruokintakustannus eri yksikkökustannuksella snt/kg ka. Tuetussa kustannuksessa on huomioitu peltotuotet. 60 uuhien säilörehun ruokintakustannus vaihtelee 1 250–6 200 € välillä sen mukaan onko yksikkökustannus 4 snt/kg ka vai 20 snt/kg ka. 150 uuhella puolestaan vaihtelu on 3 100–15 600 € välillä ja 150 uuhella 6 200–31 200 €.

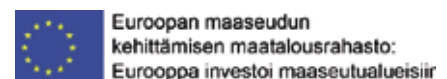
Joka säilörehun yksikkökustannuksen muutos 1 snt/kg ka suuntaan tai toiseen muuttaa sisäruokintakaudella ruokintakustannusta: 60 uuhella noin 312 €, 150 uuhella 780 € ja 300 uuhella 1 560 €. Kustannuksien säästö tai lisäys on siis vähintään useita satoja, jopa tuhansia euroja.

Säilörehun yksikkökustannuksen muutos vaikuttaa merkittävästi ruokintakustannukseen. Kuviossa 2 näkyy euromääräisesti, miten kustannukset muuttuvat, jos yksikkökustannus nousee 6 snt/kg korkeammaksi. Isoimmat erot kustannuksen välillä ja isoilla eläinmäärillä näkyvät selvästi, mutta pienilläkin muutoksilla on merkitystä.

Tieto omasta säilörehun määrästä ja sen yksikkökustannuksesta kannattaa selvittää! Omatoimiseen laskemiseen on olemassa esimerkiksi Atrian **Tomi Karsikkaan** kehittämä Säilörehun tuotantokustannuslaskuri, joka on maksutta saatavilla www.atriontuottajat.fi -sivuilla. Laskuri löytyy: atrianauta

=> lihanautatila => lihanautatilan tuotannon kehitys => säilörehun tuotantokustannus. Laskuri sopii erinomaisesti myös lammasta- ja vuohitiloille. Lisäksi laskenta-apua on saatavissa eri toimijoilta.

Oma tilan kustannuksien tunteminen auttaa tekemään järkeviä suunnitelmia ja päätöksiä. Kehittäminen vaatii alkuun aina jotain laskemista, jotta tiedetään mikä tilanne nyt tai mikä on lähtötilanne. Sen jälkeen voidaan asettaa tavoitteet. Realistiset tavoitteet ja mahdollisuudet ovat aina tilakohtaisia asioita.

Kirjoittajat ovat Jyväskylän ammattikorkeakoulu Oy:n TKI-asiantuntijoita. Marianne Niinikoski toimii LaTu-hankkeen projektipäällikkönä ja Anne-Mari Malvisto maatalouden hankkeiden projektiasiantuntijana. Lammastalouden tuotantonekijät (LaTu) -hanke on Jyväskylän ammattikorkeakoulun hallinnoima ja ProAgria Etelä-Pohjanmaan osatoteuttama, Euroopan unionin maaseudun kehittämisen maatalousrahaston rahoittama hanke.

Lähteet:
Sormunen-Cristian, R. 2007. Lampaankasvattajan käsikirja. Tieto tuottamaan -sarjan nro 121. ProAgria Maaseutukeskuksen Liiton julkaisu nro 1044 (painettu). WS Bookwell. Porvoo. Tuottopuntari. 2020. Lammastalouden tuotantokustannuslaskelmat. Päivitetty 7.7.2020. ProAgria Keskusten Liitto. [Viitattu 19.8.2020] <https://proagria.fi/sisalto/tuottopuntari-352>

PUNNITUKSEN avulla taloudellista säästöä

”Mitä mittaa, sitä voit parantaa”, on paljon kuultu virke, mutta entä jos sitä mieltisikin toiselta kantilta. Ajaisitko autoa, jossa ei olisi lainkaan toimivaa mittaritaulua? Et tietäisi, kuinka lujaa ajat, minkä lämpöisenä moottori käy tai kuinka paljon polttoainetta tankissa on jäljellä. Eläinten tiedot ja tulokset ovat lampurin mittaritaulu oman katraan ajamiseen. Ilman mitattua tietoa lampuri on yhtä sokea kuin auton ajaja ilman mittaritaulua.

KIRJOITTAJA

Silja Alamikkotervo

KUVAAJA

Milla Alanco-Ollqvist

Eri aikaan tehtävillä punnituksilla on omat tarkoituksensa

Tuotosseurannassa otettavat punnitukset ovat kolmen vuorokauden paino (syntymäpaino), kuuden viikon paino ja neljän kuukauden paino. Kaikilla näistä punnituksista on oma tarkoituksensa ja ne kuvaavat eri asioita. Syntymäpaino kuvaa uuhien ruokinnan onnistumista tiineyden aikana, kuuden viikon paino kuvaa uuhien maidontuotantokykyä ja neljän kuukauden paino karitsan omaa kasvukykyä. Vaikka ei kuuluisikaan tuotosseurantaan, voi karitsoilta siitä huolimatta punnita tuotosseurannan punnitusten mukaisesti ja käyttää tuloksia apuna, kun valitsee itselleen uudistuseläimiä.

Oman tilan eläinten painoja voi vertailla vuosittain julkaistaviin valtakunnallisiin tuotosseurannan tuloksiin. Näin saa selville, missä oma katra menee suhteessa tuotosseurantatilojen valtakunnalliseen keskiarvoon. Mikäli painot ovat oman rodun keskiarvon mukaiset tai jopa paremmat, voi onnitella itseään laadukkaasta eläinaineksesta ja onnistuneesta ruokinnasta. Mikäli taas kaikki tai osa painoista on keskiarvojen alapuolella, on syytä kriittisesti tarkastella, mitä omalla tilalla kannattaisi lähteä muuttamaan.

Oman tilan eläinten painoja voi vertailla vuosittain julkaistaviin valtakunnallisiin tuotosseurannan tuloksiin.

Syntymäpainojen seuraaminen auttaa karitsakuolleisuuden minimoimisessa

Mikäli syntymäpainot ovat alhaiset, kannattaa kiinnittää erityistä huomiota uuhien kuntoluokkiin tiineyden aikana ja varmistaa uuhien riittävä rehunsaaanti. Al-

haiset syntymäpainot lisäävät karitsoinnin jälkeistä kuolleisuutta, sillä pienet karitsat eivät yleensä jaksakaan imeä yhtä hyvin kuin isommat. Jos taas syntymäpainot ovat liharoduilla päässeet liian korkeiksi ja aiheuttavat karitsointivaikeuksia, kannattaa uuhien tiineysajan ruokintaa hiukan tiukentaa.

Kuuden viikon painot paljastavat parhaat maidontuottajat

Kuuden viikon painoista taas voi laskea ilman keinoruokintaa saavutetun uuhikoh- taisen karitsatuotoksen. Tämä tehdään las- kemalla yhteen kaikkien uuhien imettämien karitsoiden kuuden viikon painot. Karitsa- tuotoksen perusteella katraasta saa esiin ne maidontuotannon kannalta parhaat uuhet, joilta kannattaa jättää tyttäriä uudistuk- seen. Mikäli tuleviksi emiksi valitsee aina mahdollisimman korkean karitsatuotoksen omaavien uuhien tyttäriä, jalostuu katraas- ta vähitellen pois ne uuhet ja suvut, jotka eivät ole hyvä maidontuottajia.

Taloudellisessa mielessä karitsatuotok- sella mitattavalla maidontuotantokyvyllä on suuri merkitys. Esimerkiksi, jos uuhi saa kolme karitsaa, mutta maitoa riittääkin vain kahdelle karitsalle, täytyy yksi karitsa joko adoptoida toiselle emälle tai siirtää keinoruokintaan. Täydessä keinoruokin- nassa korvikemaitoa täytyy juottaa noin seitsemän viikon ikään asti. Esimerkiksi Spray Fo lamb -juomarehun kustannus 1,5 sakkia yhtä karitsaa kohden on tällöin noin 50 euroa (alv 0 %). Joka kerta, kun karit- sa joudutaan ottamaan keinoruokintaan uuhien riittämättömän maidontuotannon vuoksi, menetetään 50 euroa pelkästään juomarehukustannuksia ja sen lisäksi juot- tamiseen kuluu myös huomattava määrä työaikaa.

Karitsan kasvukyky esiin neljän kuukauden punnituksella

Neljän kuukauden punnitusten perusteel- la löydät ne eläimet, joiden oma kasvuky- ky on paras. Valitsemalla näitä eläimiä ja- lostukseen, muuttuu eläinainek- vähitellen nopeampikasvuisiksi ja karitsat saavuttavat teuraskypsyyden nuorempina. Nuorempa- na saavutettu teuraskypsyys tuo taloudel- lista säästöä, kun ruokintapäivät vähenevät.

Sujuva punnitusjärjestelmä ja säännöllisten punnitusten ottaminen osaksi tilan rutiineja ovat avain oman tilan eläinaineksen parantamiseen ja ruokinnan onnistumisen seuraamiseen.

Painon säännöllinen seuraaminen neljän kuukauden punnitusten jälkeenkin on tär- keää, jotta karitsat voi laittaa teurastamolle heti, kun teuraspaino on saavutettu. Teu- raskypsän karitsan ruokinta maksaa noin 0,48 e/päivä, kun se syö päivässä 500 gram- maa väkirehua (3/4 viljaa ja 1/4 valkuainen) ja 1,5 kg kuivaainetta karkearehua (0,25 e/ kg ka). Jos kasvattaa esimerkiksi sataa ka- ritsaa kuukauden liian pitkään, menettää siinä 1451,25 euroa pelkin rehukuluina. Lisäksi täytyy huomioida ruokintaan ku- luva aika, tarvittavat kuivikkeet ja kuivitus sekä karitsoiden tilantarve. Myöskään karit- san laittaminen teurastamolle liian kevyenä (ruhopaino alle 18 kg) ei kannata, sillä sil- loin menettää teuraskaritsan laatupalkkion (noin 37 euroa/karitsa).

Punnitukset paljastavat piilevät ongelmat

Parhaimmillaan eläinten säännöllisellä punnituksella on mahdollista seurata tar- kemmin rehun laatua ja riittävyttä; re- hun laadun heikkeneminen tai riittämätön saanti näkyy ruokintaryhmän hidastuneena päiväkasvuna ennen kuin ihmissilmällä vielä huomaa asiaa. Yksittäisten eläinten hidastunut päiväkasvu taas voi viitata al- kavaan sairastumiseen. Laidunkaudella laidunryhmän hidastunut päiväkasvu voi kertoa myös alkavasta loisongelmasta. Su- juva punnitusjärjestelmä ja säännöllisten punnitusten ottaminen osaksi tilan ruti- ineja ovat avain oman tilan eläinaineksen parantamiseen ja ruokinnan onnistumisen seuraamiseen.

Vaakapalkeilla varustettu häkkivaaka sopii etenkin neljän kuukauden punnituksiin ja teuraspunnituksiin.

Punnitseminen ei välttämättä vaadi kalliita investointeja

VAAKAJÄRJESTELMÄN RÄNNEINEEN ei tarvitse maksaa montaa tuhatta. Syntymäpainot saa punnittua ihan tavallisella parikymmentä euroa maksavalla riippuvaa'alla käyttäen hyväksi esimerkiksi ämpäriä tai kangaskassia. Kuuden viikon painot saa edelleen otettua sillä samalla riippuvaa'alla esimerkiksi kattoon kiinnitettynä, mutta kassi täytyy vain vaihtaa isompaan kestokassiin tai hyödyntää punnituskaarta. Tai voi niitä kuuden viikon punnituksia tehdä pienissä määrin myös tavallisella henkilövaa'alla; karitsa punnitsijan syliin ja punnitsija seisomaan vaa'alle. Kirjurin täytyy vain muistaa vähentää punnitsijan paino kokonaispainosta.

Sama riippuvaaka ja punnituskaari esimerkiksi traktorin etukuormaajan kiinnitettynä, tai henkilövaa'ka, käyvät hyvin vielä neljän kuukauden punnitukseen ja teuraspunnituksiinkin. Tosin henkilövaa'an käyttö alkaa 50 kiloilla karitsoilla vaatimaan punnitsijalta jo kohtuullisen hyvää lihaskuntoa. Yksi hyvä vaihtoehto on tässä vai-

heessa investoida käytettyyn sikavaakaan, joiden hinnat lähtevät noin sadasta eurosta ylöspäin.

Häkkivaakoja on montaa eri tyyppiä

Mikäli tilalle päätyy hankkimaan sikavaa'an tai lampaille tarkoitetun häkkivaa'an, kannattaa hankintavaiheessa kiinnittää huomiota eri ominaisuuksiin. Häkkivaa'oissa on yleensä kahta eri toimintatapaa; joko vaakapalkit häkin alla tai koko vaakahäkki roikkuu riippuvaa'asta. Vaakapalkit eivät ole niin herkätkäkin vinossa olemiselle tai eläimen liikkumiselle, ja tarjoavat keskimäärin hiukan luotettavamman punnitus tuloksen. Riippuvaa'asta roikkuva vaakahäkki on herkempi eläimen liikkeelle ja pienikin häkin vinous vääristää punnitus tulosta, mutta se on vaakana yleensä huomattavasti edullisempi vaihtoehto.

Jos punnitusta haluaa tehdä useissa eri paikoissa ja esimerkiksi laitumella, kannattaa valita kevyempi ja helposti liikuteltava häkkivaihtoehto. Porttiratkaisuina voi olla

Kuva: ProAgrian arkisto

Edullisella riippuvaa'alla onnistuu niin syntymäpainojen kuin teuraspainojenkin punnitseminen.

perinteinen yhdeltä reunalta saranoitu portti, giljotiini tai haitari. Hankintavaiheessa kannattaa miettiä, haluaako vaakaa käyttää vain takaa, jolloin vapautusportin avausmekanismia täytyy voida käyttää vaa'an lastauspäästä, vai onko vaa'an käyttäjä häkin pitkällä sivulla ja voi sieltä operoida molempia portteja erikseen. Käytön kannalta kannattaa miettiä myös häkin pohjamateriaali ja puhdistettavuus, häkin koon sopivuus omalle rodulle sekä mahdollisuus liittää osaksi ränniä. Joissain häkkivaa'oissa on myös mahdollisuus lukita eläimen pää paikoilleen tai laskea toinen sivu alas toimenpiteitä varten. Mikäli päätyy ostamaan valmiin rännijärjestelmän, jossa on mukana myös vaakayksikkö ja elektronisten korvamerkkien lukija, nousee hinta lähemmäs 10 000 euroa. Tosin pitkän käyttöikänsä ansiosta käyttövuosille jakautuva kustannus ei lopulta ole älyttömän korkea.

Rännijärjestelmä sujuvoittaa punnitusta merkittävästi.

Mekaanisesti punnuksilla toimiva sikavaaka, jonka käyttöä sade tai pakkanen eivät haittaa.

LAIHAT UUHET eivät ole kannattavia

Lisätyötä ei kannata tehdä, ellei se kasvata tuottoa tai vähennä tappiota nykytilanteeseen verrattuna. Näin on myös kuntoluokituksen kanssa. Miksi kuntoluokasuosituksia sitten kannattaisi noudattaa?

KIRJOITTAJA

Silja Alamikkotervo

LAMPAIDEN KUNTOLUOKITTAMISTA on maailmalla tehty aina 1960-luvulta asti. Sen riippumattomuus rungon koosta, rodusta, eläimen fysiologisesta tilasta, pötsin täyteisyydestä tai villan pituudesta ja kosteudesta, tekevät siitä huomattavasti punnitukselta tarkemman mittarin eläinten kunnan arvioimiseen (Kenyon ym. 2014).

Kolme tärkeintä ajankohtaa kuntoluokituksen tekemiseen uuhille ovat karitsoiden vieroitus, ennen astutusta ja tiineyden puolivälissä. Nyrkkisääntönä on pitää katra 3–3,5 kuntoluokassa vuoden ympäri. Mikäli kuntoluokitusta haluaa käyttää katraassa tehokkaasta, on se tehtävä yksilökohtaisesti jokaiselle eläimelle. Pelkästään osan eläimistä kuntoluokitus antaa kyllä yleisilmeen katraasta, mutta sillä tavoin ei huomaa kaikkia lisäruokinnan tarpeessa olevia eläimiä. On tärkeää nimenomaan tunnistella läpi jokainen eläin eikä luottaa vain silmämääräiseen arvioon. Beef+lamb NZ (2019) julkaiseman oppaan mukaan silmämääräisen arvion pystyy tekemään

kohtuullisen luotettavasti vain kuuden viikon sisällä kerinnästä. Sen jälkeen silmällä havaitsee enää räikeästi liian laihat tai lihavat yksilöt.

Onko olemassa optimaalista kuntoluokkaa?

On mahdotonta määrittää mahdollisimman optimaalista kuntoluokkaa biologisesta tai taloudellisesta näkökulmasta. Kuntoluokka, jolla saavutetaan korkein tuottavuus, riippuu uuhien fysiologisesta tilasta, karitsoiden määrästä, iästä, sukupuolesta, rodusta, tuotantojärjestelmästä ja saatavilla olevan rehun laadusta.

Freer ym. (2007) kokosivat kuitenkin eri tutkimusten perusteella suuntaa antavan kuntoluokkatavoitteen eri tuotannon vaiheissa, mikäli tarkastelu tehdään puhtaasti tuottavuuden näkökulmasta. Astutuksen aikaan uuhien kuntoluokan tulisi olla 2,5–3,5 ja sama kuntoluokkaa tulisi pysyä myös alkutiineyden ajan. Tiineyden puolivälin ja lopun aikana uuhien kuntoluokka voi laskea 0,5–1 yksikköä ilman, että sillä on vaikutusta tuottavuuteen.

Karitsoinnin aikaan uuhien tulisi olla kuntoluokassa 2,5–3. Kuntoluokka ei saa imeytyksen aikana tippua yli yhdellä yksiköllä, eikä kuntoluokka saa vieroituksen aikaan olla missään nimessä alle 2. Vieroituksen jälkeen uuhet tulee kuntouttaa astutusta varten 2,5–3,5 kuntoluokkaan. Erityisen hedelmällisillä roduilla (esim. suomenlammas) kuntoluokan tulisi pysyä koko ajan tutkimusten perusteella määritettyjen suositusten ylärajalla, jotta tuottavuus ei kärsisi.

Tavoitteena tulisi pitää, että kunnostusta vaativien uuhien määrä saisi olla korkeintaan 10–15 prosenttia tilan kokonaisuuhiäärästä. Mikäli kunnostusta vaativia uuhia on jatkuvasti enemmän, on syytä kiinnittää huomiota tilan karkearehun laatuun ja käyttää tarvittaessa väkirehulisiä.

Säilörehun korjuuajankohdalla on valtava merkitys sen laatuun, sillä varsinkin ensimmäisen sadonkorjuun aikaan nurmi vanhenee nopeasti ja sulavuus (D-arvo) laskee keskimäärin 5 g/kg kuiva-ainetta päivässä (Lehtinen 2016). Vain viikon myöhästymisen säilörehun teossa aiheuttaa siis D-arvon laskemisen tavoitellusta 700:sta aina 665:n tasolle. Viikon viivästyksen takia lopputiineille, imettäville ja kasvaville karitsoille sopivasta rehusta onkin tullut käyttökelpoista rehua lähinnä joutilaiden ruokintaan.

Kuntoluokan nostaminen vaatii aikaa

Isorunkoinen laiha eläin painaa yhtä paljon kuin pienirunkoisempi hyvässä kuntoluokassa oleva. Elopainon ja kuntoluokan välillä on kuitenkin yhteys. Freer ym. (2007) mukaan lampaan kuntoluokan muuttaminen yhdellä yksiköllä vaatii painon nostamista tai laskeamista keskimäärin 0,15 x rodun tavoitteellinen aikuispaino verran (kertoimen vaihtelu eri tutkimuksien välillä 0,11–0,19). Tällöin esimerkiksi suomenlampaan (elopaino keskimäärin 70 kg) kuntoluokan nostaminen tai laskeminen yhdellä yksiköllä vaatisi 0,15 x 70 kg = 10,5 kg elopainon muutoksen. Vaihtelua esiintyy eri rotujen, sukupuolen ja iän mukaan, mutta tätä voidaan pitää suunnan antavana kertomuksena.

MITÄ ON KUNTOLUOKITUS?

Tehdään tunnustelemalla selkärankaa lantion etupuolelta, heti viimeisten kylkiluiden takaa.

Arvioidaan selkärangan nikamien oka- ja poikkihaarakkeiden pyöreyyttä, terävyyttä sekä erottuvuutta, oka- ja poikkihaarakkeiden välissä olevan lihaksen täyteläisyyttä sekä sen peittämää rasvakerrosta ja poikkihaarakkeiden alla olevan rasvan ja kudoksen määrää.

Luokitus tehdään välillä 1–5, josta 1 on erittäin laihaa ja 5 erittäin lihavaa. Myös puolikkaita luokkia voidaan käyttää.

Laskelma kuntoluokan nostamisen kuluista per uuhi

Kuntoluokan nostamiseen vaadittava energia	682,5 MJ/10,5 kg
2/3 energiasta ohrasta	455,0 MJ
1/3 energiasta Rypsi-Kronoa	227,5 MJ
Ohran ja Rypsi-Kronon kuiva-ainepitoisuudet	0,87 kg ka/kg
Ohra energiapitoisuus	13,57 MJ/kg ka
Rypsi-Kronon energiapitoisuus	11,6 MJ/kg ka
Ohra tarvittava määrä	38,54 kg
Rypsi-Kronon tarvittava määrä	22,54 kg
Ohran hinta	0,135 €/kg
Rypsi-Kronon hinta (30 kg säikeissä)	0,47 €/kg
Ohran kustannus	5,20 €/uuhi
Rypsi-Kronon kustannus	10,68 €/uuhi
YHTEENSÄ	15,88 €/uuhi

Olipa sitten kyseessä uuhi tai pässi, kuten kuvassa, kuntoluokitus ja eläimen pitäminen sopivassa kuntuoluokassa kannattaa.

Kuva: Eila Pennanen

Energian näkökulmasta uuhien kuntoluokan jatkuva sahaaminen on täysin kannattamatonta. Joka kerta, kun uuhien elopaino laskee yhden kilon, menetetään noin 17 megajouleä muuntokelpoista energiaa. Kun tämä kilo halutaan saada takaisin, vaatii se 65 MJ muuntokelpoista energiaa (Beef+Lamb NZ 2019). Tällöin eläimen laihtuminen yhden kuntoluokan verran (10,5 kg) tarkoittaa 178,5 MJ hukkaan heitettyä energiaa. Vastaavasti eläimen lihottaminen yhden kuntoluokan verran vaatii 682,5 MJ ylimääräistä energiaa ylläpitoruokinnan lisäksi.

Mikäli kunnostettavan eläimen paino nousee 100 g/päivä, vie kuntoluokan nosto yhdellä luokalla yhteensä 105 päivää eli 3,5 kuukautta. Mikäli taas kasvua tapahtuu vain 70 g/päivä, kuntoluokan nostamiseen menee 150 päivää eli 5 kuukautta. Uuhi on vuodessa tiineenä viisi kuukautta ja imettää noin kolme kuukautta. Tällöin joutilasaikaa jää noin neljä kuukautta vuodessa. Mikäli kuntoluokkaa halutaan nostaa joutilaskauden aikana yhdellä luokalla, vaatii se käytännössä 100 gramman päiväkasvun, jotta kuntoluokkataavoite saavutetaan ennen astutusta.

Uuhien kunnostaminen ei ole ilmaista

Seuraavissa laskelmissa käytetään esimerkkinä suomenlammasuuhua, jonka rodun mukainen tavoitepaino kuntoluokassa 3 olisi noin 70 kg. Rehuntarpeiden perustana on käytetty Luken rehutaulukoita.

Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa uuhien

elopainoa nostetaan 100 g/päivässä. Tällöin lisäenergian tarve on 682,5 MJ/105 päivää = 6,5 MJ/päivä. Tämän lisäksi ylläpitoon menee 9,6 MJ energiaa päivässä. Tällöin uuhi, jonka kuntoluokkaa nostetaan yhdellä luokalla, tarvitsee 105 päivän ajan (6,5+9,6) MJ = 16,1 MJ energiaa. Tarvittava 16,1 MJ/päivä vastaa lähes samaa tarvetta kuin 35 kiloella karitsalla, jolle tavoitellaan 300 gramman päiväkasvua (16,6 MJ/päivä) tai 45 kiloella karitsalla, jolle tavoitellaan 200 gramman päiväkasvua (15,9 MJ/päivä).

Mikäli uuhi on karitsoinut keväällä, tapahtuu kunnostus pääasiassa laidunkauden aikana. Vieroituksen aikaan sopivassa kuntoluokassa olevat uuhet voivat kesän ajan laiduntaa ylläpitotasolleen sopivilla laitumilla, kuten metsäisemmillä alueilla tai erilaisilla perinnebiotoopeilla. Tällöin karitsoiden käyttöön jäävät parhaat viljelyt laitumet. Jos uuhet ovatkin vieroituksen aikaan alle 3 kuntoluokassa, täytyy niiden kunnostus tehdä ennen astutusta. Laidunkaudella tämä tarkoittaa sitä, että laihat uuhet tarvitsevat niitä samoja korkealaatuisia laitumia kuin kasvavat karitsatkin, jolloin karitsoille jäävä ala pienenee.

Jos taas uuhi on karitsoinut syksyllä, ajoittuu kunnostus sisäruokintakaudelle. Viereisellä sivulla olevassa laskelmassa on nostettu uuhien kuntoluokkaa yhdellä luokalla sisäruokintakaudella. Uuhien perus ylläpitotarve on katettu hyvälaatuisella karkearehulla ja kuntoluokan nostamiseen vaadittava lisäenergia tulee väkirehusta. Vä-

kirehusta 2/3 on ohraa (>68 kg/hl) ja 1/3 Suomen Rehun Rypsi-Kronoa (RV 36 %).

Laskelman mukaisesti kuntoluokan nostaminen yhdellä luokalla maksaa 15,88 euroa uuhetta kohti ylläpitoruokinnan lisäksi. Tässä ei ole otettu huomioon väkirehun jatkamisesta aiheutuvaa lisätyötä. Yksittäiselle uuhelle kustannus ei ole älyttömän korkea, mutta entä sitten, kun kunnostettavia uuhia onkin sata? Tällöin kustannus onkin jo 1 588 euroa.

Mikäli kuntoluokan nostamiseen tarvittavan energiamäärän (682,5 MJ) olisikin käyttänyt jo imetysaikana, olisi se vastannut lähes puolta 2–3 karitsaa imettävän uuhien koko imetyskauden lisäenergiatarpeesta. Imetyskauden paremman ruokinnan ansiosta uuhet eivät tarvitsisi kunnostusta joutilaskauden aikana, ja paremman alun saaneet karitsat kasvaisivat nopeammin teuraskypsiksi, ja toisivat sitä kautta säästöä rehukustannuksiin. Sama energiamäärä ja kustannus, mutta eri ajoitus. Valitse siis viisaasti, missä kohtaa rehukuluissa kannattaa säästää. Väärässä kohdassa tehdyn säästön joutuu aina korjaamaan myöhemmin.

Lähteet:

Beef+Lamb New Zealand. 2019. Ewe body condition scoring workshop.

Freer, M., Dive, H. & Nolan, J. 2007. Nutrient requirements of domesticated ruminants.

Kenyon, P., Maloney, S. & Blache, D. 2014. Review of sheep body condition score in relation to production characteristics.

Lehtinen, J. 2016. Panosta säilörehuun – laatu ratkaisee.

Luonnonvarakeskus. 2015. Rehutaulukot ja ruokintasuosituks

TUOTANTOVAIHEEN MUKAINEN RUOKINTA

Tuotantovaiheen mukainen ruokinta on terveyden tae. Tavoitteena on, että uuhet ja pässet ovat tuotantoon nähden (astutus, lopputiineys, imetys) sopivassa kuntoluokassa ja karitsat kasvavat taysaisesti. Hyvinvoiva eläin on keskeinen ja sen rehunkäyttökyky on optimaalinen. Siksi on tärkeää ja myös taloudellista toteuttaa ruokinta tuotantovaiheen mukaan.

KIRJOITTAJAT

Eeva Mustonen,

tuotantoeläinten terveyden- ja sairaanhoidon erikoiseläinlääkäri ELT, työskentelee Kliinisen tuotantoeläinlääketieteen osastolla Mäntsälässä. eeva.mustonen@helsinki.fi

Johanna Rautiainen,

eläinlääketieteen lisensiaatti, työskentelee Lammasmaailma Oy:n asiantuntijaeläinlääkärinä. info@lammasmaailma.fi

Miia Kontturi,

tuotantoeläinten terveyden- ja sairaanhoidon erikoiseläinlääkäri, Ruokaviraston tuotanto- ja seuraeläinpatologian jaoston erikoistutkija. miia.kontturi@ruokavirasto.fi

Liian laihat ja liian lihavat lampaat ovat vaarassa

Aikuisten lampaiden tavoitekuntoluokka on välillä 2,5–3,5. Pieni pudotus rankassa tuotantovaiheessa, kuten päsä astutusaikana tai uuhi imetyksen lopulla, on ymmärrettävää. Huolellinen tuottaja huomaa ja tiedostaa nämä tilanteet ja antaa kyseisille yksilöille aikaa ja mahdollisuuden kuntoutua riittävästi ennen seuraavaa astutusta.

Liian laiha tiine uuhi (kuntoluokka alle 2) ei pysty ravitsemaan kohdussa kasvavia sikiöitä, jotka käyttävät energianaan glukosia. Jos emä ei pysty sitä riittävästi tuottamaan saamistaan rehuista, seuraa uuhien tiineysmyrkytys eli ketoosi. Tällöin uuhi pilkkoo maksan ja lihaksiston glykogeenisia varastoja glukosiksi ja samalla prosessissa syntyy erilaisia ketoaineita. Energian puute ja elimistöön kertyneet ketoaineet vaikutta-

Kuva: Johanna Rautiainen

Kaikkille rehua ja vettä tarpeen sekä tuotoksen mukaan, on myös taloudellista ruokintaa

vat muun muassa aivoihin ja uuhi vaikuttaa tokkuraiselta eikä ruoka maistu. Karitsoiden kasvu uuhien kohdussa on voimakkain- ta aivan viimeisinä tiineysviikkoina. Tällöin tarvitaan etenkin energiaa ja valkuaista sekä kalsiumia karitsoiden kasvavalle luustolle, utarekudoksen kehittymiseen ja ternimaidon muodostukseen. Viimeisten tiineysviikkojen aikana uuhi voi sairastua niin ketoosiin kuin kalsiumaineenvaihdunnan häiriöön. Mitä enemmän uuhella on sikiötä ja mitä vanhempi se on, sitä suurempi on sairastumisriski lopputiineydessä ja imetys- kauden alussa.

Valitettavasti lihava uuhi voi kärsiä samoista sairauksista kuin liian laiha uuhi. Runsas rasva vatsaontelossa vie tilaa pötsiltä ja kohdulta. Maksan rasvoittuminen altistaa aineenvaihduntasairauksille eli ketoosille ja kalsiumaineenvaihdunnan häiriöön. Liika rasva lantio-ontelossa ahtauttaa lantio-onteloa. Vatsa- ja lantio-ontelon tilahtaus on ensisijainen syy emättimen ja peräsuolen ulosluiskahduksiin. Lantio-ontelon rasva ahtauttaa synnytysteitä, jolloin isoksi kasvaneiden karitsoiden ulostulo on vaikeaa. Pahimmillaan tarvitaan vetoapua tai jopa keisarileikkaus. Pitkittynyt karitsointi ja kalsiumaineenvaihdunnan häiriö altistavat myös kohdun ulosluiskahdukseen.

Hyvän ternimaidon ja imetyksen takaa sopivakuntoinen uuhi

Liian laiha uuhella on pulaa energiasta ja valkuaisaineista. Se ei pysty kehittämään

Uuhien tuotantovaiheen mukaisen ruokinnan mittarit

- Kuntoluokitus
- Uuhien ternimaidon määrä ja laatu
- Imetyskyky ja karitsoiden 6 viikon paino

Ruokinnan toteutuksen apuna

- Rehuanalyysit
- Ruokintasuunnitelmat

hyvää ternimaitoa, jossa olisi riittävästi karitsoita suojaavia vasta-aineita. Laiha uuhi ei pysty tuottamaan tarpeeksi maitoa, joten karitsat ovat nälkäisiä ja huonokasvuisia. Toisaalta lihavan uuhien utareen runsas rasva heikentää tuottavan utarekudoksen kasvattamista. Lihava uuhi voi itse olla imetysvaiheessa hyväkuntoinen, mutta maidontuottajana heikko. Kun uuhi tuottaa huonosti maitoa, nälkäiset karitsat imevät kovakouraisesti nisiä. Tästä voi seurata nisävaurioita, jotka altistavat utaretulehdukselle. Ternimaidon ja maidon puute on suurin syy pikkukaritsoiden sairastumisiin – ripuleilta ja napa- ja niveltulehduksilta suojaavia ternimaidon vasta-aineita ei mikään korvaa!

Työtä sopivan kuntoluokan eteen

Lihavat ja laihat uuhet aiheuttavat lisätyötä juuri kiireisimpään aikaan ennen karitsointia, karitsoinnin aikana ja koko karit-

on taloudellista ruokintaa

soiden kasvun ajan, lampolan pahimman työsesongin aikaan. Työ uuhien sopivan kuntoluokan eteen tehdään aiemmin vuoden mittaan. Kuntoluokittamalla lihavuuskuntoa pystyy seuraamaan läpi vuoden. Tärkeitä ajankohtia ovat kuntoluokitus vieroituksen yhteydessä ja uudelleen hyvissä ajoin ennen uutta astutuskautta, jotta liikaa laihduneet ehditään kunnostamaan tai liikalihavia laihduttamaan.

Mitä enemmän lampaitaan käsin kopeloi, sitä tutumaksi lihavuuskunnon arviointi kuntoluokittamalla käy. Erityisesti alkuperäisrotujen kuntoluokitus vaatii harjoittelua. Alkuperäisrotujen taipumuksena on kerätä rasvaa ”näkyvästi” vatsaonteloon sisäelinten ympärille. Tuontiroduilla rasvaa kertyy pikemminkin selän ja laustien päälle. Käytännössä kuntoluokassa 4 olevalla suomenlammasuuhella on sisäelinten ympärillä monta kiloa rasvaa.

Liikalihavuus – rodusta ja sukupuolesta riippumatta – rasittaa niveliä niin selvästi kuin jaloissakin. Rasvainen niska ja kaula ahdistaa ja voi aiheuttaa jopa hengityksen rohinna. Liika rasvapeite lämmittää, jolloin lammas voi helpommin kärsiä kuumuudesta niin sisällä lämpimässä lampolassa kuin kesälaitumilla.

Rasvakilon kasvattamiseen tarvitaan paljon energiaa ja rehua ja sen kasvattaminen niin uuhille, pässeille kuin karitsillekin tulee kalliiksi.

Liian laihat kunnostetaan ja liikalihavat laihdutetaan yleensä syyskesällä ja syksyn alussa. Onnistuneen astutusajan edellytys on se, että uuhi ja siitospassi ovat optimikuntoluokassa hyvissä ajoin ennen astutuskauden

alkua. Liikalihavuus vaikuttaa pässillä sekä sperman laatuun että toimintakykyyn. Liikalihavat tuontirodun uuhet voivat jättää jopa kiimoja väliin ja saada pieniä karitsueita. Jos laihaa alkuperäisrodun uuhia kunnostaa juuri ennen tai vasta astutusajana, voi tuloksena olla isoja karitsueita.

Hyvä kuntoluokka kulumikkaille alkuperäisrotujen lampaille on 2,5–3,5. Tuontiroduilla rasvaa on enemmän lihasten päällä. Niille sopiva kuntoluokka on 3–3,5. Kun lammas on syksyllä saatu optimikuntoluokkaan, niin talven mittaan siinä pyritään pysymään.

Tiineet ensikkouuhet on järkevää pitää omana ryhmänään, koska ensikot tarvitsevat rehua niin omaan kuin karitsan kasvuun. Vanhempien uuhien ryhmää pitää seurata ja kuntoluokittaa, koska osa vanhemmista uuhista voi kasvattaa isoa määrää karitsia ja tarvita lisäruokintaa.

Mahdollisimman tarkka tieto astutusajan kohdasta on edellytys onnistuneelle lopputiineyden ajan ruokinnalle. Muista teettää tiineystarkastus ja jaa uuhet sen mukaisesti ryhmiin. Lopputiineen uuhien lisäruokinnan tarve on suurimmillaan aivan viimeisinä tiineysviikkoina. Imetysaikana uuhet ja karitsat jaetaan ryhmiin niin karitsoiden iän kuin karitsoiden määrän suhteen. Näin ryhmistä tulee pienempiä, mutta eläinten seuraaminen on helpompaa. Pienemmässä ryhmässä uuhi ja karitsat saavat paremman, stressittömän alun kriittisinä ensimmäisinä päivinä ja viikkoina. Hyvinvoiva ja tuotantovaiheen mukaisesti ruokittu uuhi antaa karitsalle parhaat lähtökohdat.

ENSI VUONNA PAREMMIN LAMPURIVALMENNUKSELLA

LAMPURIN VUOSI ”alkaa” syksyllä. Nyt on aika tarkastella, miten vuosi on onnistunut ja päättää tulevan vuoden toimenpiteistä. Muutosten teko on kuitenkin hankalaa yksin. Helposti tulee tehtyä ”niin kuin ennenkin”. Muutoksiin tarvitaan apua ja tukea. Nyt sitä on lampurille saatavissa Lampurivalmennuksen muodossa. Saat ProAgrian lammasasiantuntijan silmät tarkastelemaan tuotantoa ja eri asiantuntijoiden osaamisen parantamaan tuloksia ja toimintatapoja niin lammastuotantoon, rehuntuotantoon kuin talouden hallintaan.

Lammasasiantuntijan kanssa etsitään tärkeimmät kehityskohdat juuri sinun tilallesi. Ne voivat löytyä vaikkapa tuotannon suunnittelusta aikataulutuksesta, ruokinnasta, eläinaineksesta, työn käytöstä, rehuntuotannosta tai vaikkapa budjetoinnista.

Yhdessä päätetään muutosten aikatauluksesta ja mietitään tekemiset sekä mittarit millä seurataan, ollaanko oikealla tiellä. Tehtäväläistauksesta ja vuosikalenterista näkee selkeästi tarvittavat tekemiset. Samalla päätetään myös uudet tapaamiset ja tarvittavat toiset asiantuntijat sekä tsekkaussoitot, joilla asiantuntijat voivat tsempata lampuria. He ovat myös apuna miettimässä korjausliikkeitä, mikäli tuotanto ei kehity oikeaan suuntaan tai olosuhteet muuttuvat.

Nopeimmat voivat hyödyntää Lampurivalmennukseen Neuvo 2020 -avustusta, niin kauan kuin valtakunnallista rahoitusta riittää, etkä ole vielä käyttänyt tiloille kuuluvaa 10 000 euroa. Kannattaa olla heti aktiivisesti lammasasiantuntijaasi yhteydessä, että hän pääsee tekemään varauksen, silloin saat palvelun alv:n hinnalla ja senkin voit vähentää verotuksessa.

Sari Heltelä

Jan Suttle

Terien teroituspalvelu

Vuohelantie 34

38250 Roismala

puh. 0500820243

RETRONIK

lammaskalusteet

- pyöröpaalihäkit
- heinärit ja seinärit
- käsittelyaidat
- hoito-/eläinportit
- juomakupit + suojakaaret
- stopparit + rännityslaitteet
- ruokintakourut (muovi tai metalli)

Katso video www.retronik.com

Rajia 040 7022 162, Reino 050 521 0082

rareko105@gmail.com

ESA ANTAS

Keritsemiskoneiden huolto

Terien teroitus

Puh. 040 524 9629

Lyötiläntie 449, 47540 LYÖTILÄ

ORF – tarttuva suurupi

Orf-virus aiheuttaa pienmärehtijöille rupisen ihotulehduksen suupieliin ja turpaan, joskus myös jalkoihin ja imettävillä uuhilla vetimiin. Tartunta on erityisen ikävä karitsointiaikaan, sillä kivuliaat suu- ja vedinvauriot voivat aiheuttaa karitsoiden nälkiintymistä ja uuhilla toissijaisia utaretulehduksia. Virus säilyy pitkään ympäristössä ja kerran lampolaan tultuaan siitä voi olla vaikea päästä eroon. Orf on zoonoosi eli se voi tarttua ihmiseen aiheuttaen pitkäkestoisen kivuliaan ihotulehduksen käsiin.

KIRJOITTAJA

Sirkka-Liisa Korpenfelt

Tarttuvien eläintautien erikoiseläinlääkäri

Ensisijaisesti pienmärehtijöiden tauti, mutta tarttuu myös muihin eläimiin ja ihmiseen

Orf on erityisesti lampailla ja vuohilla esiintyvä tarttuva virussairaus. Sitä esiintyy myös alpakoilla, laamoilla sekä poroilla. Suomessa oli 1990-luvulla laaja orf-virusepidemia poroissa; lähes 3000 poroa sairastui ja 400 kuoli. Tauti tarttui myös lampaisiin ja poroja käsitelleisiin ihmisiin.

Suomesta löytyi vuonna 2013 hevoselta uusi orfista poikkeava, mutta samaan virusryhmään, parapoxviruksiin, kuuluva virus, joka aiheutti hevoselle ihovaurioita ja rupimuutoksia. Viruskannan tarkemmat tutkimukset viittasivat siihen, että kanta mahdollisesti tarttuu myös ihmiseen.

Orfia on löydetty myös kissoilta, joskin se on kissoilla hyvin harvinainen. Kissat saavat tartunnan todennäköisesti lampolan rakenteista eivätkä suoraan lampaista.

Orfia esiintyy maailmanlaajuisesti. Tarkkaa tietoa taudin levinneisyydestä ei ole, koska tauti ei kuulu lakisääteisesti vastustettaviin tauteihin. Ruokavirastossa 2019 tutkituissa näytteissä orf-virustartunta todettiin kuudella lammastilalla.

Syömättömyyttä ja kivuliaita rupia turvassa ja suupielissä

Orf-virus lisääntyy ihon soluissa. Ruvet ja ihomuutokset ovat täynnä virusta. Virus ei mene ehjän ihon läpi, se tarttuu rikkoutuneen ihon tai limakalvon kautta. Taudin itämisäika on 2–10 päivää. Vauriokohtaan tulee näppylä, joka muuttuu vesikkeloksi ja viikon sisällä muutos etenee ruveksi. Muutoksia tulee tyypillisesti turvan alueelle ja suupieliin, jalkoihin ja jälkeläisten imiessä emon vetimiin. Suuhun ei muodostu rupia vaan muutokset ovat koholla olevia

punertavia tai harmaita alueita, joita ympäröi punainen vyöhyke. Joskus rakkuloita voi olla myös pässin sukuelimissä ja tarttua astutettaviin uuihin. Seurauksena voi olla haavaumia ja sekundaarisia bakteeritulehduksia sekä pässille että uuhelle. Jos bakteeritulehduksilta vältytään, ihomuutokset paranevat 1–1,5 kuukaudessa.

Tauti on vakavaoireisin, jos se tulee katraaseen karitsointiaikaan. Virus tarttuu herkästi karitsoiden suusta uuhien vetimiin. Uuhi voi estää karitsan imemisen, jos vetimiin tulee kivuliaita rakkuloita. Tällöin karitsat käyvät imemässä muita uuhia ja levittävät näin virusta eteenpäin. Toisaalta karitsa ei pysty imemään, jos suussa on kivuliaita vaurioita. Seurauksena voi olla painonlaskua ja karitsoiden menetyksiä. On hyvä pitää karitsat seurannassa ja varmistaa, että karitsat saavat riittävästi maitoa.

Tauti leviää katraassa nopeasti. Kuolleisuus on vähäistä ja johtuu virustaudin jälkeisistä bakteeri-infektioista tai syömättömyydestä. Taudinpurkaus on katraassa ohi yleensä kahdessa kuukaudessa. Stressi voi aiheuttaa taudin uudelleen puhkeamisen. Stressin aiheuttajana voi olla myynti toiselle tilalle, karitsointi tai kerintä. Tauti on seuraavilla kerroilla kuitenkin oireiltaan lievempi.

Kuva: Ruokavirasto

Orfin aiheuttamia rupia lampaan suupielissä ja turvassa

Oireilevia eläimiä käsiteltäessä kannattaa suojata kätensä hanskoilla. Tartunta tulee käsiin ihohaavan tai naarmujen kautta aiheuttaen kivuliaita näppylöitä.

Koska orf on viruksen aiheuttama sairaus, siihen ei ole käytettävissä mitään tehokasta lääkettä. Hoito perustuu tukihoidoihin, haavojen puhdistukseen ja pehmentävien, desinfioivien voiteiden käyttöön. Jos uuhelle tulee utaretulehdus, on antibioottien käyttö tarpeen.

Säilyy pitkään kuivuneissa ruvissa

Orf voi tarttua ympäristöstä tai suoraan eläimestä toiseen. Epäsuora leviämistapa ympäristöstä on yleinen, koska orf-virukset ovat kestäviä viruksia. Virus säilyy kuivuneessa ruvessa kuukausia, jopa vuosia, jos olosuhteet säilymiselle ovat otolliset. Tämä mahdollistaa infektion säilymisen lampolassa taudinpurkausten välillä. Kosteat olosuhteet taas lyhentävät viruksen elinikää.

On mahdollista, että lampola ei koskaan pääse eroon taudista sen kerran saatuaan. Siksi eläinkaupan yhteydessä tulee varmistua siitä, ettei katraassa ole havaittu orfin aiheuttamia ihomuutoksia. Ostolaimeja on syytä pitää karanteenissa jopa 4–6 viikkoa

muutaman oman karitsan kanssa ennen koko katraan joukkoon päästämistä.

Rokote orfia vastaan on olemassa, mutta Suomessa sitä ei käytetä. Rokotusta orfia vastaan ei suositella rokotteen lyhytaikaisen suojan ja elävää virusta sisältävän rokotteen tartuntavaaran vuoksi.

Suojakäsineet ovat tarpeen oireilevia eläimiä käsiteltäessä

Orf on zoonoosi eli se voi tarttua myös ihmiseen. Vaaravyöhykkeessä ovat lampurit, keritsijät, eläinlääkärit ja kotieläinpihojen vierailijat. Kotieläinpihoilla lampaat tulisi tarkastaa rakkuloiden varalta ja ne lampaat, joilta rakkuloita/rupia löytyy, tulisi eristää vierailijoista. Tilalla, jolla vierailijat koskettelevat eläimiä, tulisi aina tarjota käsien pesu- ja desinfiointimahdollisuus.

Oireilevia eläimiä käsiteltäessä kannattaa

suojata kädensä hanskoilla. Tartunta tulee käsiin ihoaavaan tai naarmujen kautta aiheuttaen kivuliaita näppylöitä. Iho paranee itsestään kahdessa kuukaudessa eikä aiheuta arpia iholle. Tartunta ihmisestä toiseen on epätodennäköinen.

Rupea näytteeksi

Näytteeksi otetaan oireilevilta eläimiltä rupea esimerkiksi kuivaan koeputkeen, joka lähetetään Ruokavirastoon PCR-tutkimukseen. Oireettomalta eläimeltä tautia ei voida todeta.

Kyseessä ei ole vastustettava eläintauti, joten tilalle ei taudin löytyessä tule rajoitettavia toimenpiteitä. Tautia epäiltäessä on syytä ottaa yhteyttä eläinlääkäriin, koska on myös muita virus- ja bakteeritauteja, jotka aiheuttavat samankaltaisia muutoksia.

On mahdollista, että lampola ei koskaan pääse eroon taudista sen kerran saatuaan. Siksi eläinkaupan yhteydessä tulee varmistua siitä, ettei katraassa ole havaittu orfin aiheuttamia ihomuutoksia. Ostoeleläimiä on syytä pitää karanteenissa

KOTIMAISET LAADUKKAAT VITAMIINITUOTTEET NYT ORGAANISELLA SELEENILLÄ

10 + 1 -TARJOUS, KAMPANJA-AIKA 30.11. ASTI.

Kymmenen vitamiinisäkin ostajalle yhdestoista säkki kaupan päälle ja suursäkeistä 10 % alennus. Nyt myös E-Seleenin Vahva -10 % tarjouksessa.

E-Seleenin 7000 Plex

E-Seleenin 6000 Plex

Karja-Mix Ässä Plex

E-Seleenin TMR Plex

ADE Forte

E-Seleenin Tunnutus

Pormix Plex

E-Seleenin Vahva

Kysy lisää alue-edustajaltasi:
www.vilomix.fi/edustajat

Korkea tuotos vaatii tärkeitä antioksidantteja

Vilomix Finland Oy
puh. 010 402 7700
www.vilomix.fi

Vilomix

Miksi pässi ei saa uuhia kantavaksi?

Pässi on astutuskaudella lampolan tärkein eläin. Jos se ei silloin tee töitä, ei ole enää korjaavaa toimenpidettä.

KIRJOITTAJAT

eläinlääkärit

Johanna Rautiainen ja **Eero Rautiainen**

Lammasmaailma Oy

PÄSSIN ASTUMISHALUTTOMUUS todetaan yleensä pian, hedelmällisyysongelmat sen sijaan vasta kiimojen uusiessa tai pahimmassa tapauksessa vasta tiineystarkastuksen aikoihin. Parempi siis tässäkin kriittisessä kohdassa pyrkiä varmistamaan hyvä tulos ennalta eikä jäädä odottamaan ongelmien puhkeamista.

Tiivis astutuskausi edellyttää pässin kuntotarkastusta

Hyvä tavoite on pyrkiä lampolassa tiiviiseen, noin neljän viikon karitsointiin. Tiivis karitsointijakso voi auttaa keventämään karitsointien valvontaa. Lisäksi saman ikäisten karitsoiden hoitaminen on helpompaa ja nuorimpien karitsoiden tautiriskit jäävät vähäisemmiksi. Lyhyt karitsointijakso tarkoittaa kiihkeää astutuskautta, mikä asettaa suuria vaatimuksia pässille/pässeille.

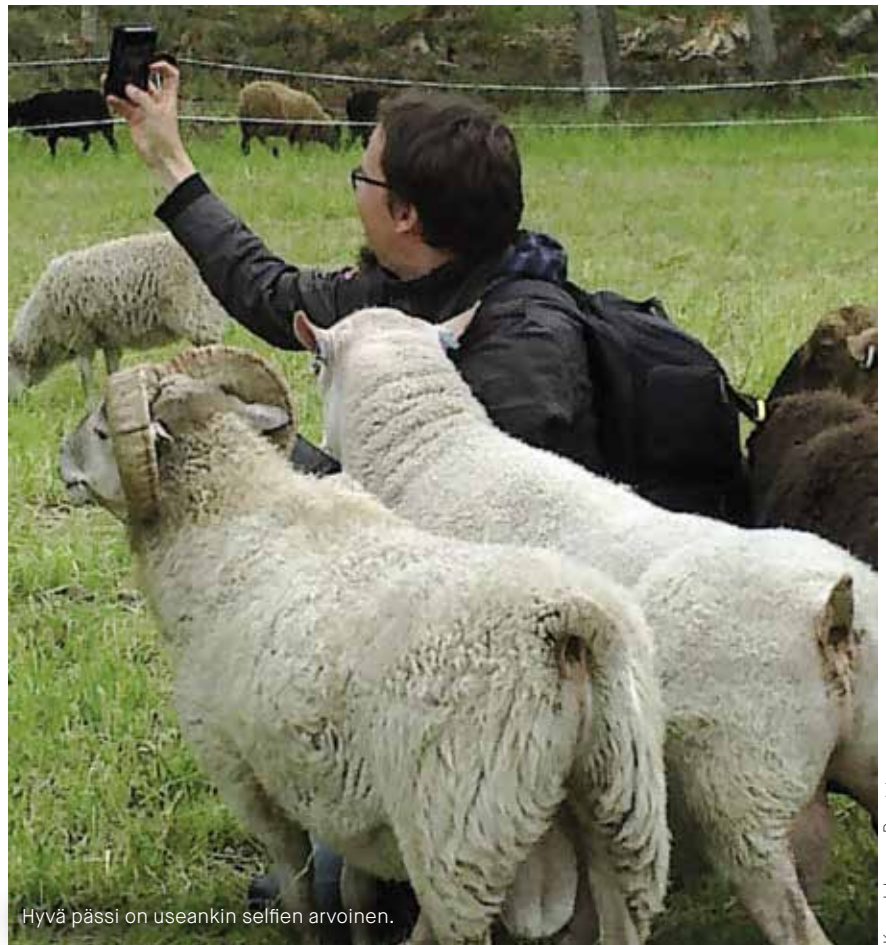
Oikea aika pässin astumisterveyden varmistamiseen on kaksi kuukautta ennen astutusesonkia. Kuntotarkastuksessa on tarkistettava kivekset ja siitin, ravitsemustila ja hampaat, raajat ja sorkat sekä se, että pässi liikkuu normaalisti.

Kivesten koko korreloi hyvään hedelmällisyyteen. Peniksen on ojennuttava kokonaan ulos esinahasta, ettei astuminen ole kivuliasta. Peniksen kärjessä olevan lisäkkeen tulisi mielellään olla kokonainen ja ehjä.

Pässitkin pitää kuntoluokitaa. Ruokintaa ehtii vielä tarkistaa, jos pässin kuntoluokka ei kuntotarkastuksen aikoihin ole välillä 3,5–4,5. Laihojen pässien hampaat pitää tunnustella. Kipeä selkä tai leikkaamattomat sorkat on havaittava ja hoidettava viimeistään tässä vaiheessa.

Ostoeläimet karanteeniin

Ostopässit on hankittava niin ajoissa, että ne ehtivät rauhassa sopeutua uuden lampolan olosuhteisiin ja taudinaiheuttajiin ennen astutuskautta – käytännössä siis vähintään 4–6 viikkoa aiemmin. Jos ei toimi näin, ottaa tietoisesti riskin siitä, että

Hyvä pässi on useinkin selfien arvoinen.

Kuva: Johanna Rautiainen

tautitartunnat, uudet tai lampolassa jo ennestään olevat, leviävät, akutisoituvat ja oireilevat juuri astutuskauden aikana. Riski esimerkiksi orf-taudille kasvaa, jos lampolassa on samanaikaisesti runsaasti nuoria eläimiä. Pässin itsensä sairastama kuume- tauti heikentää sperman laatua jopa kaksi kuukautta, sillä sperma kypsyy kiveksissä hitaasti.

Tartunnoilta suojautuminen eläinostojen yhteydessä on kaikissa tilanteissa lampolan tärkeimpiä terveydenhuollon toimenpiteitä. Tautisuojausten kannalta olisi parasta, että pässit tulisivat katraaseen jo silloin, kun seuraavaan karitsointiin on mahdollisimman pitkä aika.

Haluttomuuden syyt pässissä vai ympäristössä

Mistä voi olla kyse, jos pässi ei lopultakaan astu, vaikka ulkoisesti kaikki olisi hyvin?

Nuori pässi nuorten uuhien kanssa voi olla huono yhdistelmä etenkin keväällä, eikä astumisesta tule mitään. Parempi on aloittaa vanhoilla kokeneilla uuhilla. Toisaalta nuori pässi voi läikähtyä tilanteessa, jossa sille on tarjolla liian monta samaan

aikaan kiimassa olevaa uuhia. Nuorille pässille suositellaan 25 uuhia, vanhemmille 40 uuhia. Terve suomenlammaspässi voi selviytyä kunnialla 50 uuhesta. Suomessa on hyviä kokemuksia siitäkin, että samaan astutusryhmään laitetaan kaksi pässiä ilman, että ne alkavat kyräillä toisiaan ja jättävät työt vähemmälle. Jos näin kuitenkin käy, voi ryhmään lisätä vielä kolmannenkin pässin.

Pässin astumishaluttomuus voi johtua myös uuhista. Ovatko ne lainkaan kiimassa vai onko kiima juuri mennyt ohi? Aina synkronointi ei onnistu suunnitellusti. Vai voisivatko uuhet peräti olla kantavia? Sitäkin tapahtuu.

Helteinen sää ja valoisa vuodenaika voivat laiskistaa, erityisesti tuontitrotuisia päsejä. Jos pässillä on haluja ja se astuu normaalisti, muttei kuitenkaan saa uuhia kantavaksi, voivat syynä olla piilevät sairaudet tai vaikeasti havaittavat synnynnäiset viat. Hyvälle eläimelle kannattaa tilata eläinlääkärin huolellinen yleistutkimus, johon on astutusaikana mahdollista sisällyttää myös sperman laadun tutkimus.

Lampaiden ja vuohien KIPUA VOIDAAN HOITAA

Kivun ja sairauden nopea ja tehokas hoitaminen edistää potilaan hyvinvointia, parantaa oloa, ennaltaehkäisee kivulle herkistymistä ja kivun pitkittymistä, parantaa enustetta ja nopeuttaa toipumista. Onneksi lampaiden ja vuohien kipua voidaan hoitaa yhä paremmin.

KIRJOITTAJA

Ann-Helena Hokkanen

Eläinlääkäri, ELT, Dip ECAWBM-WSEL

Eläimille kipua voivat aiheuttaa monet erilaiset asiat. Kipu jaetaan sen keston ja hyödyllisyyden mukaan akuuttiin, pitkittyneeseen ja krooniseen kipuun. Akuutti, yleensä lyhytkestoinen kipu on hyödyllistä ja se on suhteessa vammaan ja sen paranemiseen. Pitkittyessään kipu jatkuu pidempään kuin vamman tai sairauden paraneminen. Eli esimerkiksi haavan parantua kipu sen alueella ei helpota samaan tahtiin vaan jatkuu vamman paranemisesta huolimatta. Varsinkin pitkittyneeseen kipuun liittyy usein kivulle herkistymistä, jolloin kivuliaat asiat aistitaan aiempaa kivuliaampana ja joskus jopa normaalisti kivuttomat asiat, kuten kosketus, voivat aiheuttavat kipua.

Kipua on tärkeää hoitaa

Pitkittynyt kipu altistaa kroonisen kivun synnille. Silloin kivusta itsestään tulee sairaus. Krooniselle kivulle ei enää ole selvää syytä, vaan kivun aiheuttanut vamma on jo parantunut, mutta kipu jatkuu eläimen kipua aistivassa järjestelmässä tapahtuneiden muutosten seurauksena. Jotkin kiputilat, kuten esimerkiksi nivelriikko ja sorkkasairaudet, aiheuttavat pitkäkestoista tulehduksesta ja elimistön vaurioista aiheutuvaa kipua, kivulle herkistymistä ja kroonista kipua.

Vaikka äkillinen akuutti kipu onkin eläinten elimistöä suojelevaa ja sinänsä hyödyllistä, myös sitä täytyy ennaltaehkäistä ja hoitaa mahdollisimman tehokkaasti. Kipu on epämiellyttävä kokemus ja siihen liittyy paljon haittavaikutuksia. Se aiheuttaa elimistöä kuormittavan stressireaktion,

hidastaa paranemista, häiritsee kasvua, unda ja eläimelle tärkeiden asioiden tekemistä. Se siis heikentää hyvinvointia monella eri tapaa. Hoitamaton kipu altistaa myös kivulle herkistymiselle sekä kivun pitkittymiselle ja kroonistumiselle.

Hoitaja on avainasemassa turvaamassa hoidossaan olevien eläinten hyvinvointia. Hänellä täytyy olla taitoa tunnistaa sairas ja kivulias eläin sekä tahtoa ja mahdollisuus hoitaa kipua ja sairautta. Onneksi lampaiden ja vuohien kivun hoitamiseen on tarjolla yhä useampia ja parempia konsteja, vaikka tuki lisää tutkimustietoa ja käytännön kokemusta tarvitaan.

Kivun hoitamisella on monta tavoitetta

Eläinlääketieteellisen toimenpiteen yhteydessä onnistuneen kivunlievityksen tavoitteena on minimoida kipu toimenpidetetyllä ja hoitaa kipua tehokkaasti riittävän pitkään toimenpiteen jälkeen. Sairauksiin liittyvän kivun hoitamisen tavoitteina on helpottaa potilaan oloa, hillitä tulehdusreaktiota ja sen aiheuttamia vaurioita elimistössä, palauttaa elimistön normaali toiminta, laskea kuumetta, saada potilas syömään ja juomaan, mahdollistaa sairauskäyttäytyminen sekä nopeuttaa toipumista. Tehokkaan kivunlievityksen avain on nopeus. Tärkeintä on löytää kivun aiheuttaja ja poistaa se.

Tärkeä kivunhoidon tavoite on ehkäistä kivulle herkistymistä, kivun pitkittymistä sekä kroonisen kivun syntymistä. Nykyaikaisessa eläinlääketieteessä toimenpiteen aiheuttamaa kipua hoidetaan jo ennen kivuliaan aistimuksen syntymistä usean eri lääkeaineen yhdistelmällä. Ennen toimenpidettä annettu kivunlievitys ehkäisee kivulle herkistymistä toimenpiteen aikana ja näin vähentää kipua ja kipulääkityksen tarvetta myös toimenpiteen jälkeen.

Usean eri lääkeaineen ja muiden kipua lievittävien asioiden yhdistämisen tavoitteena on hoitaa kipua yhtä aikaa usealla eri tavalla, jolloin potilaalle annetun hoidon kipua lievittävä vaikutus olisi mahdollisimman tehokas. Tätä kutsutaan multimodaaliseksi kivunhoidoksi.

Kipua lievittävät lääkkeet ovat reseptilääkkeitä

Lampaat ja vuohet ovat tuotantoeläimiä. Valitettavasti juuri niille rekisteröityjä kipua lievittäviä lääkkeitä on hyvin vähän.

Onneksi eläinlääkärit voivat käyttää ja määrätä niille muille tuotantoeläimille, lähinnä nautoille ja hevosille, hyväksytyjä valmisteita niin sanotun kaskadilainsäädännön turvin. Lampaille ja vuohille voidaankin Suomessa käyttää useita eri lääkeaineita; rauhoitteita, ketamiinia, paikallispuudutuksia, tulehduskipulääkkeitä, opioideja sekä kortikosteroideja. Myös magnesium ja B-vitamiini voivat lievittää kipua joissakin tilanteissa, mutta niiden tehosta tarvitaan paljon lisää tutkimusta.

Yleensä lääkkeitä eri ryhmistä yhdistetään potilaan hoidossa toisiinsa. Oikein käytettynä ne tehostavat toistensa vaikutusta ja yksittäistä lääkeainetta voidaan käyttää vähemmän. Tällöin lääkityksen teho paranee ja haittavaikutusten riski pienenee.

Koska vuohet ja lampaat eivät ole pieniä nautoja, lääkkeitä on käytettävä juuri niille sopivilla annoksilla. Kaikki tuotantoeläimille tarkoitetut kipua lievittävät lääkkeet ovatkin reseptilääkkeitä, ja niitä voidaan käyttää ainoastaan eläinlääkärin toimesta tai määräyksestä. Lampaita ja vuohia saa Suomessa lääkittää vain tuotantoeläimille hyväksytyillä lääkevalmisteilla ja eläinlääkärin määräämiä varoajoja on aina noudatettava. Erityistä huolellisuutta varoajojen kanssa on noudatettava lääkittäessä eläimiä, joiden maitoa käytetään elintarvikkeeksi. Kaikista eläimille annetuista lääkityksistä on myös pidettävä kirjaa.

Rauhoitteet, ketamiini ja opiidit

Rauhoittaminen vähentää käsittelyn, lääkittämisen ja itse toimenpiteen eläimille aiheuttamaa stressiä sekä helpottaa eläinten käsittelyä ja paikallispuudutuksen tekoa. Rauhoitteilla on myös kipua lievittävää vaikutusta. Tuotantoeläimille rauhoittamiseen käytetään yleisesti alfa-2-agonisteja, ksylatsiinia tai detomidiniä. Nämä lääkkeet aiheuttavat rauhoittumisen, lievän kivunlievityksen ja lihasten rentoutumisen. Alfa-2-agonisteja voidaan myös yhdistää paikallispuudutukseen epiduraalipuudutuksessa, jolloin puudutuksen kipua lievittävä vaikutus paranee.

Ketamiini on monipuolinen lääkeaine, joka vaikuttaa kipuaistin kulkuun eläimen keskushermostossa. Se ei lamaa verenkiertoa eikä hengitystä ja lievittää kipua tehokkaasti. Siksi sitä käytetäänkin erityisesti huonokuntoisten potilaiden hoidossa äkillisessä voimakkaassa kivussa. Lisäksi

Kuva: Anniina Kontiokorpi

Suomessa lampaille ja vuohille käytettävistä tulehduskipulääkkeistä on injektiovalmisteiden lisäksi olemassa suun kautta annettavia valmisteita, jotka ovat hyviä eläinten jatkohoitoon. Tulehduskipulääkkeitä voidaan luovuttaa tilalle.

ketamiinilla on tärkeä osuus kivulle herkistymisen ennaltaehkäisyssä. Sitä käytetään lääketieteessä usein osana toimenpidettä edeltävää lääkitystä, koska silloin sen on todettu pienentävän leikkaushaavan ympärille kehittyvää kivulle herkistymisen aluetta. Lisäksi ketamiinilla voidaan tehostaa opioidien vaikutusta. Ketamiinin käytöstä märehitijöillä tarvitaan lisää tutkimustietoa. Rauhoitteita tai ketamiinia ei voida luovuttaa tilalle.

Opioidit ovat keskushermostoon voimakkaasti vaikuttavia aineita, jotka hoitavat kipua tehokkaasti. Ne vaikuttavat kipua estävästi selkäytimessä, keskiaivoissa, aivorungossa ja aivokuorella sijaitsevien opioidireseptorien välityksellä. Lisäksi niillä on vaikutusta keskushermostossa kivun välittymiseen myös muilla tavoilla. Opioidit vaikuttavat myös tulehtuneessa kudoksessa. Ne ovatkin tehokkaimpia hoitamaan kipua akuuteissa kiputiloissa, joissa kipu johtuu lähinnä kudonsaauriosta ja tulehduksesta. Niitä voidaan käyttää myös leikkauksen ai-

kaiseen kivunlievitykseen.

Opioidin yhdistämistä tulehduskipulääkkeeseen pidetään järkevänä, sillä nämä lääkeaineet tehostavat toistensa vaikutusta. Lampaiden ja vuohien, kuten muidenkin tuotantoeläinten, kivun hoitamista opioideilla on kuitenkin tutkittu vielä vähän ja lisää tutkimusta tarvittaisiin kipeästi.

Paikallisuudutus on tehokas

Paikallisuudute on tärkein toimenpiteiden aikana kivun hoitoon käytettävä lääke, sillä vain onnistunut paikallisuudutus estää täysin kipusignaalin kulun estämällä kipua aistivan hermosolun aktivoitumisen. Näin kipuviesti ei edes lähde toimenpidealueelta eteenpäin eläimen selkäytimeen ja aivoihin, vaan potilas alkaa tuntea kipua vasta puudutuksen vaikutuksen lakattua.

Puudutetta voidaan pistää toimenpidekohtaan (esimerkiksi leikkaushaavan tai ommeltavan haavan alueelle) tai sillä voidaan puuduttaa tiettyä aluetta, esimerkiksi vuohen vahingoittunutta poistetta-

vaa sarvea, hermottava hermo, jolloin alue muuttuu kivuttomaksi. Lisäksi puudutteita voidaan käyttää lampaille ja vuohille epiduraalipuudutuksena hoitamaan esimerkiksi keisarinleikkauksen aiheuttamaa kipua.

Tulehduskipulääkkeet lievittävät kipua ja hillitsevät tulehdusta

Lampaiden ja vuohien kivun hoito nojaa käytännössä hyvin paljon tulehduskipulääkkeisiin. Ne ovat lääkeaineita, jotka lievittävät kipua, hillitsevät tulehdusta ja laskevat kuumetta. Ne vähentävät tulehdusta ja kipua välittävien aineiden muodostumista tulehtuneessa kudoksessa ja eläimen keskushermostossa. Siksi ne ovat erityisen tehokkaita hoitamaan vammoihin ja tulehduksiin liittyvää kipua. Tulehduskipulääkkeet myös vähentävät ja ennaltaehkäisevät kivulle herkistymistä.

Suomessa tulehduskipulääkkeistä lampaille ja vuohille voidaan käyttää ketoprofeenia, meloksikaamia, fluniksiinimeglumiinia ja karprofeenia. Kaikista on saatavilla injektiovalmisteet, joista hoitava eläinlääkäri valitsee sairauden tai toimenpiteen, eläimen tilan ja esimerkiksi varoaikeiden kannalta parhaan lääkkeen. Kaikista lääkeaineista on myös olemassa suun kautta annettavia valmisteita, jotka ovat hyviä eläinten jatkohoitoon.

Tulehduskipulääkkeet ovat käytännöllisiä ja niitä voi luovuttaa tilalle. Kuurien suositellut pituudet vaihtelevat lääkkeestä riippuen 1–5 päivään. Joskus tarvitaan myös pidempää lääkitystä.

Kipulääke voidaan annostella lampaalle suun kautta, nahan alle tai suonensisäisesti. Koska lampaille ja vuohilla on pienet lihakset, kudoksia ärsyttäviä tulehduskipulääkkeitä ei tule pistää lihakseen, sillä ne voivat aiheuttaa vakavia vammoja, kuten kuolioita. Tulehduskipulääkkeiden annostelussa on muutenkin erittäin tärkeää noudattaa eläinlääkärin antamia ohjeita, sillä kuten kaikki lääkkeet, myös tulehduskipulääkkeet voivat aiheuttaa myös haittaa. Yleisimpiä haittavaikutuksia ovat ruuansulatuskanavan ärsytys ja munuaisten vajaatoiminta. Siksi potilaan seuranta on tärkeää varsinkin, jos tulehduskipulääkettä joudutaan antamaan pitkäkestoisen kiputilan hoitoon.

Kipua voi lievittää myös muuten

Kipua voidaan hoitaa myös muuten kuin lääkkeillä. Sairas ja kivulias eläin hyötyy paljon pehmeästä, turvallisesta ja lämpimästä makuupaikasta sekä muusta tukihoidosta, kuten esimerkiksi nesteytyksestä. Mitä aikaisemmin sairaus huomataan ja hoidetaan, sitä parempi on ennuste potilaan toipumiselle.

Tilanteen niin edellyttäessä vahingoittunut tai sairas eläin on eristettävä muista

omaan karsinaan. Näkö- ja kuuloyhteys lauman muihin jäseniin on kuitenkin säilytettävä, sillä laumaeläimet hättääntyvät suuresti jäätyään yksin. Jos sairaus tai vamma niin vaatii, tai eläintä ei pystytä hoitamaan asianmukaisesti, se täytyy lopettaa. Oman onnensa nojaan sairasta eläintä ei koskaan saa jättää.

Tutkimuksissa on todettu ihmispotilaiden kokeman pelon, turvattomuuden ja stressin pahentavan voimakkaasti kipukokemusta. Siksi turvallisuuden tunne, hyvä ja luottavainen suhde hoitajaan, näkö- ja kuuloyhteys lajitovereihin sekä kaikenlaisen negatiivisen stressin välttäminen todennäköisesti helpottavat sairaan lampaan tai vuohen oloa.

Miksi kivunlievitys jää joskus saamatta?

Tutkimusten mukaan eläinten kivun hoitamisen esteenä ovat monet syyt. Yleinen ongelma on eläinten kipua vähättelevä asenne ja perinteet. Lisäksi eläinten kipua ei aina osata tunnistaa, sillä saaliseläimet peittävät varsin tehokkaasti kivun ja sairauden merkit. Tutkimuksissa ei ole onnistuttu tekemään käytäntöön soveltuvia menetelmiä

arvioida eläinten kipua objektiivisesti, vaan arvio eläimen kokemasta kivusta perustuu aina tarkkailijan omaan käsitykseen ja siihen vaikuttavat esimerkiksi empatiakyky ja omat kokemukset kivusta ja sen hoitamisesta. Lisäksi voi olla hyvin vaikeaa määrittää kivun voimakkuutta ja kestoa, vaikka vielä nähtäisiinkin, että lammas tai vuohi kokee kipua. Ja jos ei tunnisteta kivusta kertovia muutoksia eläimen käyttäytymisessä, ei aina myöskään nähdä kivun hoitamisesta seuraavaa hyötyä.

Kivusta ja sen haitoista eläimen elimistölle ja hyvinvoinnille ei myöskään aina tiedetä tarpeeksi. Yleisesti ajatellaan virheellisesti, että kipulääkitys eläin ei varo itseään ja voi pahentaa vammaansa, ja että kipulääkitys voi häiritä diagnoosin tekoa. Kannattaa muistaa, että vain puudute saa jonkin paikan kokonaan kivuttomaksi. Esimerkiksi tulehduskipulääkkeellä lääkitty eläin kyllä varoo kipeää kohtaa, sillä nämä lääkkeet eivät poista kipua kokonaan.

Tietoa kipulääkkeistä, niiden haittavaikutuksista ja varoajoista ei myöskään ole aina tarpeeksi saatavilla. Haittavaikutusten pelko on yleinen syy jättää kipulääke antamatta. On kuitenkin muistettava, että

myös hoitamaton kipu ja siitä koituvat stressi voivat aiheuttaa paljon ongelmia. Kivunlievityksen hinta ja lisääntynyt työ voivat myös olla syitä jättää eläin lääkitsemättä, samoin käytännön ongelmat. Esimerkiksi aran eläimen ottaminen kiinni toistuvasti lääkintää varten on työlästä ja voi sitä paitsi aiheuttaa potilaalle huomattavaa stressiä. Lampaiden ja vuohien kohdalla tilanteen tekee vielä vaikeammaksi se, että niiden lääkitseminen on hankalaa omien, juuri niille suunniteltujen lääkkeiden puuttuessa.

Onneksi asenteet lampaiden ja vuohien kivunhoitoa kohtaan ovat parantuneet, tieto niiden kivusta ja lääkityksen hyödyistä on lisääntynyt ja lääkkeitä on käytettävissä koko ajan enemmän. Halu huolehtia lampaiden ja vuohien hyvinvoinnista entistä paremmin on tärkeää ja sitä tarvitaan, jotta niiden kipua hoidettaisiin yhä useammin ja tehokkaammin. Myös positiiviset kokemukset muuttavat asenteita kivun hoitamiseksi suotuisemmiksi. Suunta on siis oikea.

Kotimaista Startti –maitojuomaa karitsan on turvallista imeä

Startti-maitojuoma on korkealaatuinen suomalaisesta maitoraaka-aineesta valmistettu kotimainen juomarehu.

Toimii hienosti:

- Kotimaisesta maidosta valmistettu
- Erinomainen liukenevuus
- Hyvä saatavuus kautta maan

Käyttö: Sekoita noin 1 dl (58 g) Startti-jauhetta 2 desilitraan +40 asteista vettä ja käytä tarpeen mukaan, esimerkiksi:

Karitsan ikä/vrk	Kerta-annos dl juomaa	juottokertoja päivässä
1	0,5-1,0	5-6
2-7	1,0-2,0	4-5
8-14	3,0-4,0	3-4
15-28	4,0-6,0	3
29-42	5,0-6,0	2

Hyvä saatavuus:

Startti-maitojuomaa on saatavana lampaan kasvattajille meijereiden myymälöistä sekä Lantmännen Agron kaupoista.

Uusi Startti-maitojuoma
– parasta alkuruokintaan
www.valio.fi/startti

REHUJEN OSUUS vuohenmaidon hinnasta

Maidontuotannossa, kuten monessa muussakin kotieläin-tuotannossa, rehuntuotanto-kustannus ja rehustuksen osuus on merkittävässä asemassa lopputuotteen tuotanto-kustannuksesta. Ranskalaisilta maataloilta kerätyssä aineistossa vuohenmaidon tuotantokustannuksesta rehujen osuus oli noin 25 prosenttia.

KIRJOITTAJAT

Jonna Ukkola

vuohitilallinen, Loppi

Sanni Nikkola

ProAgria Etelä-Pohjanmaa

MAIDONTUOTANNON tehokkuuteen vaikuttavat käytetyt rehut, eläimen niistä saama hyöty ja lypsetyt litrat sekä maidon hinta. Vuohille on melko vähän saatavilla sellaisia ohjelmia, joilla tuotantokustannusta saisi suoraan laskettua. Laskentaan tarvitaan siis oman tilan kirjanpito ja satotiedot, joiden pohjalta päästään liikkeelle. Maidon tuotantokustannukseen vaikuttaa moni muukin asia kuin rehujen osuus, mutta tässä kirjoituksessa keskitymme rehustuksen merkitykseen.

Rehuntuotantokustannus

Rehujen tuotantokustannusta laskettaessa on aloitettava ihan ruohonjuuritasolta kuitteja selaamalla. Säilörehun tuotantokustannukseen vaikuttaa kuitenkin kaikkein eniten korjatun sadon määrä ja laatu. Mitä enemmän satoa on saatu tuotettua hehtaaria kohden kohtuullisilla kustannuksilla, sitä pienempi on karkearehun tuotantokustannus. Yleisesti säilörehun tuotantokustannus on vaihdellut tiedonkeruun piirissä olleilla tiloilla vuonna 2018 välillä 11–21senttiä / kg kuiva-ainetta.

Kun rehut on analysoitu, voidaan jatkaa mietintöjä karkearehun laadun vaikutuksesta muuhun rehustukseen. Mitä optimaalisempaa rehua lypsykutuille on pystytty tuottamaan, sitä enemmän voidaan hakea säästöä väkirehuissa.

Hyvällä säilörehulla tai kuivalla heinällä voidaan säästää väkirehun määrässä ja laadussa, kun karkearehun energiaa tai valkuaista ei tarvitse korvata liiaksi viljoilla tai ostorehuilla.

Jos karkearehu on erittäin hyvää eli sisältää korkeat energia- ja valkuaisarvot, on silloin myös uskallettava madaltaa väkirehujen määrää riittävästi ja uskottava rehustuksen toimivuuteen laskemien perusteella. Käytäntö näyttää lopulta, kuinka hyvin laskelma on pitänyt paikkaansa. Erittäin hyvää karkearehua voi myös laimentaa jollain kortisemmalla karkearehulla, mikäli se on kuidun saannin kannalta tarpeellista.

Säilörehun tai heinän tuotantokustannusten laskentaan on saatavilla ilmaisia Excel-taulukkoohjelmia, joilla pääsee hyvään vauhtiin kustannusten laskennassa, ja tulee huomioineeksi kaikki rehuntuotan-

Kuva: Jonna Ukkola

toon liittyvät kustannukset. Tuotantokustannuksia voi simuloida myös ProAgrian Tuottopuntarilla. Tuotantokustannuslaskelmiin kannattaa käyttää Neuvo2020-rahoitusta, jolloin saatavilla on myös neuvojan tarjoamaa apua.

Viljat

Viljojen tuotantokustannukset määräytyvät omien viljelykustannusten kautta, jotka voi laskea joko hehtaarikohtaisesti tai vaikka tuotetulle rehutonnille. Jos vilja on ostettavissa, kustannus on helppo katsoa suoraan ostolaskuista.

Rehuviljan laadulla on myös merkitystä ruokinnassa. Monesti ajatellaan, että kaura on vain kauraa, mutta rehustukseen vaikuttaa paljon myös viljan laatu eli energia- ja valkuaisarvot sekä hehtolitrapaino. Hyvälaatuista viljaa voidaan käyttää vähemmän ja kuoren osuus on pienempi, jolloin viljan ravintoaineet ovat paremmin eläimen hyödynnettävissä.

Viljojen tuotantokustannus Suomessa vaihtelee tiloilta kerättyjen tietojen mukaan vuonna 2019 12,5–22,5 snt/kg ka.

Rehuanalyysin merkitys ruokinnan täydennykseen

Rehuanalyysit niin karkearehuista kuin viljoistakin ovat tarpeellisia ruokinnan suunnittelun ja kustannusten laskennan kannalta. Siksi näytteet kannattaa ottaa ajoissa raaka-aineanalyysina rehua tehdessä tai syksyllä mahdollisimman kattavat näytteet kaikista rehueristä. Kivennäisten analysointi on myös tärkeää, koska niillä on vaikutusta kokonaisruokintaan ja eläinten hyvinvointiin. Näytteiden perusteella voidaan laatia syöttöjärjestyssuunnitelma eri rehuerille sisäruokintakaudelle esimerkiksi niin, että suurimman osan kutuista ollessa herumiskaudella, syötetään parhaimpia säilörehuja tai säilöheiniä. Samalla saadaan täydennettyä karkearehua sopivilla väkirehuilla.

Rehukustannusesimerkit

Ruokintavaihtoja on niin paljon erilaisia, että esittelemme tässä yhteydessä nyt kaksi mahdollisuutta: oma säilörehu tai säilöheinä keskimääräisellä tuotantokustannuksella täydennettynä kotovärisillä rehuilla. Toisessa esimerkissä on esiteltyä säilörehuruokinta täydennettynä täysrehulla.

Ruokinnan kokonaiskustannuksiin vaikuttavat lisäksi siinä käytetyt laitteet esimerkiksi traktorin polttoainekustannusten ja huoltokustannusten osoittaminen ruokintaan ja muut tarvittavat koneet. Tässä kirjoituksessa keskitymme nyt ainoastaan rehujen hintoihin ja niiden osuuteen vuo-
henmaidon litra-kohtaisesta tuotantokustannuksesta.

Viereisen taulukon yläosassa on esitetty kotoinen rehustus. Rehustus on tarkistettu ruokinnan laskentaohjelmalla, jolloin se kattaa eläimen tarpeet energian ja valkuaisen suhteen. Taulukon alaosassa on esitetty oma säilörehu täydennettynä täysrehulla.

Esimerkinomaisissa rehustusvaihtoehdoissa on eroa noin 5 senttiä per päivä omavaraisen ruokinnan eduksi. Kuitenkin monet eri asiat vaikuttavat hintoihin ja siksi jokaisella tilalla on hyvä tutkia omia ruokintastrategioita.

Ruokinnan osuus päivittäisestä maitotulosta

Kun rehustus on selvillä ja rehustuksen kustannus on laskettu, onkin siirryttävä maitotuotoksen ääreen eli kuinka tehokkaasti kutut lopulta käyttävät saamansa ravinnon hyödykseen ylläpitämällä hyvää kuntoluokkaa ja lypsäkkeen hyvin. Varsinkin väkirehujen määrä on oleellinen, koska karkearehun tehokas hyötykäyttö on yleensä edullisempi vaihtoehto, kuin väkirehujen korkeat syöttömäärät heikommalle säilörehulle. Myös terveydellisten ongelmien esiintyvyyden riskit kasvavat, jos väkirehujen syöttömäärät nousevat kovin korkeaksi.

Suomessa vuohet lypsävät yleisen käsityksen mukaan keskimäärin noin 2 litraa maitoa päivässä eli vuosituotos 305 päivän laktatiokaudella on noin 600 litraa. Edellä pohdittujen kustannusten kautta rehujen osuus 2 litran päivätuotoksella olisi noin 27 prosenttia vuohen yhdessä päivässä lypsämästä maitotulosta. Jos taas rehustus pysyisi samana ja maitoa tulisi kuitenkin enemmän, esimerkiksi 800 litraa vuodessa,

päiväkohtainen tuotos olisi 2,6 litraa/kuttu ja rehukustannusten osuus päivän maitotuotoksesta noin 21 prosenttia. Nämä esimerkit nojaavat vahvasti keskiarvoihin ja oletamiin, joten ne antavat vain osviittaa siitä mikä rehustuksen osuus maidon tuotantokustannuksesta voisi olla vuohetilalla. Jokaisella tilalla on kuitenkin erilaiset strategiat ja ne vaikuttavat lopullisiin summiin. Siksi on tärkeää laskea itse tuotantokustannusta todellisten kulujen pohjalta.

Laskentaesimerkin valossa voimme todeta, että parhaiten rehujen tuomiin kustannuksiin maidontuotannossa voimme vaikuttaa hyvälaatuksella rehulla ja mahdollisimman suurella päivittäisellä maitomäärällä. Rehujen analysointi ja ruokinnan laskenta on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen asia, kun rehut on tehty ja mietitään strategiaa tulevalle sisäruokintakaudelle.

Johtamisen merkitys tuotantokustannusten hallinnassa

Tuotantokustannuksia pohdittaessa tulee huomaamattaan avanneeksi lähes kaikki tilan prosessit lukujen kautta. Tällöin on hieno mahdollisuus huomioida kehittämisen kohteita, joihin puuttumalla voidaan säästää rahaa ihan merkittäviäkin summia. Johtaminen on vahvasti läsnä tässä vaiheessa, jolloin asetetaan asiat tärkeysjärjestykseen ja mietitään mihin tartutaan ensimmäiseksi ja minkä asian vaikuttavuus käytäntöön on suurin. Laskelmia voi tehdä hyvin itse tai asiantuntijoiden kanssa. Muistakaa vielä hyödyntää Neuvo2020-varoja oman tilan ne hyväksi.

KOTOINEN REHUSTUS			
	Tuotantokustannus hinta €/kg ka	Syöttömäärä kg	€/kuttu/pvä
SR, 1. sato, ka 350	0,14	2,6	0,127
Ohra 65 kg/hl	0,15	0,5	0,075
Herne	0,17	0,3	0,051
Kivennäinen	0,5	0,05	0,025
Yhteensä			0,278
TÄYSREHU			
	Tuotantokustannus hinta €/kg ka	Syöttömäärä kg	€/kuttu/pvä
SR, 1. sato, ka 350	0,14	0,14	0,127
Täysrehu	0,25	0,8	0,3
Yhteensä			0,327

Kuvassa mohairkuidin tuottajat, angorakutut Dea ja Vihavalahden Helmi.

Kuva: Sanski Matikainen

Vuohi eläinkuitujen tuottajana

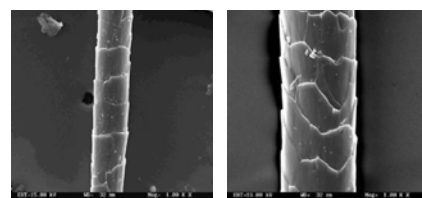
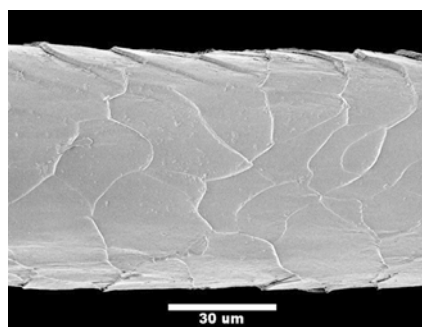
Usein ei tulla ajatelleeksi, että vuohissakin löytyy rotuja joiden tuottamaa kuitua käytetään lan-goissa, kankaissa ja vaatetuksessa. Tunnetuimpia näistä ovat kuitujen kaupanimet mohair ja kashmir.

KIRJOITTAJA

Sanski Matikainen

UUHI EI TUOTA VILLAA, villaa tuottaa vain lammais vaikka puhkielessä sanomme-kin esimerkiksi alpaan villa. Mohairkuitua tuottaa angoravuohi ja kashmirkuitua toggenburgvuohi. Himalajalla paikalliset tuntevat toggenburgvuohen nimillä changthangi tai ladakh pashmina. Mutta vaikka tällä rodulla on hieman maasta riippuen eri nimiä tunnettaneen se yleisimmin kashmirvuohena. Pygoravuohi on kashmirvuohen ja angoravuohen risteytys. Maailmassa on muitakin vuohirotuja joiden kuitua voidaan käyttää tekstiileissä.

Mikä ero on lampaanvillassa ja vuohien tuottamissa kuiduissa? Asiaa täytyy avata hieman rotukohtaisesti. Lampaidenkin villoissa on rotukohtaisia eroja, mutta nyt yleistän sanan villa.

Mikroskooppilla katsottaessa huomaa kuitujen erot. Vasemmalla ylhäällä kashmirkuitu, oikealla mohair. Viereisessä kuvassa lampaanvillaa.

Lampaanvilla koostuu kolmesta kerroksesta, eli pintakerros (suomut), sisäkerros ja ydinkanava. Villa vanuu ja sitä voi huovuttaa. Sekundääri- ja primäärifollikkeleiden eli karvatuppien kehittyminen sikiöllä vaikuttaa suuresti siihen tuottaako rotu villaa ja päälakarvaa, vain villaa vai kenties geneettisesti kempkuitua. Lampaan villassa on lanoliinia, pitoisuus riippuu niin rodusta, sukupuolesta kun ilmastostakin. Vuohen kuidussa on vähemmän suomuja ja ne ovat sileämpiä verrattuna villaan. Vuohi ei myöskään tuota lanoliinia.

Mohair

Mohair, angoravuohen tuottama kuitu. Sana mohair tulee turkinkielisen sanasta mukhayyar, mutta rodun nimi tulee Turkin pääkaupungin vanhasta nimestä Ankara,

joka tunnetaan nykyisin nimellä Ankara. Kun rodulle tehtiin ensimmäinen kantakirjaohjesääntö Texasissa, rodun viralliseksi nimeksi päätettiin angoravuohi ja kuitua kutsuttaisiin mohair-nimellä. Angoravuohia on kolmea eri rotua, vähä-aasialainen, texasilainen sekä etelä-afrikkalainen. Suomen kanta on sekoitus kaikkia näitä rotuja. Kantakirjaohjesäännössä määritellään tarkasti myös angoravuohen tuottama kuitu eikä vain eläimen fyysisiä piirteitä. Teksti mohairista perustuu tutkimusten lisäksi kantakirjaohjesääntöön mitä noudatetaan.

Kun kili syntyy sillä on vain primäärifollikkeleja. Kun kili on noin 6 kuukauden ikäinen sille on kehittynyt myös sekundäärifollikkelit. Tämän vuoksi angoravuohikiln katsotaan tuottavan kidmohairia kolmen ensimmäisen kerinnän ajan eli noin 1,5 vuoden ikään asti.

Kuva: Nera Kravis

Toggenburgvuohi tuottaa kashmirkuitua. Kuvassa olevat vuohet ovat italialaisia.

Mohairin katsotaan olevan ainutlaatuisen kuitu. Mohair on pääosin päällystetty kuitu. Aikuisen angoravuoden mohairin rakenne on tämän vuoksi erittäin hyvin kulutusta kestävä. Mohair kasvaa kahdessa eri kerroksessa samanlaista kuitua eli primääri- ja sekundäärifollikkeleiden kuuluu tuottaa samaa laatua. Vain vuohen kaulan ja hännän mohair saa poiketa karkeampaa muun kehon mohairista. Luonteeltaan mohair voi olla korkkiruuveilla, laineilla tai suoraa. Mohairille tunnusomaista on kuidun korkea kiilto, kuidun sileys, kestävyys, joustavuus, lian hylkiväisyys, lujuus, kulutuksen kestävyys, kosteuden imemisen kyky, nyppyyntymättömyys, allergisoimattomuus, korkea syttymislämpötila (600 astetta) sekä miellyttävä tuntu.

Kuitu ei irtoa itsestään, joten vuohi keritään yleensä kahdesti vuodessa. Mohairin kuuluu kasvaa 15 senttimetriä 6 kuukauden aikana. Kilin kuuluu tuottaa ensimmäisessä kerinnässä kidmohairia noin kilo. Aikuinen pukkii tuottaa 3–5 kiloa mohairia vuodessa. Kuitu on kärkeästä pehmeämpää ja iän mukana mohair karkeutuu, mutta tällöin sen kulutuksen kesto paranee.

Mohair on helppo värjätä varsinkin kuidulle suunnitelluilla väreillä. Angoravuohen luonnollinen väri on helmen valkoinen. Värikkäät eläimet esimerkiksi Yhdysvalloissa ovat jalostettuja.

Angoravuohi on herkkä kosteudelle ja kylmyydelle. Mohairin päällä on vaha, joka hidastaa kuidun kuivumista. Tämä on hyvä huomioda Suomen talvessa. Ennen kuidun hyödyntämistä vaha pestään pois. Pesemätön mohair on tahmaista ja likaisen väristä. Pesu tehdään teollisuudessa hapoilla, kuten villankin pesu. Suomessa mohair pestään kotikonstein. Mohair ja villa kestävät happoa, mutta heikohkosti emäksiä. Emäs saa solurakenteet painumaan kasaan. Värjätessä mohair kestää huomattavasti vil-

laa paremmin korkeita lämpötiloja ilman solumuutoksia.

Koska angoravuohi menestyy parhaiten alhaisten sademäärien ja kosteuden alueilla niitä on eniten Etelä-Afrikassa, Yhdysvalloissa (Texas), Turkissa, Argentiinassa, Lesothossa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa. Pohjoismaissa Islanti on ainoa maa, jossa ei ole angoravuohia.

Kashmir

Kashmirvuohi on kotoisin aika kylmiltä ja vuoristoisilta seuduilta. Sen päälakarva suojaa säältä ja aluskarva pitää eläimen lämpimänä kylmässäkin säässä.

Kashmirvuohella on päälakarva ja aluskarva. Aluskarva kammataan kammalla vuohesta kun karvalla on luonnollinen karvanlähtö. kashmirkuitua saadaan vuohesta noin 150 grammaa vuodessa. Aluskarva on se, mitä hyödynnetään langoissa ja alla olevassa tekstissä puhutaan aluskarvasta. kashmirkuidun rakenne on uniikki. Sen rakenteen vuoksi suomenvuohen aluskarvaa ei voi sanoa kashmiriksi. kashmirsana on myös suojattu.

Kashmirkuidussa on epäsäännöllinen harva ja syvä suomurakenne. Se koostuu levyistä ja päälakuoresta eikä sillä ole ydintä. Eli kuidun rakenne on ontto, kuten alpakalla tai porolla. Kuitu on erittäin kevyttä ja hienoa. Se on kevyimpiä eläinkuituja. Kuidun keskimääräinen pituus on 3,5–4,5 senttiä.

Kashmirin lujuus ja jatkamisen ominaisuudet kehittäessään ovat paremmat kuin villan, sillä hieno kuitu puristuu kehittäessä tiiviisti yhteen ja nostaa näitä ominaisuuksia. Kosteudensitomiskyky ovat parempia kuin villalla. Kuitu on halkaisijaltaan lähes pyöreä ja kuitu on hentoa. kashmir on kuituna herkempi hapoille, emäkselle ja kuumuudelle kun villa. Kuitu on erityisen herkkä myös kloorille.

Pohjoismaista kashmirvuohia ei ole ainoakaan Suomessa, Ruotsissa eikä Islannissa.

VUOHIIYHDISTYS TIEDOTTA

Ilmoitathan astuvat pukkisi suomenvuohi- pukkilistaan lokakuussa!

PROAGRIA yhdessä Suomen Vuohiyhdistyksen kanssa ylläpitää suomenvuohen pukkijaluettelo. Luettelon ajantasaisuuden varmistamiseksi on tärkeää tietää mitä pukkeja on vuosittain astumassa.

Ilmoitathan astuvat ja elossa olevat pukkisi **Tiina Pentinmäelle** 31.10.2020 mennessä sähköpostilla osoitteeseen pentinmaki.tiina@gmail.com.

Pukista on hyvä ilmoittaa ainakin seuraavat tiedot: EU-tunnus, korvanumero, nimi ja sukulinja jos tiedossa.

Mikäli pukista ei ole ennestään sukulaisuustietoja suomenvuohen kantakirjarekisterissä, voidaan ne lisätä myöhemmin. Huomaathan että suomenvuohi on kantakirjan mukaan puhdasrotuinen, kun sukua on tiedossa neljä sukupolvea.

Webinaari: Vuohen ruokinta

SUOMEN VUOHIIYHDISTYKSEN webinaarit jatkuvat syksyllä. 10.10.2020 klo 12.00 Webinaarin aiheena on Vuohen ruokinta. Webinaarin hinta 20€/hlö ei-jäseneltä ja 10€/hlö jäseneltä.

Ilmoittautumiset ja ohjeet vuohiyhdistys@hotmail.com. Ruokintawebinaaria ovat pitämässä vuohitilalliset **Jonna Ukkola** ja **Markus Koivisto**.

VUOHITILASTOT

julkaistaan pitkästä aikaa

Vuohien kantakirjarekisterin tilasto on koottu julkaisuksi pitkän tauon jälkeen. Aikanaan suomalaiset vuohet olivat mukana lehmien tuotoseurannassa (silloin Maaseutukeskus, nykyisin ProAgria). Viimeiset vuohien maotutostilastot julkaistiin vuonna 2002, jolloin mukana oli neljän tilan tulokset. Lehmäohjelmien uudistusvaiheessa vuohet jäivät ulkopuolelle ja rekisteritietoja pidettiin yllä tuottajien omista muistiinpanoissa sekä vuodesta 2008 alkaen Ruokaviraston (silloinen Evira) lammastuotoseurantatilosten vuohien osalta.

Pian huomattiin, että ilman koordinoitua eläintietojen hallintaa on vaikeaa, jopa mahdotonta. Vuonna 2015 vuohet saatiin takaisin mukaan ProAgrian ylläpitämään WebVuohi ohjelmaan Vuohirekisteri-hankkeen avulla.

Tavoitteena on keskitetysti ylläpitää sukutiedot ja saada eläimille viralliset polveutumistodistukset muun muassa alkuperäisrotutuen hakua varten. Sukutietojen koonti yhteen tietokantaan mahdollistaa myös pukkijalostuslaskennan ja sukusiitoslaskennan. Lampaan ja vuohen jalostusjärjestö-

nä ProAgria ylläpitää suomenvuohi-rodun kantakirjaa, jonka ohjesääntö uudistettiin vuonna 2017. Julkaistuissa tilastoissa on mukana Vuohirekisteri-hankkeen aikana koottujen vuohien tietoja sekä lammastuotoseurantatilosten vuohien osalta. Sen vuoksi mukana esimerkiksi vuonna 2019 on 38 tilan tietoja, vaikka aktiivituloja on 10.

VUOHITILASTOT JA TEKSTIT

Milla Alanco-Ollqvist

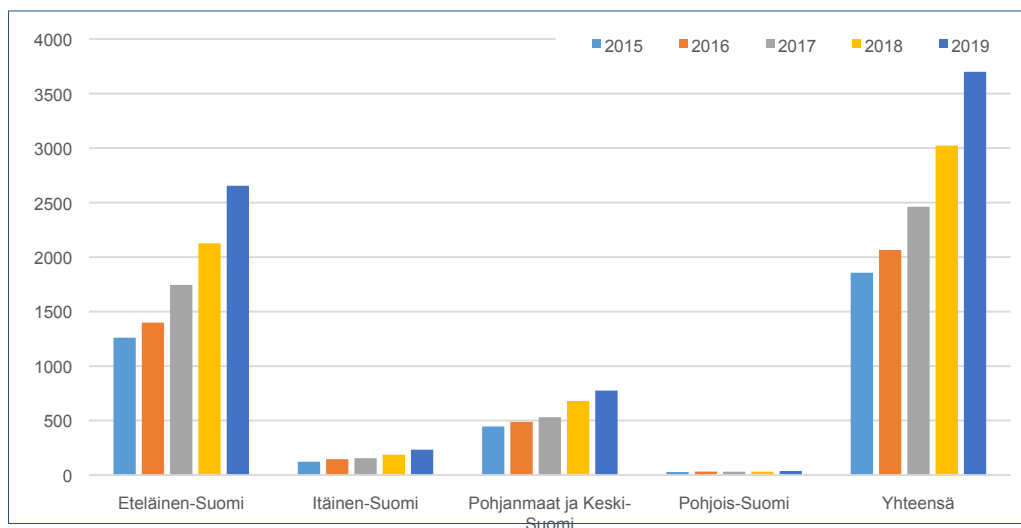
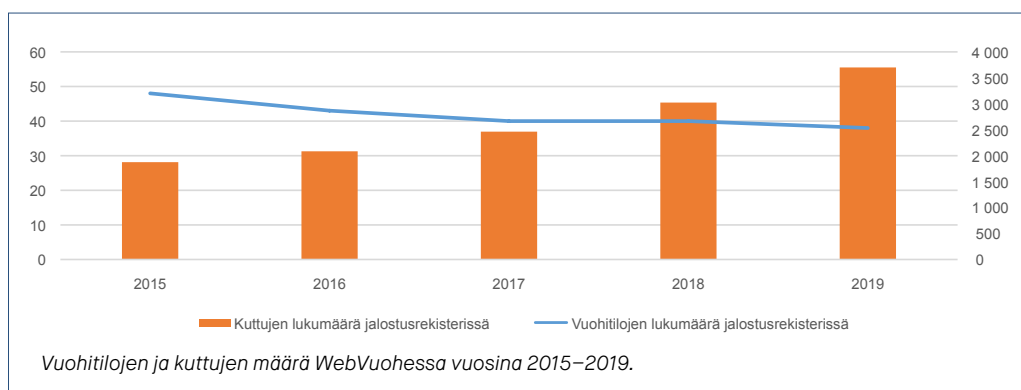
ProAgria Etelä-Pohjanmaa ja Keskusten Liitto, erityisasiantuntija lammastuotoseuranta ja vuohitilat

VUOHITILAT OVAT ENTISTÄ ISOMPIA

Vuohitilojen määrä kantakirjarekisterissä on laskenut viiden vuoden tarkastelujaksolla 48 tilasta 38 tilaan. Kuitenkin kuttujen määrä on lisääntynyt 1857 kutusta 3700 kuttuun.

Maantieteellistä tarkastelua varten tilat ryhmiteltiin neljään ryhmään. Alueellisesti Etelä-Suomessa on eniten kuttuja ja toisena tulee Pohjanmaat ja Keski-Suomi. Kaikilla alueilla kuttujen määrä on noussut.

Kuttujen lukumäärän kehitys alueittain jalostusrekisterissä vuosina 2015–2019

Kutut	2015	2016	2017	2018	2019
Eteläinen-Suomi	1261	1399	1745	2126	2655
Itäinen-Suomi	122	146	155	187	233
Pohjanmaat ja Keski-Suomi	446	488	531	679	775
Pohjois-Suomi	28	32	31	31	37
Yhteensä	1857	2065	2462	3023	3700

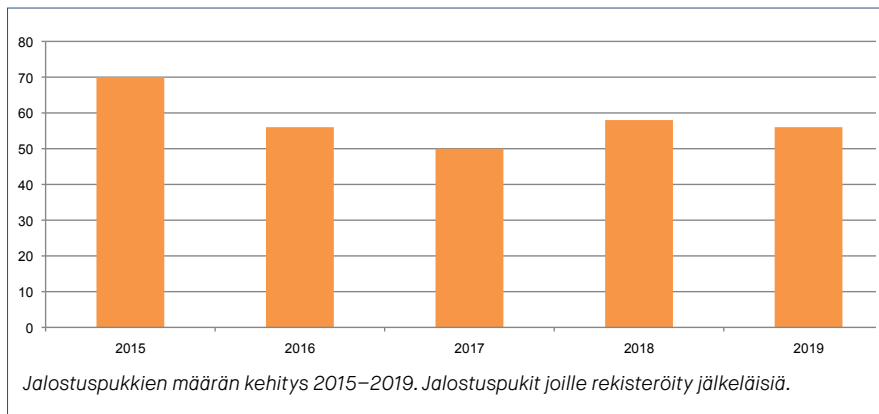
PUKKIEN LUKUMÄÄRÄ ON PYSYNYT TASAISENA

Pukkien lukumäärä WebVuoheen talennetuilla tiloilla on pysynyt melko tasaisena. Luonnollisesti 2015 pukkimäärä oli korkeampi, kun koottiin kaikkien pienimpienkin eläintenpitäjien pukkietietoja. Pukkivalinnoissa tulisi huomioida sukulaisuusasteet ja myöskin säilyttää harvinaisia linjoja. Pukkien säilyttämisestä siemennesteenä on pidetty yhteistyökouksia Luken geenivarahankkeen kanssa. Projekti saadaan mitä luultavimmin liikkeelle syksyn 2020 aikana.

Vuonna 2019 jälkeläisiä tuottaneista pukeista on julkaistu ”top 20”-taulukko. Kahdeksaa eri suomenvuohi-isälinjaa on ollut käytössä. Lisäksi on käytetty viittä risteytyspukkia. Pukkilinjakartoitusta tehdään vuosittain. Viimeisimmän kartoituksen mukaan 15 isälinjasta on pukkeja elossa, mutta neljän linjan tilanne on kriittinen (1–2 pukkia elossa).

Pukkien lukumäärän kehitys jalostusrekisterissä vuosina 2015–2019

Vuosi	2015	2016	2017	2018	2019
Rekisteröidyt puki	70	56	50	58	56

PUKKILINJAKARTTA on julkaistu ProAgrian nettisivulla https://etela-pohjanmaa.proagria.fi/sites/default/files/attachment/pukkilinjat_julkaisu_27062019.pdf

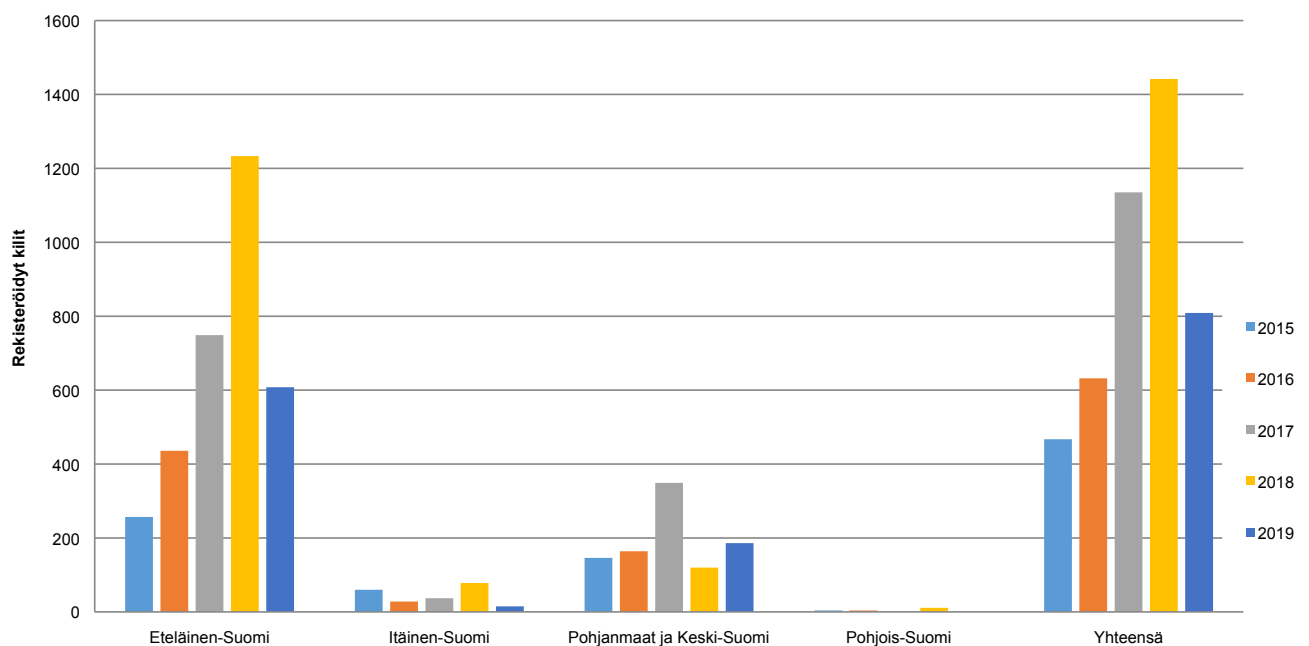
Käytetyimmät puki kilimäärän mukaan vuonna 2019

Rotu	Isälinja	Isä	Isän nimi	"Kilejä rekisteröity kpl"
suomenvuohi	7	1277205	Lumiukko	69
suomenvuohi 50 % x alpine 50 %		1536804	Halmelan Pepe	65
suomenvuohi	8	1367557	Perkkiön Kaaleppi	64
saanen 50 % x suomenvuohi 50 %		1534993	Halmelan SA50 Prinssi	58
suomenvuohi	5	1569248	Untamo	54
suomenvuohi	3	1504277	Vuohiojan Nokimies	48
suomenvuohi	9	1366909	NIITTYMÄEN ILARI	44
suomenvuohi	6	1479032	Odysseus	43
suomenvuohi	1	1446971	Vuohiojan Näkymätön mies	37
suomenvuohi	6	1511049	Paavo	33
suomenvuohi	5	1277199	Vuohiojan Kaarle	29
suomenvuohi	11	1277636	Vuohiojan James Dean	25
suomenvuohi	8	1367556	Perkkiön Jooseppi	20
suomenvuohi	7	1436285	Nykä.C	18
alpine 50 % x suomenvuohi 50 %		1537810	Halmelan AL50 Peukaloinen	18
alpine 50 % x suomenvuohi 50 %		1536803	Halmelan AL50 Prometeus	17
suomenvuohi 50 % x alpine 50 %		1540928	Halmelan Poika	11
suomenvuohi	8	1542320	Puupää	10
suomenvuohi		1310785	Kaarlo	9
suomenvuohi	1	1501889	Mance	9
suomenvuohi	3	1504266	Vuohiojan Nakumies	9

Kuva: Anna Kujala

Kilien lukumäärän kehitys alueittain jalostusrekisterissä vuosina 2015–2019					
	2015	2016	2017	2018	2019
Eteläinen-Suomi	257	436	749	1233	608
Itäinen-Suomi	60	28	37	78	15
Pohjanmaat ja Keski-Suomi	146	164	349	120	186
Pohjois-Suomi	4	4		11	
Yhteensä	467	632	1135	1442	809

Kuviossa kilien lukumäärä alueittain vuosina 2015–2019.

tks

Lampaiden ja vuohien ruokintaan

**TKS: llä on ratkaisut säilörehun ja väkirehun ruokintaan lampaille.
Käsi­käyt­ttöinen tai täysautomaattinen ratkaisu.
Ota yhteyttä niin suunnitellaan teille sopiva ratkaisu!**

tks

WWW.TKS-AS.NO

**Kainberg Lantbruk AB, Nedervetil, 050 5236949
[facebook/kainberglantbruk](https://facebook.com/kainberglantbruk)**

Kuva: Peppi Laine

VALTAKUNNALLISET LAMMASPÄIVÄT

TURUSSA
17.-19.11.2020

PAIKKA Scandic Atrium, Eerikinkatu 28-30, 20100 TURKU, p. +358 2 4808 1614

www.scandichotels.fi/hotellit/suomi/turku/scandic-atrrium

TI 17.11.

OPINTORETKI

- 11.00 Lähtö Hotelli Scandic Atrium
- 11.10 Turun rautatieasema, Turku
- 11.45 **Lounas**, ravintola Wanha Primadonna, Piikkiö
- 12.45 **Mty Tähkämaa, Juha Tähkämaa**, Kaarina. Luomulammastila, 330 texel-uuhien katras, pyöröpaaliruokinta. Vuodesta 2012 teräskaarihalli käytössä. Uuhet ja karitsat laiduntavat saareissa pelloilla. Paimenkoira.
- 14.20 **Mikkolan tila, Peppi ja Marko Laine**, Hajala. 200 uuhien risteytyskatras. Karitsointi maaliskuussa ja heinäkuussa. Laajaa suojavyöhykkeiden laidunnusta. Tilalla myös monipuolista kasvinviljelyä. Paimenkoirat päivittäin töissä apuna. 2011 puurakenteinen lampola, paaliruokinta ja väkirehu kaukaloista. Lihan suoramyyntiä.
- 16.00 **Kahvit**, Ravintola Lundo, Lieto
- 16.45 **Sipilän Lammastila, Mirkku ja Kalle Sipilä**, Lieto as. Luomulammastila, n. 130 uuhien katras, suomenlampaita, risteystuotanto. Tilapuodissa villa- ja taljatuotteita, lihan suoramyyntiä. Lampola rakennettu vuonna 2012, korotettu ruokintapöytä, lisäksi vanha lampolarakennus ja pieni laajennus, paaliruokinnalla. Paimenkoiria. Laidunnusta perinnebiotoopeilla ja maisemahoitoalueilla.
- 18.15 Paluu Hotelli Scandic Atrium

Osallistumismaksu 80 € (+ alv 24 %) sisältäen bussikuljetuksen, vierailukäynnit, lounaan, kahvin ja suojavaatteet.

KE 18.11.

LAMPAANLIHAN LAATU JA MARKKINAT -SEMINAARI

- 9.00 Seminaarin avaus – ProAgria Länsi-Suomi
- 9.30 Lounais-Suomen kauppiaiden tarpeet – lampaanlihakyselyn tulokset, *Sanna Vähämäki*, Vastuullista proteiinia pöytään -hanke, Turun Yliopisto
- 10.10 Karitsanlihan markkinatilanne, *Kati Kaisajoki*, Lallin Lammas
- 10.45 Imagon rakentamisella ja somettamisella markkinointiin sekä myyntiin tehokkuutta, *Taru Lehtonen*, Turun Aikuis- ja nuorisokeskus
- 11.45 **Lounas**
- 12.30 Kasvatusjärjestelmän vaikutus karitsan lihan laatuun – Uppfödningsystemets påverkan på slaktkroppens och lammköttets kvalitet, *Elin Stenberg*, Sveriges lantbruksuniversitet
- 13.20 Lihan suoramyynti ja siihen liittyvä elintarvikelainsäädäntö, *Johanna Mattila*, Turun yliopisto, Brahea-keskus
- 14.00 **Kahvitauko**
- 14.30 Lammastuotteiden laadun huomioiminen rotujen jalostamisessa, *Kaie Ahlskog*, ProAgria Etelä-Suomi
- 15.20 Case Lihan myyntiä Tiensuun luomutilalta, *Anni ja Rauli Jalonen*
- 16.00 Seminaarin päätös

Seminaarin hinta 125 € (+ alv 24 %) sisältäen ohjelman mukaisen koulutuksen, koulutusmateriaalit ja kokoustarjoilut. Etäosallistumismahdollisuus järjestetään, hinta 85 € (+ alv 24 %). Ilmoittautuneille lähetetään linkki sähköpostilla ennen seminaaria. Lammaskerhojen tapaaminen seminaarin jälkeen.

19.00 LAMPURI-ILLALLINEN
Panimoravintola Koulu, Eerikinkatu 18

TO 19.11.

SUOMEN LAMMASYHDISTYKSEN SYYSKOKOUS

- 9.00 Kokouksen avaus, puheenjohtaja *Petri Leinonen*
- 9.15 Ajankohtaista maatalouspolitiikkaa – uuden ohjelmakauden valmistelutilanne, MTK
- 10.00 Lampurina lihaketjussa, Tuottaja-organisaatiot Pohjanmaan Lammasosuuskunta ja Länsi-Suomen Lampurit ry – Keskustelua hinnoista, tuotannon ajoituksesta, sopimuksellisuudesta ym.
- 11.30 Kokouskahvit, kahvit tarjoaa SLY
- 12.00 Sääntömääräiset asiat, § 4
Hallituksen jäsenistä ja varajäsenistä erovuorossa ovat edustajat alueilta:
I: Pirkanmaa, Satakunta, Varsinais-Suomi, Kanta-Häme, Etelä-Suomen ruotsinkielinen rannikko
VI: Lappi
- 14.00 Kokouksen ja valtakunnallisten lammaspäivien päätös

MENU

Maa-artsikkakeitto, metsäsienimousse ja juuressipit
Ylikypsää lampaanniskaa, tumma valkosipulistikke
Vuohenjuustoperunakakku, hunajajuureksia
Rocky Road, punaherukkasorbetia ja valkosuklaamousse. Kahvi/tee

Illalliskortti 40 €

TERVETULOA!

ProAgria Keskusten Liitto ja Suomen Lammasyhdistys

VIIMEISIN OHJELMAVERSIO on nähtävissä Suomen Lammasyhdistyksen www.lammasyhdistys.fi ja ProAgrian verkkosivuilla www.proagria.fi. Oikeus ohjelmamuutoksiin pidätetään.

SITOVAT ILMOITTAUTUMISET 27.10. mennessä www.proagria.fi/lammaspaiivat tai ProAgria Keskusten Liittoon eila.peitsi@proagria.fi, p. 040 356 1734

MAJOITUS 2hh 66,50 €/hlö/vrk. 1hh 113 €/vrk. Hinta sisältää aamiaisen. Majoitus maksetaan suoraan hotelliin.

LISÄTIETOJA, Retki ja seminaari Eila Peitsi ja Milla Alanco-Ollqvist, milla.alanco-ollqvist@proagria.fi, p. 040 706 0558.

Kokous Marjo Simpanen, marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi, p. 044 973 7000.

PRO
Agria